

ОДЕСЬКИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
ПРИ ПРЕЗИДЕНТОВІ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ГОЛОЛОБОВ Сергій Миколайович

УДК 351:728:327.3

ДИСЕРТАЦІЯ
РОЗВИТОК МЕХАНІЗМІВ ВЗАЄМОДІЇ
ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У СФЕРІ КУЛЬТУРИ З
ОРГАНАМИ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ УКРАЇНИ

25.00.02 – механізми державного управління
державне управління

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ С. М. Гололобов

Науковий керівник:

д.е.н., ст.н.с. Горячук Валерій Федорович,

Одеса – 2020

АНОТАЦІЯ

Гололобов С. М. Розвиток механізмів взаємодії громадських організацій у сфері культури з органами публічної влади України. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління. – Одеський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України, Одеса, 2020.

У дисертації сформульовано та вирішено наукове завдання державного управління, що полягає в удосконаленні механізмів взаємодії громадських організацій у сфері культури з органами публічної влади, з урахуванням досвіду країн ЄС, і наданні практичних рекомендацій щодо їх конструктивної співпраці.

Охарактеризовано теоретичні засади взаємодії громадських організацій у сфері культури з органами публічної влади. Визначено, що загострення проблем екологічного, соціально-економічного, морально-етичного характеру, вирішення яких тісно пов'язане із необхідністю культурного розвитку громадянського суспільства, а також необхідність подолання дисбалансу між духовною і практичною сторонами суспільного буття українського суспільства, актуалізує проведення модернізації інструментарію реалізації державно-управлінської діяльності при підготовці регіональних програм культурно-економічного розвитку, розробці соціокультурних проектів та методичних рекомендацій щодо об'єднання зусиль держави та інститутів громадянського суспільства.

За результатами з'ясування ролі і значення громадських організацій у сфері культури в процесі побудови громадянського суспільства встановлено, що громадські організації у сфері культури досягли конкретних успіхів у питаннях артикуляції інтересів та захисту прав певних груп і категорій населення. З урахуванням особливостей діяльності громадських організацій та специфіки сфери культури запропоновано визначення сутності дефініції

«громадські організації у сфері культури». З метою отримання більш повної інформації про громадські організації під час їх реєстрації запропоновано відповідним органам застосовувати спеціально розроблену класифікаційну рамку громадських організацій у сфері культури, в основу якої покладено такі критерії: статус; тривалість функціонування; вплив у суспільстві; напрям культурного розвитку України; кількісний склад; профіль функціонування; культуротворча діяльність людини.

Розкрито особливості функціонування механізмів взаємодії громадських організацій у сфері культури з органами публічної влади, зокрема, запропоновано авторське визначення поняття «механізм взаємодії громадських організацій у сфері культури з органами публічної влади». Зазначено, що специфіка механізмів взаємодії громадських організацій, саме у сфері культури, з органами публічної влади визначається наявністю особливих рис у представників сфери культури, таких як харизматичність, комунікабельність, публічність, що впливає на якість комунікації та результативність досягнення задалегідь поставлених цілей. У межах дослідження теоретичного підґрунтя функціонування механізмів взаємодії громадських організацій у сфері культури з органами публічної влади виділено такі механізми комплексної дії: організаційний; нормативно-правовий, інституційний, міжнародного співробітництва та координаційний.

За результатами оцінювання ефективності взаємодії громадських організацій у сфері культури з органами публічної влади в Україні визначено основні чинники, які гальмують розвиток елітарної культури як Півдня, так і усієї України, а саме: недосконалість відповідної нормативно-правової бази; зростання комерціалізації соціокультурної діяльності низької якості; переповнення культурного простору України зразками зарубіжної, не завжди високоякісної масової культури. Визначено головні завдання державної культурної політики з метою захисту традиційно-етнічної складової української національної культури: культурний протекціонізм з боку української держави; матеріальне стимулювання розвитку вітчизняної культури із застосуванням

програмно-цільового підходу; забезпечення балансу в реалізації українських та імпортованих товарів і послуг культурних індустрій на вітчизняному ринку; створення та забезпечення активної діяльності центрів української культури за кордоном.

Системно представлено пропозиції органам місцевого самоврядування та органам управління у сфері культури щодо розробки та реалізації Концепції розвитку Півдня України у сфері культури, домінантами якої є міжкультурний діалог; консолідація полінаціонального населення; становлення свідомого громадянина-патріота України. Внесено науково обґрунтовані пропозиції щодо впровадження польського досвіду в Україні з урахуванням таких положень: державна культурна політика, яка покликана сприяти культурному розвитку, – явище історичне; вона не може бути однаковою для різних періодів, навіть для країни в цілому; вона повинна бути на одному й тому самому етапі варіативною, враховувати сучасну соціокультурну ситуацію, історичні традиції як держави, так і її регіонів.

Системно представлено напрями вдосконалення механізмів взаємодії громадських організацій у сфері культури з органами публічної влади в Україні в контексті демократизації і побудови громадянського суспільства. Запропоновано концептуальну модель механізмів взаємодії громадських організацій у сфері культури з органами публічної влади, в основу якої покладено визначення і втілення принципів стратегічного управління інноваційним співробітництвом при реалізації програмних заходів, спрямованих на формування в Україні довіри громадян до інститутів громадянського суспільства, посилення попиту на громадські організації з боку державних структур, та передбачено розподіл сфер впливу між інститутами громадянського суспільства й органами публічної влади, застосування сучасного комунікативного інструментарію, впровадження стандартів інформаційного обміну, створення правових та фінансових умов для налагодження партнерських відносин. На основі дослідження питань модернізації інструментарію взаємодії між громадськими організаціями у сфері

культури й органами публічної влади наведено пропозиції щодо інструментарного посилення спроможності громадських організацій у сфері культури до моніторингу та контролю за органами публічної влади.

Внесено практичні рекомендації щодо вдосконалення механізмів взаємодії органів публічної влади і громадських організацій у сфері культури з урахування досвіду ЄС. Обґрунтовано стратегічні напрями розвитку механізмів взаємодії органів публічної влади і громадських організацій у сфері культури, що орієнтовані на: створення сприятливих умов для налагодження партнерських відносин; мобілізацію потенційних джерел фінансового забезпечення реалізації програм/проектів розвитку сфери культури; проведення на регіональному рівні інституційної модернізації взаємодії органів публічної влади і громадських організацій у сфері культури, з метою розв'язання проблеми ефективності і дієвості функціонування соціокультурних інституцій у напрямі формування, збереження і поширення національної свідомості, ідеології, національних ціннісних орієнтирів та ідеалів.

Ключові слова: взаємодія, громадські організації, громадські організації у сфері культури, громадянське суспільство, євроінтеграція, Європейський Союз (ЄС), культурна політика, культурний розвиток, механізми, органи публічної влади, Південь України, Республіка Польща.

ANNOTATION

Hololobov S. Development of mechanisms of interaction of public organizations in the field of culture with public authorities of Ukraine. – On the rights of the manuscript.

The dissertation on competition of a scientific degree of the candidate of sciences in public administration on a specialty 25.00.02 – mechanisms of public administration. – Odessa Regional Institute of Public Administration of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine, Odessa, 2020.

The dissertation formulates and solves the scientific task of public administration, which is to improve the mechanisms of interaction of public organizations in the field of culture with public authorities, taking into account the experience of EU countries, and provide practical recommendations for their constructive cooperation.

Theoretical bases of interaction of public organizations in the field of culture with public authorities are characterized. It is determined that the aggravation of problems of ecological, socio-economic, moral and ethical nature, the solution of which is closely related to the need for cultural development of civil society, as well as the need to overcome the imbalance between spiritual and practical aspects of social life of Ukrainian society, management activities in the preparation of regional programs of cultural and economic development, development of socio-cultural projects and guidelines for combining the efforts of the state and civil society institutions.

According to the results of clarifying the role and importance of public organizations in the field of culture in the process of building civil society, it is established that public organizations in the field of culture have made concrete progress in articulating interests and protecting the rights of certain groups and categories. Taking into account the peculiarities of the activities of public organizations and the specifics of the cultural sphere, it is proposed to define the essence of the definition of «public organizations in the cultural sphere». In order to obtain more complete information about public organizations during their registration, the relevant authorities are invited to apply a specially developed classification framework of public organizations in the field of culture, which is based on the following criteria: status; duration of operation; influence in society; direction of cultural development of Ukraine; quantitative composition; functioning profile; cultural activities of man.

The peculiarities of the functioning of mechanisms of interaction of public organizations in the field of culture with public authorities are revealed, in particular, the author's definition of the concept «mechanism of interaction of public

organizations in the field of culture with public authorities» is offered. It is noted that the specifics of mechanisms of interaction of public organizations, namely in the field of culture, with public authorities is determined by the presence of special features of representatives of the cultural sphere, such as charisma, sociability, publicity, which affects the quality of communication and effectiveness of goals. Within the study of the theoretical basis of the functioning of the mechanisms of interaction of public organizations in the field of culture with public authorities, the following mechanisms of complex action are identified: organizational; regulatory, institutional, international cooperation and coordination.

According to the results of the evaluation of the effectiveness of interaction of public organizations in the field of culture with public authorities in Ukraine, the main factors that inhibit the development of elite culture in the South and throughout Ukraine are identified, namely: imperfection of the relevant legal framework; growth of commercialization of low-quality socio-cultural activities; overflow of the cultural space of Ukraine with samples of foreign, not always high-quality mass culture. The main tasks of the state cultural policy in order to protect the traditional ethnic component of the Ukrainian national culture are determined: cultural protectionism on the part of the Ukrainian state; material stimulation of development of domestic culture with application of the program-target approach; ensuring a balance in the sale of Ukrainian and imported goods and services of cultural industries in the domestic market; creation and provision of active activity of the centers of the Ukrainian culture abroad.

Proposals to local self-government bodies and governing bodies in the field of culture on the development and implementation of the Concept of Development of the South of Ukraine in the field of culture, the dominants of which are intercultural dialogue, are systematically presented; consolidation of the multinational population; becoming a conscious citizen-patriot of Ukraine. Scientifically substantiated proposals for the implementation of the Polish experience in Ukraine have been made, taking into account the following provisions: state cultural policy, which is designed to promote cultural development, is a historical phenomenon; it cannot be

the same for different periods, even for the country as a whole; it must be variable at the same stage, taking into account the current socio-cultural situation, the historical traditions of both the state and its regions.

The directions of improving the mechanisms of interaction of public organizations in the field of culture with public authorities in Ukraine in the context of democratization and building civil society are systematically presented. A conceptual model of mechanisms of interaction of public organizations in the field of culture with public authorities is proposed, which is based on the definition and implementation of the principles of strategic management of innovation cooperation in the implementation of program activities aimed at building public confidence in civil society institutions by government agencies, and provides for the distribution of spheres of influence between civil society institutions and public authorities, the use of modern communication tools, the introduction of standards of information exchange, the creation of legal and financial conditions for partnerships. Based on the study of modernization of the tools of interaction between public organizations in the field of culture and public authorities, proposals for instrumental strengthening of the capacity of public organizations in the field of culture to monitor and control public authorities are given.

Practical recommendations have been made to improve the mechanisms of interaction between public authorities and public organizations in the field of culture, taking into account the experience of the EU. The strategic directions of development of mechanisms of interaction of public authorities and public organizations in the field of culture are substantiated, which are focused on: creation of favorable conditions for establishing partnership relations; mobilization of potential sources of financial support for the implementation of programs/projects for the development of culture; carrying out at the regional level institutional modernization of interaction between public authorities and public organizations in the field of culture, in order to solve the problem of efficiency and effectiveness of socio-cultural institutions in the direction of formation, preservation and dissemination of national consciousness, ideology, national values and ideals.

Key words: interaction, public organizations, public organizations in the field of culture, civil society, European integration, European Union (EU), cultural policy, cultural development, mechanisms, public authorities, South of Ukraine, Republic of Poland.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України:

1. Гололобов С. М. Координування діяльності органів державної влади та громадських організацій і об'єднань в сучасній Україні. Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. Харків : Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр», 2016. Вип. 2 (50). С. 1–6.

2. Гололобов С. М. Специфика взаимодействия органов государственной власти с общественными организациями: реалии современной Украины. Держава та регіони. Сер.: Державне управління. 2016. №4(56). С. 4–7.

3. Гололобов С. М. Варіативність типології громадських організацій. Наукові праці / Чорном. нац. ун-т ім. Петра Могили ; ред. кол. : Ємельянов В. М. (голова) та ін. Миколаїв, 2017. Державне управління ; вип. 278. т. 290. С. 23–29.

4. Гололобов С. М. Правові засади діяльності громадських організацій у ЄС: національно-культурний аспект. Публічне адміністрування: теорія та практика : ел. зб. наук. пр. ДРІДУ НАДУ при Президентові України / гол. ред. С. М. Серьогін. Вип. 2(18). Дніпро : ДРІДУ НАДУ при Президентові України, 2017. С. 1–13.

5. Гололобов С. М. Розвиток громадянського суспільства в Україні: специфіка співробітництва органів публічної влади з громадськими організаціями. Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. ОРІДУ / гол. ред. М. М. Іжа. Вип. 3(71). Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2017. С. 33–37.

6. Гололобов С. М. Формування громадянського суспільства в ЄС на рубежі тисячоліть: нормативно-правовий доробок Європейської Комісії. Теорія

та практика державного управління і місцевого самоврядування : ел. наук. фак. вид. ХНТУ / гол. ред. І. П. Лопушинський. Вип. 1. Херсон : ХНТУ, 2019. URL: http://el-zbirn-du.at.ua/2019_1/14.pdf.

Статті у наукових періодичних виданнях інших держав:

7. Gololobov S. Normative and Legal Framework for the Functioning of Foreign and International Non-Government Organizations. *Public Policy and Economic Development*. 2016. №9(13). С. 131–140.

8. Slobozhan O., Shulga A., Manuilova K., Novoselskyi I., Hololobov S. (2020) Decentralization Processes as Outstanding Feature of Modern Information Society in the Context of Post-Pandemic Development Postmodern Openings. *Vol. 12. No. 4. pp. 131–138.*

Матеріали конференцій:

9. Гололобов С. М. Особливості взаємодії між органами публічної влади та громадськими організаціями в республіці Польща: уроки для України. Актуальні проблеми та перспективи розвитку публічного управління : матеріали Всеукр. підсумк. наук.-практ. конф. за міжнар. участю, 25 жовт. 2013 р. Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2013. С. 223–224.

10. Гололобов С. М. Українська культура в євроінтеграційних процесах: ризику та шляхи їх мінімізації. Європейська інтеграція в контексті світових глобалізаційних процесів : матеріали наук.-практ. конф., 19 груд. 2013 р. за заг. ред. М. М. Іжі, В. М. Кривцової. Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2014. С. 155–157.

11. Гололобов С. М. Криза національно-культурного розвитку України у роки незалежності: шляхи її подолання. Аркасівські читання : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф., 11-12 квіт. 2014 р. Миколаїв: МНУ ім. В. О. Сухомлинського, 2014. С. 148–150.

12. Гололобов С. М. Громадські організації України та ЄС: порівняльний аналіз. Актуальні проблеми європейської інтеграції та євроатлантичного співробітництва України : матеріали 11-ї регіон. наук.-практ. конф., 15 трав.

2014 р. за заг. ред. Л. Л. Прокопенка. Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2014. С. 126–128.

13. Гололобов С. М. Особливості культури в інформаційному суспільстві. Інформаційне суспільство та сталий розвиток : матеріали наук.-практ. семінару, 16 трав. 2014 р. Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2014. С. 29–32.

14. Гололобов С. М. Сучасний стан взаємовідносин між органами державної влади та громадськими організаціями: практичний аспект. Реформування публічного управління: теорія, практика, міжнародний досвід : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. за міжнар. участю, 31 жов. 2014 р. Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2014. С. 118–120.

15. Гололобов С. М. Позашкільна освіта Миколаївщини як чинник національно-культурного розвитку Півдня України. Літня Школа освітян України (III Міжнар. та VIII Всеукр. школа метод. досвіду) : матеріали Літньої Школи освітян України (III Міжнар. та VIII Всеукр. школа метод. досвіду), 16-20 черв. 2014 р. Науковий часопис «Вересень» МОШПО. Миколаїв : Видавництво МОШПО, 2015. № 1-2(7-71). С. 43–47.

16. Гололобов С. М. Вітчизняні заклади культури у сільській місцевості в контексті євроінтеграційних процесів. Європейська інтеграція в контексті світових глобалізаційних процесів : матеріали наук.-практ. конф., 24 груд. 2014 р. за заг. ред. М. М. Іжі, В. М. Кривцової. Одеса : ОРІДУ НАДУ при Президентові України, 2015. С. 147–150.

17. Гололобов С. М. Проблемні аспекти взаємодії між органами державної влади та громадськими організаціями в Україні. Реформування публічного управління: теорія, практика, міжнародний досвід : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. за міжнар. участю, присв. 20-річчю утворення інституту. 29-30 жов. 2015 р. Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2015. С. 90–91.

18. Гололобов С. М. Участь громадських організацій у здійсненні громадського контролю: правові засади. Правові аспекти публічного управління: теорія та практика : матеріали VII наук.-практ. конф. 10 груд. 2015

р. за заг. ред. Л. Л. Прокопенка. Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2015. С. 20–23.

19. Гололобов С. М. Взаємодія органів державної влади з громадськими організаціями в контексті реалізації євроінтеграційних прагнень України. Європейська інтеграція в контексті світових глобалізаційних процесів : матеріали наук.-практ. конф., Одеса, 24 груд. 2015 р. за заг. ред. М. М. Іжі, В. М. Кривцової. Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2016. С. 174–177.

20. Гололобов С. М. Довіра українців до громадських організацій: результати досліджень. Сучасна українська держава: вектори розвитку та шляхи мобілізації ресурсів : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Одеса, 13 лют. 2016 р. Одеса : ПНПУ ім. К. Д. Ушинського, 2016. С. 168–170.

21. Гололобов С. М. Інформаційні ресурси діяльності недержавних організацій. Інформаційне суспільство та сталий розвиток : матеріали наук.-практ. семінару у форматі Міжнар. відео-конф., 17 трав. 2016 р. Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2016. С. 30–34.

22. Гололобов С. М. Діяльність громадських організацій Польщі в питанні євроінтеграції: приклад для України. Європейська інтеграція в контексті світових глобалізаційних процесів : матеріали наук.-практ. конф., 15 груд. 2016 р. за заг. ред. М. М. Іжі, В. М. Кривцової. Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2017. С. 153–156.

23. Гололобов С. М. Реформування механізмів співпраці органів публічної влади і закладів культури. Реформування публічного управління та адміністрування: теорія, практика, міжнародний досвід : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. за міжнар. участю, 26 жов. 2018 р. Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2018. С. 90–91.

24. Гололобов С. М. Програма розвитку культури Миколаївщини: аналіз з позиції євроінтеграційних прагнень України. Європейська інтеграція в контексті світових глобалізаційних процесів : матеріали наук.-практ. конф., 15 груд. 2017 р. за заг. ред. М. М. Іжі, В. М. Кривцової. Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2017. С. 153–156.

25. Гололобов С. М. Польський досвід взаємодії громадських організацій у сфері культури з органами публічної влади: уроки для України. Актуальні проблеми європейської та євроатлантичної інтеграції України : матеріали 17 регіон. наук.-практ. конф., Дніпро, 14 трав. 2020 р. / за заг. ред. Л. Л. Прокопенка. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2020. 392 С. С. 172–174.

Статті в інших виданнях:

26. Гололобов С. М. Теоретико-практичні засади взаємодії громадських організацій з органами державної влади: реалії України. Науковий часопис «Вересень» МОППО. Миколаїв, 2016. №1-2(72-73). С. 67–74.

27. Гололобов С. М. Правовий статус громадських організацій України в контексті європейських стандартів. Молодий вчений. 2016. №4(31). С. 636–640.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	16
ВСТУП	18
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВЗАЄМОДІЇ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У СФЕРІ КУЛЬТУРИ З ОРГАНАМИ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ	28
1.1. Стан наукової розробленості проблем взаємодії громадських організацій у сфері культури з органами публічної влади	28
1.2. Роль громадських організацій у сфері культури в процесі побудови громадянського суспільства	41
1.3. Особливості функціонування механізмів взаємодії громадських організацій у сфері культури з органами публічної влади	52
Висновки до розділу 1	67
РОЗДІЛ 2 ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ВЗАЄМОДІЇ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У СФЕРІ КУЛЬТУРИ З ОРГАНАМИ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ	70
2.1. Ретроспективний аналіз діяльності закладів культури України	70
2.2. Чинники забезпечення ефективності взаємодії громадських організацій у сфері культури з органами публічної влади в контексті культурного розвитку Півдня України	83
2.3. Інституціональний напрям розвитку взаємодії громадських організацій у сфері культури з органами публічної влади на основі адаптації досвіду Республіки Польща	107
Висновки до розділу 2	120
РОЗДІЛ 3 ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ВЗАЄМОДІЇ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У СФЕРІ КУЛЬТУРИ З ОРГАНАМИ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ	124
3.1. Напрями формування оптимальної моделі взаємодії	124

громадських організацій у сфері культури з органами публічної влади в Україні	
3.2. Модернізація інструментарію взаємодії громадських організацій у сфері культури з органами публічної влади в сучасній Україні	145
3.3. Способи покращення взаємодії громадських організацій у сфері культури з органами публічної влади з урахуванням досвіду країн ЄС	159
Висновки до розділу 3	178
ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ	182
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	186
ДОДАТКИ	210

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

АТО	антитерористична операція
ВНЗ	вищий навчальний заклад
ЄК	Європейська Комісія
ЄС	Європейський Союз
ЗМІ	засоби масової інформації
ІГС	інститут громадянського суспільства
МФКР	міжнародний фонд культурного розмаїття
НДО	недержавна організація
НУО	неурядова організація
ОБСЕ	організація з безпеки і співробітництва в Європі
ОГС	організація громадянського суспільства
ООН	Організація Об'єднаних Націй
Органи СОН	органи самоорганізації населення
ООС	операція об'єднаних сил
ОУН	організація українських націоналістів
ПІК	польський інститут кіномистецтва
РСР	Радянська Соціалістична Республіка
СНД	Співдружність Незалежних Держав
СРСР	Союз Радянських Соціалістичних Республік
СУМ	спілка української молоді
США	Сполучені Штати Америки
ЦБС	централізована бібліотечна система
Центр НТТУМ	центр науково-технічної творчості учнівської молоді
ЦК КПУ	Центральний комітет Комуністичної партії України
ЦК України	Цивільний кодекс України
ЦЛА	центр локальної активності

ECAS	Європейська служба дій громадян
EU Civil Society Contact Group	контактна група громадянського суспільства Європейського Союзу
INGOs	міжнародні неурядові організації
INTAS	міжнародна асоціація для розвитку співробітництва із вченими країн СНД
IREX	рада міжнародних досліджень та наукових обмінів

ВСТУП

Актуальність теми. Україна продовжує рухатися у векторі європейського розвитку, що передбачає визнання культури як ключового чинника соціально-економічного розвитку на національному і місцевому рівнях, каталізатора інноваційних ідей і креативного керування соціальними перетвореннями, а культурної політики – як стратегічно-пріоритетного напрямку загальної політики держави. Але на сьогодні наша держава демонструє інтелектуальну та духовну кризу української культури, невідповідність культурної політики потребам суспільства та відірваність її від інтересів громади.

Активність свідомої громадськості, що виявляється у діяльності громадських організацій у сфері культури, є одним із найкращих та найрезультативніших інструментів впливу, дія якого спрямована на подолання кризових явищ у національній культурі, на збереження українських традицій, які нині формують величезний потенціал цілісної духовної культури та мобілізують нову інтелектуальну еліту нації. Від дієвості функціонування соціокультурних інституцій сучасної України залежить «моральне здоров'я» української нації, стан її духовності і культурні самоідентифікація й самовідтворення. Однак ефективність діяльності громадських організацій безпосередньо залежить від того, яким чином відбувається взаємодія і співпраця інститутів громадянського суспільства з органами публічної влади України. Адже саме співробітництво і партнерство посилює потенціал та ресурсні можливості реалізації державної політики й вирішення важливих для суспільства проблем.

Тому особливого значення набувають питання визначення перспектив розвитку механізмів взаємодії громадських організацій у сфері культури з органами публічної влади, що визначається необхідністю більш глибокого й ґрунтовного осмислення змін, що відбуваються в сучасному суспільстві й соціокультурному середовищі України, пошуку нових форм, способів і засобів

державного регулювання культурного розвитку, налагодження партнерства у реалізації нормотворчих, правозастосовчих та правоохоронних функцій.

Дисертаційне дослідження базується на роботах таких українських та зарубіжних науковців як: О. Гриценко [59], А. Михайлик [107, 108], М. Михайлуца [147], В. Солодовник [59] (проблеми взаємообумовленості культури та державного управління на рівні суспільства); М. Багмет [5, 6], Ю. Богуцький [168], Л. Ляпіна [5, 6, 119] (проблеми національної культури в контексті глобалізаційних процесів); Р. Войтович [20-22], Ю. Воробйов [28], В. Горячук [57, 58], С. Домбровська [65-67], А. Колодій [97, 98, 144, 151], Т. Крушельницька [17, 62], А. Михненко [17, 69], О. Радченко [154, 155], Ю. Сурмін [17, 62, 69], (проблеми функціонування держави та громадянського суспільства); Б. Венглярчик [8], Х. Мепарішвілі [126], Е. Тоффлер [165, 166], М. Ховард [201] (проблеми формування громадянського суспільства і роль у цьому процесі громадських організацій); К. Кандагура [92, 93], Л. Кормич [103], М. Менджул [121-125], В. Новохацький [143], Д. Шелест [103] (дослідження теоретико-методологічних засад діяльності громадських організацій); М. Братковський [11, 12], Н. Гаєва [29, 30], В. Дрешпак [68], В. Ємельянов [181], В. Новак [141], С. Серьогін [161] (проблеми взаємодії між громадськими організаціями і органами публічної влади); В. Андрущенко [1, 171, 172], Ю. Бех [60], В. Купрій [111-114], Д. Сірик [162], О. Штиршов [180, 181] (проблеми функціонування громадських організацій в контексті демократизації суспільства); Н. Нижник [19, 132, 139], В. Олуйко [139], (проблеми інституціонального середовища діяльності зарубіжних і міжнародних громадських організацій).

Віддаючи належне працям зазначених авторів, слід зауважити, що питання діяльності громадських організацій, саме у сфері культури та вдосконалення механізмів їх взаємодії з органами публічної влади, не стали предметом надширокого спеціального дослідження. Отже, зберігають свою актуальність і потребують нових наукових розробок у частині обґрунтування теоретичних та методичних засад і розробки практичних пропозицій питання

впровадження і розвитку конкретних механізмів дієвої державно-громадської співпраці та взаємодії громадських організацій у сфері культури з органами публічної влади. Це визначило тему, наукову і практичну спрямованість, структурну побудову і зміст дисертаційної роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано в межах науково-дослідної роботи Одеського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України на тему «Система публічного управління євроінтеграційними процесами України в умовах глобалізації» (державний реєстраційний номер 0118U001598), де особистий внесок автора полягає у комплексному аналізі та узагальненні досвіду органів публічної влади країн ЄС щодо взаємодії громадських організацій та органів публічної влади і наданні пропозицій відносно шляхів удосконалення механізмів даної взаємодії в сучасній Україні); в межах науково-дослідної роботи Інституту державного управління Чорноморського національного університету імені Петра Могили на тему «Організація державного управління в умовах становлення та розвитку політичної системи України: політико-правові, історичні і регіональні аспекти» (державний реєстраційний номер 010911000451), де особистий внесок автора полягає у представленні пропозицій щодо модернізації інструментарію взаємодії між громадськими організаціями у сфері культури й органами публічної влади в сучасній Україні.

Мета й завдання дослідження. *Метою* дослідження є обґрунтування теоретичних положень та розробка практичних рекомендацій щодо удосконалення механізмів взаємодії громадських організацій у сфері культури з органами публічної влади.

Для досягнення окресленої мети в дисертації поставлено такий комплекс завдань:

- охарактеризувати теоретичні засади взаємодії громадських організацій у сфері культури з органами публічної влади та з'ясувати їх роль і значення в процесі побудови громадянського суспільства;

- розкрити особливості функціонування механізмів взаємодії громадських організацій у сфері культури з органами публічної влади;
- здійснити оцінювання ефективності взаємодії громадських організацій у сфері культури з органами публічної влади в Україні та виявити чинники, що знижують ефективність процесу інституціоналізації взаємодії громадських організацій у сфері культури з органами публічної влади;
- запропонувати напрями вдосконалення механізмів взаємодії громадських організацій у сфері культури з органами публічної влади в Україні;
- розробити практичні рекомендації щодо покращення взаємодії громадських організацій у сфері культури з органами публічної влади з урахуванням досвіду країн ЄС.

Об'єкт дослідження – механізми взаємодії громадських організацій у сфері культури з органами публічної влади.

Предметом дослідження є перспективні напрями розвитку механізмів взаємодії громадських організацій у сфері культури з органами публічної влади.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертаційного дослідження є фундаментальні положення теорії державного управління та напрацювання вітчизняних і зарубіжних учених з питань налагодження механізмів ефективної взаємодії громадських організацій у сфері культури з органами публічної влади в контексті демократизації і побудови громадянського суспільства.

У дисертації використано такі методи: метод комплексного аналізу (для забезпечення цілісності дослідження механізмів взаємодії громадських організацій у сфері культури з органами публічної влади); метод історіографічного аналізу (для дослідження етапів культурного розвитку України та Півдня України, оцінювання його стану та визначення напрямів його подальших змін); методи порівняння та узагальнення (у ході дослідження показників культурного розвитку України та Польщі); системно-функціональний метод (при дослідженні сутності понять «механізм взаємодії

громадських організацій у сфері культури з органами публічної влади», «культурний розвиток», «громадські організації», «громадські організації у сфері культури», «громадянське суспільство», «органи публічної влади» та визначенні ролі і внеску громадських організацій у культурний розвиток Півдня України та побудову громадянського суспільства в Україні); інституційний метод (при аналізі громадських організацій у сфері культури як інституту громадянського суспільства); метод анкетування (для конкретизації чинників, що знижують ефективність процесу інституціоналізації взаємодії органів публічної влади з громадськими організаціями у сфері культури).

Інформаційними джерелами дослідження стали Конституція України, нормативно-правові акти України, Республіки Польщі, країн-членів і інституцій ЄС, програмні документи державних органів України, матеріали Державного комітету статистики України, монографії і статті вітчизняних і зарубіжних авторів.

Наукова новизна одержаних результатів визначається особистим внеском автора у вирішення актуального наукового завдання в галузі державного управління, що полягає в теоретичному обґрунтуванні напрямів розвитку механізмів взаємодії громадських організацій у сфері культури з органами публічної влади та розробці науково-практичних рекомендацій щодо їх упровадження в українські реалії з урахуванням європейського досвіду.

Найсуттєвіші результати дослідження, які містять наукову новизну, полягають у тому, що:

вперше:

- сформульовано і науково обґрунтовано концептуальні положення розвитку механізмів взаємодії громадських організацій у сфері культури з органами публічної влади, основою яких є визначення і втілення принципів стратегічного управління інноваційним співробітництвом при реалізації програмних заходів, спрямованих на формування в Україні довіри громадян до інститутів громадянського суспільства, посилення попиту на громадські організації з боку державних структур, та які передбачають розподіл сфер

впливу між інститутами громадянського суспільства й органами публічної влади, застосування сучасного комунікативного інструментарію, впровадження стандартів інформаційного обміну, створення правових та фінансових умов для налагодження партнерських відносин;

удосконалено:

- теоретичні засади модернізації інструментарію взаємодії громадських організацій у сфері культури з органами публічної влади, що спрямовані на формування ефективної системи артикуляції суспільних інтересів на основі забезпечення прозорості та ефективності діяльності органів публічної влади, посилення спроможності до моніторингу та контролю за діяльністю органів публічної влади та передбачають упровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у процес здійснення експертно-аналітичного супроводу інформаційної складової державно-управлінських рішень, формування інформаційних майданчиків та проведення спеціальних інформаційних обмінів;

- концептуальні підходи до вдосконалення механізмів взаємодії громадських організацій у сфері культури з органами публічної влади шляхом розробки класифікаційної рамки громадських організацій у сфері культури, в основу якої покладено такі критерії: статус; тривалість функціонування; вплив у суспільстві; напрям культурного розвитку України; кількісний склад; профіль функціонування; культуротворча діяльність людини;

- методичні підходи до підвищення ефективності механізмів взаємодії громадських організацій у сфері культури з органами публічної влади, що передбачають комплексне та системне застосування організаційного, нормативно-правового, інституційного, координаційного та міжнародного співробітництва механізмів взаємодії та дають змогу реалізовувати інтеграційний підхід до використання різних методів, засобів, інструментів впливу на процеси інституціонального розвитку громадянського суспільства та залучення його інститутів до розробки та реалізації публічної політики;

набули подальшого розвитку:

- понятійний апарат науки державного управління шляхом визначення сутності механізмів взаємодії громадських організацій у сфері культури з органами публічної влади як системи, в основі якої органи публічної влади, які за допомогою низки інших елементів цієї систем (функцій, методів, інструментів, норм, принципів, ресурсів) та заходів здійснюють взаємний вплив на громадські організації у сфері культури з метою досягнення цілей культурної політики держави; з урахуванням особливостей діяльності громадських організацій та специфіки сфери культури запропоновано громадські організації у сфері культури розглядати як різні за формою та змістом діяльності інститути громадянського суспільства, що діють у культурній сфері, сприяючи розвитку духовної та матеріальної культури;

- систематизація напрямів розвитку механізмів взаємодії органів публічної влади і громадських організацій у сфері культури, що орієнтовані на створення сприятливих умов для налагодження партнерських відносин; мобілізацію потенційних джерел фінансового забезпечення реалізації програм/проектів розвитку сфери культури; проведення на регіональному рівні інституційної модернізації взаємодії органів публічної влади і громадських організацій у сфері культури, з метою розв'язання проблеми ефективності і дієвості функціонування соціокультурних інституцій у напрямі формування, збереження і поширення національної свідомості, ідеології, національних ціннісних орієнтирів та ідеалів;

- положення стратегічного управління розвитком регіону, в основу яких покладено розробку та реалізацію Концепції розвитку Півдня України у сфері культури, домінантами якої є міжкультурний діалог; консолідація полінаціонального населення; становлення свідомого громадянина-патріота України, його успішна самореалізація в соціумі як носія української культури та яка передбачає запровадження сучасного інструментарію тристоронньої взаємодії держави, бізнесу і суспільства.

Практичне значення одержаних результатів. Основні теоретичні положення, висновки і пропозиції дисертаційної роботи мають практичне

спрямування та забезпечують методичне та емпіричне підґрунтя для налагодження ефективної взаємодії громадських організацій у сфері культури з органами публічної влади. Результати дослідження були використані в роботі Миколаївської обласної ради при підготовці «Програми розвитку культури у Миколаївській області на 2017-2018 роки», затвердженої рішенням Миколаївської обласної ради від 22 грудня 2016 р. № 8 (довідка про впровадження від 11.05.2018 р. № 449-15/05-18); Миколаївської обласної організації Народного Руху України при проведенні «круглого столу» за темою «Громадські організації в національно-культурному розвитку України»; інформаційної години за тематикою «Аналіз нормативно-правової бази культурної політики України та взаємодії між громадськими організаціями і органами державної влади»; обласних соціокультурних проектів та акцій, таких як XXI конкурс української патріотичної пісні «Червона калина», VII конкурс читців української патріотичної сучасної поезії ім. В. Бойченка, конкурс шевченківської поезії «Заповіт»; при складанні Плану роботи громадської організації «Миколаївський фонд «Дітям України» на 2018 рік (акт про впровадження від 25.05.2018 р. № 18/08-1); Миколаївського обласного центру перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, державних підприємств, установ і організацій для навчально-методичного забезпечення процесу підвищення кваліфікації державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування (довідка про впровадження від 04.05.2018 р. № 192/03-Т/18); Вітовської районної державної адміністрації Миколаївської області при підготовці «Програми економічного і соціального розвитку Вітовського району на 2018-2020 роки «Вітовщина-2020», затвердженої рішенням Вітовської районної ради Миколаївської області від 22 грудня 2017 р. № 37 (довідка про впровадження від 18.05.2018 р. № 1504/01-25/1-18); Вітовської районної ради Миколаївської області сьомого скликання під час розробки і прийняття рішення «Про продовження терміну дії комплексної соціальної Програми розвитку культури у Вітовському районі на 2013-2015 роки до 2021 року» від 22 грудня

2017 р. № 18 (довідка про впровадження від 18.05.2018 р. № 251-03-24).

Теоретичні напрацювання, що містяться у дисертаційному дослідженні, було використано в навчальному процесі Інституту державного управління Чорноморського національного університету імені Петра Могили під час викладання таких дисциплін: «Організація місцевого самоврядування», «Право в публічному управлінні», «Публічна служба» (акт № 2/2-357 від 21.02.2020 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійно виконаним, завершеним науковим дослідженням. Усі наукові результати, викладені в роботі, отримані автором особисто і здобули апробацію та відображення в опублікованих працях. У дисертації не використовуються ідеї і розробки, що належать співавторам.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні, методологічні та практичні результати дисертації доповідались на таких науково-комунікативних заходах, міжнародних і всеукраїнських наукових та науково-практичних конференціях, як: Всеукраїнська підсумкова науково-практична конференція за міжнародною участю «Актуальні проблеми та перспективи розвитку публічного управління» (м. Одеса, 25 жовтня 2013 р.); Науково-практична конференція «Європейська інтеграція в контексті світових глобалізаційних процесів» (м. Одеса, 19 грудня 2013 р.); IV Міжнародна науково-практична конференція «Аркасівські читання» (м. Миколаїв, 11-12 квітня 2014 р.); XI регіональна науково-практична конференція «Актуальні проблеми європейської інтеграції та євроатлантичного співробітництва України» (м. Дніпропетровськ, 15 травня 2014 р.); Щорічний науково-практичний семінар «Інформаційне суспільство та сталий розвиток» (м. Одеса, 16 травня 2014 р.); III Міжнародна та VIII Всеукраїнська школа методичного досвіду «Літня школа освітян України» (м. Миколаїв, 16-20 червня 2014 р.); Всеукраїнська науково-практична конференція за міжнародною участю «Реформування публічного управління: теорія, практика, міжнародний досвід» (м. Одеса, 31 жовтня 2014 р.); Науково-практична конференція «Європейська інтеграція в контексті світових глобалізаційних процесів» (м. Одеса, 24 грудня

2014 р.); Всеукраїнська науково-практична конференція за міжнародною участю «Реформування публічного управління: теорія, практика, міжнародний досвід» (м. Одеса, 29-30 жовтня 2015 р.); VII науково-практична конференція «Правові аспекти публічного управління: теорія та практика» (м. Дніпропетровськ, 10 грудня 2015 р.); Науково-практична конференція «Європейська інтеграція в контексті світових глобалізаційних процесів» (м. Одеса, 24 грудня 2015 р.); Всеукраїнська науково-практична конференція «Сучасна українська держава: вектори розвитку та шляхи мобілізації ресурсів» (м. Одеса, 13 лютого 2016 р.); Науково-практична конференція у форматі відеоконференції «Інформаційне суспільство та сталий розвиток» (м. Одеса, 17 травня 2016 р.); VI щорічні науково-практичні конференції «Європейська інтеграція в контексті світових глобалізаційних процесів» (м. Одеса, 15 грудня 2016 р., 2017 р.); Всеукраїнська науково-практична конференція за міжнародною участю «Реформування публічного управління та адміністрування: теорія, практика, міжнародний досвід» (м. Одеса, 26 жовтня 2018 р.); XVII регіональна науково-практична конференція «Актуальні проблеми європейської та євроатлантичної інтеграції України» (м. Дніпро, 14 травня 2020 р.).

Публікації. Основні результати і висновки дисертаційної роботи опубліковано у 27 наукових працях, зокрема: 10 статей, серед них 6 – у наукових фахових виданнях з державного управління, 2 – у виданнях інших держав, 2 – в інших виданнях; 17 тез доповідей – у матеріалах науково-практичних конференцій та науково-комунікативних заходів.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків і пропозицій, списку використаних джерел з 203 найменування, 10 додатків. Основний текст викладено на 185 сторінках, містить 2 таблиці та 7 рисунків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВЗАЄМОДІЇ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У СФЕРІ КУЛЬТУРИ З ОРГАНАМИ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ

1.1. Стан наукової розробленості проблем взаємодії громадських організацій у сфері культури з органами публічної влади

XXI ст. поставило перед людством ряд актуальних проблем екологічного, соціально-економічного, морально-етичного характеру, вирішення яких тісно пов'язане із необхідністю розвитку громадянського суспільства; з рівнем його культури, з її гуманістичною направленістю, з використанням досягнень культури щодо гармонізації взаємовідносин між людьми і природою, для забезпечення добробуту кожного народу, збереження та вільного розвитку етнічних мов, мистецтва, національних традицій.

Культурний розвиток будь-якої держави для науковців явище дуже складне і багатогранне водночас. Тим більше, воно викликає науковий інтерес стосовно України, адже ця держава має свою індивідуальну, специфічну та складну тисячолітню історію, не схожу на жодну із країн світу.

У сучасній соціокультурній ситуації надто важливим постає завдання глибоких і системних досліджень духовної культури у різних регіонах України з метою подолання небажаної соціальної напруги, зокрема у сфері культури.

Досягнення окресленої мети має принципове значення при підготовці регіональних програм культурно-економічного розвитку, розробці соціокультурних проєктів та конкретних методик духовного самовдосконалення людини, методичних рекомендацій щодо налагодження конструктивної співпраці громадських організацій з органами публічної влади.

Недостатня розробленість та вивченість даної проблематики призвели до того, що вона не знайшла належного відбиття у вітчизняних наукових джерелах. Це питання переважно згадується у працях, присвячених

національно-культурному розвитку України та зазначених країн в цілому. Тому, всю опрацьовану базу джерел слід поділити на три групи.

Першу групу становлять джерела, що висвітлюють теорію та історію розвитку культури України взагалі, а також культури країни Європейського Союзу – Республіки Польщі, роль державних закладів культури і громадських організацій у сфері культури у цьому процесі, проблеми функціонування держави та громадянського суспільства, чинну нормативно-правову базу.

До вітчизняних і зарубіжних нормативно-правових актів, що забезпечують функціонування та взаємодію між органами публічної влади і інститутами громадянського суспільства відносимо: Цивільний кодекс України [176], Бюджетний кодекс України [15], Закон України «Про молодіжні та дитячі громадські організації» [79], Закон України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» [83], Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації» [85], Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» [75], Закон України «Про політичні партії в Україні» [82], Закон України «Про позашкільну освіту» [81], Концепцію позашкільної освіти та виховання [101], Національну доктрину розвитку освіти України у XXI столітті [136], Указ Президента України «Про сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні» [167], Постанову Кабінету Міністрів України від 3 листопада 2010 року № 996 «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» [150], Розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 лютого 2016 року № 119-р «Про схвалення Довгострокової стратегії розвитку української культури – стратегії реформ» [158], Європейську конвенцію про захист прав людини й основних свобод [71], Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти корупції [99], Європейську конвенцію про визнання юридичними особами міжнародних неурядових організацій [70], Фундаментальні принципи статусу неурядових організацій в Європі [175] тощо.

Роздуми над сутністю культури, її проблеми і протиріччя турбували та продовжують турбувати вчених-культурологів, істориків, соціологів, філософів

та інших науковців. Проблеми взаємообумовленості культури, держави, громадянського суспільства вивчали науковці з державного управління.

Проблеми функціонування держави та громадянського суспільства досліджували такі науковці, як Ю. П. Сурмін [17, 62, 69], А. М. Михненко [17, 69], Т. П. Крушельницька [17, 62], О. В. Радченко [154, 155]. У їх роботах розкривається суть, сучасний стан, проблематика, основні механізми і форми взаємодії держави та громадянського суспільства. Досліджуються підходи до діяльності органів публічної влади з урахуванням сучасних суспільних трансформацій. Аналізуються теоретичні і методологічні засади розвитку інститутів громадянського суспільства на сучасному етапі розвитку країни, їх роль та значення у процесі формування публічної політики. Розглянуто досвід інших держав відносно інституційного розвитку громадянського суспільства.

Питання взаємодії громадянського суспільства і структур публічної влади вивчав Ю. Воробйов [28]. Головним предметом його дослідження є комунікативна взаємодія громадянського суспільства і структур публічної влади як управлінський процес. Ним обґрунтовано концепцію управління комунікативною взаємодією громадянського суспільства і структур публічної влади.

Проблематику формування і подальшого розвитку громадянського суспільства та роль у цьому процесі таких суб'єктів, як держава і громадські організації вивчали зарубіжні дослідники і науковці, серед яких Б. Венглярчик [8], Х. Мепарішвілі [126], Е. Тоффлер [165, 166], М. Ховард [201]. В їх працях досліджуються питання видозміни влади, що відбуваються на глобальному і локальному рівнях; стадій розвитку людства і майбутнього цивілізації; протистояння не між соціальними системами, а між – інформаційними; сучасних «інформаційних війн»; слабкості громадянського суспільства в країнах посткомуністичної Європи; механізмів державної підтримки розвитку інститутів громадянського суспільства.

Проблемні аспекти взаємодії між громадськими організаціями і органами публічної влади у своїх роботах розглядали М. Братковський [11, 12], Н. Гаєва

[29, 30], В. Дрешпак [68], В. Новак [141], С. Серьогін [161]. Дані науковці, окрему увагу звертають на механізми реалізації публічної влади на підставі довіри; теоретико-прикладні аспекти створення сприятливих умов для забезпечення діалогу між органами публічної влади і територіальними громадами; роль та місце громадян і державних службовців у відносинах між владою і суспільством.

Питання створення, реєстрації, діяльності і функціонування громадських організацій в контексті сучасної демократизації суспільства у своїх працях досліджували В. Андрущенко [1, 171, 172], Ю. Бех [60], В. Купрій [111-114], Д. Сірик [162], О. Штиршов [180, 181]. Також, до кола їх наукових інтересів входять питання суспільної самоорганізації; місця громадських організацій у процесах демократизації суспільства і вироблення державної політики; налагодження між органами публічної влади і громадськими організаціями політики соціального партнерства; дієвості та результативності громадської експертизи та громадського моніторингу за діяльністю органів публічної влади.

Серед ґрунтовних дослідників проблем інституціонального середовища діяльності зарубіжних і міжнародних громадських організацій особливої уваги заслуговують Н. Нижник [19, 132, 139], В. Олуйко [139]. Розглядаючи механізми взаємовідносин між зарубіжними громадськими організаціями і органами публічної влади дані дослідники звертають увагу на відкритість інформації як головний чинник даної взаємодії; на морально-етичні особливості таких взаємовідносин; на досвід відповідної взаємодії у країнах-членів ЄС.

Системному аналізу громадських організацій та їх впливу на розгортання процесів демократизації присвячена монографія «Громадські організації у дискурсі демократизації суспільства» за науковою редакцією доктора філософських наук, професора В. Бех [60]. Частина праці присвячена виявленню особливостей і специфіки функціонування основних форм громадських організацій під впливом процесу глобалізації та явища інформаційної революції. Запропоновано критерії оцінки ефективності впливу інститутів громадянського суспільства на процеси демократизації суспільства

та модель системи державно-громадського управління в єдності основних принципів, атрибутів, засобів і моделей дорадчих органів .

У дисертаційному дослідженні В. Новака [141] «Організаційно-правові питання соціального партнерства органів державної влади та громадських об'єднань в Україні: стан та перспективи розвитку» особлива увага приділяється практичній участі громадських організацій в розвитку місцевого самоврядування в Україні. У роботі представлено закордонний досвід соціального партнерства органів державної влади та інститутів громадянського суспільства; окреслено напрями розвитку соціального партнерства .

Слід наголосити на тому, що в ґрунтовних наукових розробках з культурології дуже мало йдеться про роль державних закладів культури і громадських організацій у сфері культури у культурному розвитку України. Крім наукової літератури, ці питання докладніше висвітлені у науковій пресі.

Так, у науково-методичному журналі «Наукові праці» Чорноморського національного університету ім. П.Могили, у статті науковців М. Багмета та Л. Ляпіної «Значення всеукраїнських культурно-просвітницьких об'єднань у зміцненні міжетнічної взаємодії» [5] йдеться про діяльність громадських організацій з утвердження гуманістичних норм і принципів культури міжетнічного спілкування серед громадян поліетнічної Української держави.

Основним теоретичним підґрунтям роботи є джерела, що безпосередньо висвітлюють внесок державних закладів культури і громадських організацій у сфері культури у культурний розвиток Півдня України у період національного відродження України, а також цей процес у Республіці Польщі. Вони і складають другу групу дослідження.

Яскравим доказом посилення інтересу до регіонального розвитку, регіональної культури та історії Півдня України є нестримний потік історичної, економічної, краєзнавчої, культурологічної та екологічної літератури, в якій висвітлюються проблеми регіонів і їх культури. Регіональний розвиток України в контексті європейського вибору досліджував В. Горячук [57, 58]. Ним здійснено комплексний аналіз цілей та завдань регіональної політики в Україні

та Європейському Союзі, досвіду розроблення та використання угод відносно регіонального розвитку. В межах регіональної політики, науковець приділяє увагу функціонуванню бюджетних програм та шляхам їх удосконалення. Певним аспектам національно-культурного розвитку Півдня України у роки незалежності були присвячені сучасні міжнародні, всеукраїнські та регіональні наукові конференції. Вченими Миколаївського регіону, істориками, археологами, культурологами проведено ряд науково-практичних конференцій, пов'язаних з історичними особливостями та сучасним станом поліетнічної культури, видано наукові збірки за матеріалами конференцій, для студентів закладів вищої освіти видано на цю тему навчальні посібники. У Миколаївському міжрегіональному інституті розвитку людини «Україна» викладався курс «Культура народів регіону».

Різносторонній матеріал з питань культурного розвитку Півдня України подається у збірці наукових праць за редакцією кандидата педагогічних наук, професора А. Михайлика «Культура Півдня України: матеріали міжрегіональної науково-практичної конференції «Поліетнічна культура Півдня України: історичні особливості формування та сучасні проблеми розвитку» [108]. Ця збірка містить матеріали доповідей науковців миколаївських вищих навчальних закладів, керівників обласних організацій, провідних працівників культури, мистецтва і туризму з питань історії та сьогодення культури Півдня України. Саме тут історія начебто провела унікальний експеримент взаємодії і консолідації багатьох європейських культур. Модель історичного взаєморозвитку та збагачення багатьох етнічних культур цього краю є повчальною для наших днів.

Історії і культурі етносів та народів Півдня України присвячена і збірка наукових праць III Міжнародної наукової конференції «Південь України: етноісторичний, мовний, культурний та релігійний виміри», що відбулася в Одесі 15-16 квітня 2011 р. [147]. Відповідальний редактор цієї збірки М. Михайлуца. Матеріали, розміщені у ній, висвітлюють проблеми української термінології та термінографії, української культури та духовності сусідніх

етнокультур, історії православ'я та долі інших конфесій на Півдні України, міжнародні та міжрегіональні зв'язки .

Ще одна збірка наукових праць викладачів і аспірантів Київського університету культури та мистецтв «Питання культури Півдня України в світовому аспекті сьогодення» [146] за редакцією науковців цього навчального закладу містить матеріали про сучасний розвиток культури Півдня України, про її історичне минуле. Частина збірки присвячена вищій школі, а також проблемі підготовки фахівців соціально-культурної інфраструктури, викладанню економічних, філологічних, культурологічних дисциплін.

Особливості національно-культурного розвитку Миколаївського регіону відображає збірка «Миколаївщина багатонаціональна: з історії етнічних спільнот регіону» [127], яку впорядкували фахівці і члени Ради національних товариств Миколаївської області. Ця збірка – спроба об'єднати матеріал, присвячений історії етнічних спільнот Миколаївщини. Він містить статті й розвідки відомих дослідників-краєзнавців цього регіону. Для нашого дослідження вона цікава тим, що в ній містяться відомості про історію та діяльність національно-культурних товариств у Миколаївському регіоні.

У контексті даного розгляду джерел інформації заслуговує на увагу робота миколаївських дослідників «Політико-правові аспекти державного регулювання етнонаціональних процесів у період розбудов України» [6].

Історію виникнення та розвитку державних й громадських організацій Півдня України, а також їх роль у культурному житті відповідних регіонів можна почерпнути у вже згадуваному науково-методичному журналі «Наукові праці», який видає Чорноморський національний університет ім. П.Могили. Про виникнення і розвиток установ культури та освіти на Півдні України йдеться у статті науковця Ф.І.Кокошко «Культурно-освітні організації Півдня України в 1917 – на початку 1920-х років» [96], а про роль громадських організацій у культурному розвитку Півдня України розповідається у статті О.Кульчицької «Роль громадських організацій кінця XIX – початку XX століття» [110].

Значну увагу питанням культурної політики приділяють науковці О. Гриценко і В. Солодовник у своїй монографії «Пророки, пірати, політики і публіка. Культурні індустрії й державна політика в сучасній Україні» [59], що стала безпосереднім наслідком майже дворічних досліджень авторів у царині вітчизняних культурних індустрій та державної політики щодо них. Монографія провідних фахівців з досліджень культурної політики присвячена аналізу сучасного становища в українських культурних індустріях – книговидавництві, кінематографії тощо, а також досвіду державної політики щодо цих галузей в Україні протягом останніх декілька десятиріч років. Для дослідження вона цікава тим, що в ній проведено порівняльний аналіз розвитку відповідних індустрій у Республіці Польщі. У монографії активно використовуються також сучасні світові підходи до аналізу державної політики.

Оскільки дана проблематика розглядається у порівнянні з відповідним європейським досвідом, третю групу джерел складають іншомовні зарубіжні публікації, видання, наукові праці, Зелені та Білі книги, Повідомлення, Директиви та Рекомендації Європейської Комісії, офіційні документи держав-членів та інституцій ЄС, Європейська культурна конвенція 1954 року тощо, які розкривають зміст питань та шлях формування громадянського суспільства в ЄС, його культурного розвитку і роль у цих процесах громадських організацій.

У межах третьої групи джерел на увагу заслуговує робота «The weakness of civil society in post-Communist Europe» (Marc Morj'e Howard) [201] – «Слабкість громадянського суспільства у посткомуністичній Європі».

У даній праці автор досліджує загальну тему адаптації людей посткомуністичної Європи до нової демократичної системи. У роботі відслідковуються життєвий досвід народу і траєкторії його переходу від радянського часу до життя та адаптації до постсоціалістичної демократії та ринкового капіталізму. Дане дослідження показує, до якої міри і якими шляхами адаптивні стратегії індивідуального виживання зберігаються і в посткомуністичному просторі. У праці пояснено, чому для посткомуністичних

країн характерна слабкість громадянського суспільства, виражена в низькому рівні участі пересічних громадян у громадських структурах.

Головне завдання роботи – детальне дослідження порівняльної участі громадян в добровільних організаціях широкого спектру країн. Ця емпірична частина представлена ґрунтовними матеріалами, достатніми для аналізу, що дозволяє уникати безплідних дискусій, які часто заводять у глухий кут непорівнянними даними і призводять до висновків, що видають бажане за дійсне. Матеріали порівняльних досліджень участі громадян в добровільних організаціях допомагають вирішити основну і складну задачу – пояснити причини низького рівня громадянської участі на посткомуністичному просторі. Специфіка роботи полягає в тому, щоб наочно пояснити низьку участь людей в добровільних організаціях громадянського суспільства в регіонах посткомуністичної Європи. Ці стійкі та низькі показники особливо вражають на тлі офіційної статистики збільшення числа існуючих добровільних організацій в регіонах, де стався колапс комунізму.

Заслуговує на увагу Біла книга Європейської Комісії «European Social Policy – A way forward for the Union» [202] – «Європейська соціальна політика – рух в напрямку об'єднання», опублікована в 1994 р. Дана праця висвітлює і питання співпраці Європейського Союзу в тому числі і з громадськими організаціями. Зокрема, в документі Європейська Комісія зазначила на обов'язковість консультацій із зацікавленими суб'єктами. У Білій книзі розкривається специфіка розбудови сучасного європейського суспільства. Міркуючи над подальшими можливими шляхами демократичної розбудови європейської спільноти члени Європейської Комісії (далі – ЄК) зазначають, що створення та імплементація політики соціальної направленості ЄС відбувається без необхідної поінформованості громадськості. Поінформованість широких верств населення в вирішенні важливих для них питань – запорука конструктивного функціонування громадянського суспільства. Різноманітна та розгалужена мережа громадських організацій сприяє поліпшенню побудови суспільства саме громадянського [61].

Ще одна дискусійна книга «The Commission and Non-Governmental Organisations: Building a Stronger Partnership» [184] – «Комісія і неурядові організації: розбудова міцнішого партнерства» опублікована у 2000-му році. Даний документ мав на меті визначити і запропонувати конструктивні варіанти можливого розвитку співпраці між Європейською Комісією та інститутами громадянського суспільства. У даній книзі ЄК визнає інститути громадянського суспільства рівноправними партнерами в процесах розроблення та прийняття політики різного спрямування (від соціального до економічного) [61].

У 2001 р. ЄК опублікувала чергову Білу книгу під назвою «European Governance» [193] – «Європейське врядування». Висновки і пропозиції, що були зазначені у даній Білій книзі, спираються на п'ять основних, на їх думку, принципах сучасної політики, а саме: принципі публічності; принципі співучасті; принципі підконтрольності; принципі ефективності; принципі узгодженості дій. На цих принципах має базуватися робота усіх інституцій ЄС. У означеному документі ЄК чітко зазначила на необхідності подальшого удосконалення механізмів консультацій в Європейському Союзі [61].

У 2002 р. ЄК опублікувала Повідомлення «Towards a reinforced culture of consultation and dialogue – General principles and minimum standards for consultation of interested parties by the Commission» [192] – «Зміцнення культури консультацій – Загальні принципи і мінімалістичні стандарти для консультацій, що проводить ЄК з усіма зацікавленими суб'єктами». Згідно із завданнями, що були зазначені у Білій книзі під назвою «Європейське врядування», та маючи на меті доповнити «Загальні принципи та мінімалістичні стандарти для консультацій» ЄК презентувала таке Повідомлення «On the collection and use of expertise by the Commission: Principles and Guidelines» [185] – «Про залучення та використання ЄК експертизи: принципи і настанови» (2002 р.). Дане Повідомлення було покликане удосконалити механізми використання консультацій ЄК під час створення та імплементації політики [61].

У 2005 р. ЄК презентувала Директиви ЄК «Impact Assessment Guidelines» [194] – «Про оцінку впливу». У Директиві ЄК наголосила на необхідності

обов'язкового застосування інструменту участі при розробленні нормативно-правових актів ЄК.

У 2006 р. була презентована Зелена Книга під назвою «European Transparency Initiative» [197] – «Європейська ініціатива прозорості». У даній книзі запропоновано визначення дефініції «лобіювання» та «лобіст». «Лобіювання» – дії, що направлені на процес формування та впровадження політики інституціями ЄС, «лобісти» – особи, що вчиняють такі відповідні дії і мають безпосереднє відношення до різноманітних організаціях.

У 2007 р. ЄК презентувала Повідомлення, що мало назву «Follow-up to the Green Paper «European Transparency Initiative» [191] – «Зелена книга «Європейська ініціатива прозорості» – подальша діяльність». У даному Повідомленні ЄК давала відповіді на зауваження, що мали місце у попередніх документах. У цей час з'явилися так звані організації-«парасольок», що згрупували навколо себе «національні мережі» країн членів Європейського Союзу [61].

У травні 2008 р. було презентовано Повідомлення ЄК «European Transparency Initiative. A framework for relations with interest representatives (Register and Code of Conduct)» [190] – «Європейська ініціатива прозорості. Межі стосунків з представниками груп інтересів (реєстр і кодекс поведінки)». Відповідно до Повідомлення, добровільній реєстрації на спеціально створеному веб-сайті підлягають інститути громадянського суспільства [61].

Резюмуючи вище зазначене, доходимо висновку, що інститути громадянського суспільства в ЄС функціонують переважно у таких сферах: соціально-відповідальна політика; захист прав і свобод людини і громадянина; охорона навколишнє середовище; соціокультурний діалог.

Усі вищезазначені англійські матеріали інституцій ЄС дають змогу зрозуміти специфіку та особливості функціонування інститутів громадянського суспільства ЄС.

Проаналізовані документи інституцій ЄС дають можливість зрозуміти місце і роль європейських громадських організацій, об'єднань, асоціацій тощо в

системі урядування Європейського Союзу, а також чітко демонструють можливі перспективи для відповідних українських організацій громадянського суспільства.

Детальний аналіз зазначених вище трьох груп джерел інформації дав можливість з'ясувати історіографію та ступінь наукової розробки висунутої у дослідженні проблематики.

Зазначеним у дослідженні проблемним питання велику увагу приділяли філософи, культурологи, соціологи, політологи, правознавці, дослідники наук державного управління тощо (*Див. Додаток б*).

У багатьох науковців проблеми культурної політики держави розглядаються не відокремлено, не ізольовано від інших проблем суспільного розвитку, а як важливі складові державотворчих процесів.

Проблема, яка вивчається, має фрагментарне відображення в дисертаційних дослідженнях вітчизняних науковців, адже у своїй більшості, в них відображена, насамперед, практична діяльність органів державної влади і громадських організацій. В той же час, в даних роботах не акцентується увага щодо необхідності виявлення поняття, сутності координації діяльності органів державної влади і громадських організацій, що мають специфічний напрям діяльності – культурний, до того ж на Півдні України, дослідження їх принципів, шляхів та засобів, з допомогою яких здійснювалося об'єднання зусиль цих суб'єктів взаємодії, узгодження їх діяльності. У своїх роботах, автори майже не використовують документи місцевих органів державної влади та громадських організацій у сфері культури, і як наслідок, маємо односторонню оцінку співробітництва «третього сектору» з органами державної влади. Виходячи з цього, дослідники комплексно майже не проаналізували соціокультурні та політичні процеси і рухи, які відбувалися в конкретних місцевих громадах, і як наслідок, в усьому суспільстві, й суттєво запізнилися з висновком, що командно-адміністративні методи управління привели до видозміни, а в деяких випадках, і до деформації базових принципів

функціонування органів державної влади та громадських організацій, а також їх місця і ролі у громадянському суспільстві, форм та методів їх співпраці.

У великій кількості наукових праць висвітлюється у більшій мірі позитивні явища, успіхи та досягнення у питаннях співпраці між органами публічної влади та громадськими організаціями.

Враховуючи гостроту даної проблеми й вивчаючи питання в реаліях сьогодення, дослідники обходять занадто гострі проблеми, суперечності, негативні явища, невирішені задачі у питаннях вище зазначеної співпраці. Дослідники, як правило, зазначають другорядні недоліки, ухиляючись від дискусій із спірних питань, а недоліки в роботі органів публічної влади залишалися поза їх увагою.

Виходячи з цього, вважаємо, що в джерелах інформації ще не досягнуто об'єктивного висвітлення механізмів та шляхів конструктивної співпраці та взаємодії між органами публічної влади та громадськими організаціями. У вітчизняній літературі здебільшого перебільшується роль та значення багаточисленних політичних партій та громадських організацій. Ряд дослідників у своїх працях лише коментують рішення тих, або інших партійних, державних органів, громадських організацій, не приділяючи достатньої уваги механізму їх взаємодії. В останні роки в історіографії переосмислюється колишній досвід органів публічної влади та громадських організацій. Але в історико-правовій літературі не вистачає об'єктивного, усестороннього підходу до характеристики стану взаємодії органів публічної влади та громадських організацій в політичній системі сучасного суспільства.

Станом на сьогодні, і досі, існує різноманіття поглядів на громадянське суспільство та види його інститутів [60] (*Див. Додаток 7*).

Вирішення низки проблемних питань, пов'язаних із теоретичними та методологічними засадами організації діяльності національно-культурних громадських організацій та їх взаємодії з органами публічної влади з урахуванням досвіду ЄС, неможливе без аналізу вже існуючих джерел

інформації та ступеня наукової розробки висунутої у дослідженні проблематики.

У ході системного аналізу наявних наукових робіт та розвідок як українських, так і зарубіжних дослідників і науковців з даної проблематики доходимо висновку, що у межах культурології, соціології, науки державного управління створено значну теоретичну базу дослідження відповідного питання.

Значна зацікавленість даною проблемою, яку виявляють як фахівці з далекого та ближнього зарубіжжя, так і вітчизняні науковці та практики, є переконливим свідченням її своєчасності та актуальності.

Отже, результати аналізу джерельної бази та ступеня наукової розробки дослідження дозволили дійти висновку, що зазначена проблематика, яка розглядається, в інтерпретації автора, а саме: удосконалення механізмів взаємодії громадських організацій у сфері культури з органами публічної влади з урахуванням досвіду країн ЄС, не стала предметом надширокого спеціального дослідження, потребує наукових студій, практичних висновків, рекомендацій та пропозицій.

1.2. Роль громадських організацій у сфері культури в процесі побудови громадянського суспільства

Прийняття Декларації про державний суверенітет України, Акту проголошення незалежності України поставило Україну на шлях побудови демократичної держави, громадянського суспільства та культурного розвитку. XXI ст. поставило перед Україною низку гострих першочергових завдань, що потребують нагального вирішення. Одними із них є: захист прав громадян, вирішення загальнодержавних і місцевих (локальних) задач тощо. Одним із чинників досягнення зазначених цілей є створення та активна діяльність громадських організацій, що об'єднують людей з метою здійснення соціально-корисних заходів, спрямованих на сприяння розвитку українського народу.

Наявність в країні великої кількості громадських організацій та формувань різних направленості і форм, свідчить про сталий подальший розвиток процесу демократизації сучасного українського суспільства й поступове перетворення його за об'єктивними показниками у громадянське суспільство.

Резюмуючи, чітко зазначаємо, що сучасна Україна стала на шлях демократизації й поступової побудови громадянського суспільства, провідне місце в якому відіграє широкий спектр наявності громадських організацій різної направленості.

Дослідники сьогодення, які вивчають проблематику конструктивного функціонування громадських організацій і побудови громадянського суспільства здійснюють аналіз і синтезують різні наукові погляди відносно класифікації форм громадських організацій та на основі цих засад встановлюють найважливіші критерії і розробляють класифікацію громадських організацій, яка б відповідала вимогам сучасності; з'ясовують конкретні форми впливу громадських організацій на управлінські процеси в країні та демократизацію суспільства; визначають актуальну структуру сучасного громадянського суспільства та місце й роль в ній громадських організацій як її складових. Однак, із-за варіативності підходів до вивчення цих питань, єдиної думки немає.

Об'єктивно існує варіативність базисних характеристик, які виступають критеріями класифікацій громадських організацій. Перелік критеріїв не є вичерпним. Він залежить від підходів та методів дослідження.

Найпоширенішими критеріями класифікацій громадських організацій є такі:

- суспільна сфера діяльності;
- соціальна група, інтереси якої захищаються, або специфіка цих інтересів;
- членство чи суб'єкт діяльності;
- територіальний статус;

- масштаб (рівень) проблем, на вирішення яких націлена діяльність;
- характер спрямованості діяльності організацій на правозахист;
- значення у процесі формування громадянського суспільства та правової держави;
- ступінь участі у державно-політичному житті тощо.

Опираючись на дослідження О.О.Беслюбняка, пропонуємо логічну узагальнюючу класифікацію громадських організацій:

I ступінь громадських організацій:

- унормовані та не унормовані;
- легалізовані та не легалізовані.

II ступінь громадських організацій:

- локальні (відповідно до напрямку своєї діяльності);
- за відповідними групами презентації інтересів;
- за організаційною структурою;
- за територіально-адміністративним статусом.

III ступінь громадських організацій:

- благодійницькі організації;
- політичні партії;
- громадські організації багатовекторного напрямку функціонування;
- громадські рухи та течії;
- органи самоорганізації населення.

Вважаємо, що запропонована нами класифікація громадських організацій, як найбільше відповідає вимогам сьогодення й є архіактуальною.

Вектор розвитку сучасної України зорієнтований на побудову вітчизняного громадянського суспільства. Одну із головних ролей, для досягнення вищезазначеної мети, відіграють інститути громадянського суспільства, серед яких і громадські організації у сфері культури. Саме дані громадські організації покликані сприяти поступальному культурному розвитку України в межах європейської інтеграції.

Щоб зрозуміти, що таке культурний розвиток, спочатку треба визначитися з самим поняттям «культура», адже це поняття неоднозначне, полісемантичне, багатозмістовне. У сучасній науці відсутня цілісна й універсальна дефініція феномену культури. На сьогоднішній день, за оцінками низки дослідників, існує більше тисячі різноманітних визначень поняття «культура». Дане поняття є таким, що передбачає різноманітні трактування, виходячи з мети і завдань методологічного підходу та його проблематики. У залежності від цього здійснюється і уточнення визначення цієї категорії. У широкому значенні слова культура (від лат. *cultura* – оброблення, виховання, освіта, розвиток, шанування) – це історичний змістовний шабель розвитку суспільства, творчих сил і здібностей людини, що відображається у певних типах і формах організації життєдіяльності людей, у їхніх взаємовідносинах, а також у створенні ними матеріально-духовних цінностей [18, с. 5].

Тобто, культуру прийнято ділити на матеріальну й духовну відповідно до двох основних видів виробництва – матеріального й духовного. Гармонічний розвиток культури природно припускає органічну єдність матеріальної й духовної культур. У вузькому значенні слова, культура – це сфера духовного життя людей, і частіше за все її так і розглядають вчені.

Отже, культура – це загальна сукупність матеріально-духовного надбання конкретної спільноти людей, нагромадженого протягом певного історичного періоду, що передається від одного покоління до іншого, включає всі види мистецтва, людську спадщину та цінності, науку, освіту та відображає ступінь розвитку цієї спільноти людей [78].

Культура у своєму функціонуванні реалізує певні соціальні функції (адаптаційна, пізнавальна, трансляція (передача) соціального досвіду, комунікативна, інтегративна, соціалізуюча, регулятивна, евристична, компенсаторна). При цьому набір та ієрархія цих функцій історично змінні [90, с. 39].

Національна культура являє собою зріз, що проходить через усі сфери діяльності спільноти і приналежної до неї особистості: механізми організації та

орієнтації діяльності на основі накопиченого досвіду освоєння світу у певному просторі та часі; мову, що об'єднує спільноту [126, с. 413]. Виходячи з цього, можемо зазначити, що національна культура – це своєрідна єдність історично-змістовних традицій та інновацій сьогодення, це коректне поєднання змісту і суті минулого з розвитком сучасності. А враховуючи те, що у вузькому значенні слова, культура – це сфера духовного життя людей, то у більшому ступені розвиток її духовної складової.

Враховуючи сучасні світові процеси, *пропонуємо авторське визначення поняття «культурний розвиток України»* як безперервний процес позитивних якісних змін поєднання етнічної культури в якості базису із загальнолюдськими цінностями в межах глобалізації, з метою реалізації вітчизняної національної ідеї за рахунок громадсько-державної підтримки галузі культури. Принципова відмінність запропонованого визначення полягає у тому, що в основному культурний розвиток розглядався як збереження та популяризація етнічної, традиційної культури без урахування сучасних глобалізаційних процесів. В авторському визначенні, окрім цієї відмінності, простежуються дві головні думки: 1) оскільки сфера культури пронизує усі інші суспільні сфери, від рівня культури громадян залежить успішність реалізації національної ідеї; 2) культурний розвиток можливий не за умови адміністративних методів управління, а за умови громадського-державного соціального партнерства.

Головних напрямів, що забезпечують культурний розвиток, окреслюється чотири: збереження історико-культурної спадщини; забезпечення вільного доступу до існуючого культурного надбання; сутнісний та змістовний розвиток творчого потенціалу спільноти; створення умов для існування культурного різноманіття у сучасних суспільних спільнотах [168, с. 119].

Значною мірою завдяки вираженій політиці держави у сфері культури утверджується дух нації – національна свідомість, що є основою життєдіяльності національної спільноти, важливим чинником розбудови національної держави.

Основними рисами культурної ситуації у світі, які слід враховувати під

час розробки та реалізації державної стратегії в Україні, є такі [168, с. 123]:

- Явище глобалізації (його вплив відчувається у всіх сферах життя суспільства) стало дедалі потужніше впливати на культуру. Під глобалізацією ми розуміємо не лише економічне, технологічне, екологічне, а й культурне явище. До цього часу культурний чинник недостатньо враховувався при оцінці розвитку глобалізаційних процесів, опрацюванні перспектив єдиного світу.

- При переході найрозвиненіших країн до постіндустріальної фази розвитку обличчя культурної сфери у цих країнах стали визначати високотехнологічні культурні індустрії.

- У сучасному глобалізаційному світі формуються нові уявлення про змістовну ціль загальнолюдського (гуманітарного) розвитку та роль культури у цьому питанні.

Феномен культури полягає у тому, що будучи окремою сферою суспільства, вона пронизує інші суспільні сфери, і від конструктивної діяльності громадських організацій у сфері культури, яка призводить до підвищення рівня культури суспільства залежить загальне благо країни. Існування та конструктивне функціонування громадських організацій у сфері культури сприяє побудові громадянського суспільства в Україні, адже духовно-культурна система є складовою структури громадянського суспільства (Табл. 1.1). Відповідно, інститути громадянського суспільства, до яких належать і громадські організації у сфері культури, мають безпосереднє відношення до громадянського суспільства, як його складові.

У джерелах інформації наукового напрямку існує велика кількість варіативності визначень терміну «громадянське суспільство». Їх кількість обумовлена наявністю різних підходів до вивчення даного питання. Наприклад, філософи визначають місце і роль громадянського суспільства в структурі соціуму, суспільного життя загалом. Соціологи, зі свого погляду, мають на меті показати його як особливий та специфічний спосіб диференціації і стратифікації суспільства. Економісти зосереджуються на його економічному

походженні і способі існування. Політологи у своїх дослідженнях розглядають суспільство у тісному взаємозв'язку з державою.

Таблиця 1.1

Структура громадянського суспільства				
Базова структура громадянського суспільства				
<i>Економічна система</i>	<i>Політична система</i>	<i>Соціальна система</i>	<i>Інформаційна система</i>	<i>Духовно-культурна система</i>
Сукупність економічних інститутів та відносин, які становлять матеріальну основу життя суспільства	Сукупність економічних інститутів у межах яких проходить політичне життя та реалізується державна влада	Сукупність класів, соціальних груп та відносин між ними	Сукупність інформації, засобів масової інформації, підприємств, громадян, організацій, які здійснюють інформаційну діяльність	Сукупність нематеріальних, духовно-культурних благ, відносин з приводу них, інститутів, через які реалізуються ці відносини
<ul style="list-style-type: none"> - Інститут приватної власності; - Багатоукладна економіка; - Створені за ініціативою громадян недержавні підприємства: акціонерні об'єднання, асоціації, кооперативи та ін.; - Національний ринок, механізми регулювання ним економічного життя; - Виробнича та екологічна культура. 	<ul style="list-style-type: none"> - Політичні партії; - Громадсько-політичні організації та рухи; - Органи самоврядування за місцем проживання, праці та навчання громадян; - Громадські структури виборчої системи; - Недержавні ЗМІ; - Механізми вивчення, формування і прояву громадської думки; - Політична та правова культура. 	<ul style="list-style-type: none"> - Соціальна з розвиненим почуттям власної гідності людина; - Сім'я і побут; - Професійні, демографічні та інші суспільні групи, які сформували механізм самоорганізації та самодіяльності; - Громадські структури, які сприяють розв'язанню соціальних проблем; - Структуроване суспільство. 	<ul style="list-style-type: none"> - Інтернет, телебачення, радіо; - Спілки письменників; - Інформаційні агентства; - Бібліотеки; - Інформаційні служби, системи, мережі, бази й банки даних; - Друковані та електронні ЗМІ; - Періодичні видання; - Бюлетені; - Оголошення; - Семінари, конференції; - Круглі столи. 	<ul style="list-style-type: none"> - Сформована народом, його елітою світоглядна, моральна, релігійна та естетична культура; - Недержавні наукові та освітні заклади; - Конфесійні об'єднання, церкви; - Самодіяльні творчі колективи; - Спортивні об'єднання; - Культурологічні формування.
<u>Спільні для усіх сфер компоненти</u>				
<ul style="list-style-type: none"> - Права та свободи людини і громадянина; - Механізми подолання конфліктів та протиріч у громадянському суспільстві; - Механізми протидії спробам держави звужити сферу функціонування громадянського суспільства; - Правове забезпечення діяльності інститутів громадянського суспільства; - Громадянські ініціативи в різних сферах суспільного життя 				

Джерело: систематизовано автором

Проаналізуємо різноманітність тлумачень громадянського суспільства, акцентуючи нашу увагу на його структуру, компоненти та елементи, відповідно до заявленої теми дослідження.

А.Колодій [97, 98, 144, 151] розглядає громадянське суспільство як своєрідну сферу, в якій мають місце такі процеси як, спілкування, взаємовідносини, самоорганізація індивідів на базисі добровільно створених асоціацій, яка має захист зі сторони нормативно-правового поля від прямого втручання зі сторони держави, й у якій мають перевагу громадянські цінності [97].

В.Карлова [62, с. 20] вважає, що своєрідним центральним елементом такого явища, як громадянське суспільство є особа, а базисними соціальними інституціями – ті інститути, що мають на меті сприяти різноманітній і всебічній реалізації цієї особи, її інтересів, – інститути громадянського суспільства.

А.Леухіна зазначає, що громадянське суспільство – це сучасний унікальний спосіб змістовної організації суспільних відносин між різними індивідами та їх добровільними об'єднаннями, що мають місце за межами контролю зі сторони держави в умовах верховенства права [116].

В.Новохацький [143] порівнює громадянське суспільство із автономною, плюралістичною, самоорганізованою системою зв'язків і взаємодії громадян та їх різнонаправлених соціальних груп, що створюється в результаті їх самоорганізації для захисту та реалізації власних інтересів і прав людини, що виявляється, в подальшому, у створенні ними відповідних соціальних інститутів, що конструктивно та якісно сприяють поєднанню індивідуальних і спільних інтересів і гарантують усі законні права людини і громадянина» [137, с. 86].

Під специфічною структурою громадянського суспільства слід розуміти його внутрішню побудову, що характеризується різноманіттям складників, які забезпечують його цілісність та динамічний розвиток.

І.Шпильовий [62, с. 19] вважає, що відповідними ознаками громадянського суспільства у сучасній Україні є такі: наявність різноманітних елементів громадянського суспільства, що не мають результативної взаємодії із органами державної влади та органами місцевого самоврядування; відсутність сталих форм безпосередньої прямої взаємодії між державним сектором і громадським; мінімальний вплив інститутів громадянського суспільства на головні сфери його життєдіяльності; сучасні професійні спілки не є за змістом реальними захисниками інтересів, прав і свобод своїх членів.

Ю.Сурмін [62, с. 3] акцентує увагу на таких характерних рисах сучасного громадянського суспільства як: громадянська соціалізація індивідів; носієм ознак нинішнього громадянського суспільства є індивід з яскраво вираженою громадянською позицією; права та обов'язки людини та громадянина є базисом громадянського суспільства; самоорганізована діяльність широких верств населення; соціальна держава, що сприяє реалізації прав і свобод людини.

Враховуючи те, що громадянське суспільство є своєрідною сукупністю недержавних суспільних відносин, то його організаційна структура складається із існуючих видів суспільних відносин: політико-правових, економічних, місцевого самоврядування, релігійних, соціокультурних, інформаційних, сімейно-побутових тощо [143, с. 47–48].

У своєму сутнісному та змістовному наповненні громадянське суспільство має забезпечувати комфортне існування кожного окремого індивіда, в першу чергу шляхом поєднання його особистого інтересу із інтересами спорідненої йому соціальної групи. У системі координат соціального простору громадянське суспільство є своєрідною проміжною ланкою між особисто-приватним життям індивіда та життям у межах державно-управлінської організації [159].

У контексті даного дослідження, один із суб'єктів культурного розвитку України, в межах побудови громадянського суспільства, – це громадські організації у сфері культури. У зв'язку з цим, *пропонуємо авторське визначення поняття «громадські організації у сфері культури»*, – це вітчизняні українські

громадські добровільні об'єднання, що створюються та діють оперуючи культурними благами і культурними цінностями з метою реалізації та задоволення соціокультурних потреб громадян та сприяють культурному розвитку України.

У межах демократизації країни та побудови в Україні громадянського суспільства, інформація про громадські організації, зокрема, і культурного напрямку, має бути відкритою для широкого загалу людей і доступною (відповідно до європейських норм та досвіду).

У межах дослідження, нами запропоновано один із організаційних інструментів щодо удосконалення механізму взаємодії між громадськими організаціями у сфері культури і органами публічної влади, а саме, - класифікаційну рамку громадських організацій у сфері культури.

З метою отримання більш повної інформації про громадські організації під час їх реєстрації пропонуємо відповідним органам застосовувати спеціально розроблену класифікаційну рамку (табл. 1.2), в основу якої покладено такі 8 критеріїв: статус (національні, міжнародні); рівень професійності членів організації (професійного, аматорського, змішаного складу); тривалість функціонування (молоді (до 3 років), середньо-тривалі (від 3 до 10 років), сталі (більше 10 років); вплив у суспільстві (дуже впливові, впливові, мало впливові, практично не маючі впливу); напрям культурного розвитку України (прогресивно-європейські, традиційно-консервативні); кількісний склад (малочисельні (до 20 членів), численні (від 20 до 50 членів), багаточисельні (більше 50 членів); профіль функціонування аналогічних державних закладів культури (клубного, мистецько-освітнього позашкільного, мистецько-освітнього, музейного, бібліотечного, театраль-но-видовищного, культурно-освітнього спрямування); культуротворча діяльність людини (матеріальної, духовної направленості).

Саме ці критерії у достатній мірі розкривають інформацію про суть та зміст діяльності громадської організації.

Класифікаційна рамка громадських організацій у сфері культури

КРИТЕРІЙ	За статусом	За рівнем професійності членів організації	За тривалістю функціонування	За впливом у суспільстві	За напрямом культурно-господарського розвитку	За кількістю складом	За профілем функціонування аналогічних державних закладів культури <i>(потрібне підкреслити)</i>	За формою культурної діяльності людини
ВИДИ	Національні	Професійного складу	Молоді (до 3 років)	Дуже впливові	Прогреси вно-європейські	Мало-чисельні (до 20 членів)	Клубного спрямування (палац, будинок культури, клуб, народний дім, молодіжний центр, культурно-дозвілєвий комплекс, центр дитячої творчості, будинок мистецтв, будинок фольклору, будинок народної творчості інший клубний заклад, діяльність якого спрямована на створення, розповсюдження та популяризацію культурних надбань)	Матеріальної направленості
	Міжнародні	Аматорського складу	Середньо-тривалі (від 3 до 10 років)	Впливові	Традиційно-консервативні	Численні (від 20 до 50 членів)	Мистецько-освітнього позашкільного спрямування (початкові спеціалізовані мистецькі навчальні заклади (школи естетичного виховання: музична, художня, хореографічна, театральна, хорова, мистецтв та інші)	Духовної направленості
		Змішаного складу	Сталі (більше 10 років)	Мало впливові		Багато-чисельні (більше 50 членів)	Мистецько-освітнього спрямування (ВНЗ I-IV рівнів акредитації в сфері культури і мистецтва)	
				Практично не мають впливу			Музейного спрямування (історичного, археологічного, краєзнавчого, природничого, літературного, меморіального, мистецького, етнографічного, технічного, галузевого тощо)	
							Бібліотечного спрямування (за значенням: всеукраїнські загальнодержавного значення (національні, державні), республіканські (Автономної Республіки Крим), обласні, міські, районні, селищні, сільські; за змістом бібліотечних фондів є: універсальні, галузеві, міжгалузеві; за призначенням: публічні (загальнодоступні), зокрема спеціалізовані для дітей, юнацтва, осіб з фізичними вадами, спеціальні (академії наук, науково-дослідних установ, навчальних закладів, підприємств, установ, організацій); централізовані бібліотечні системи)	
							Театрально-видовищного спрямування (театри, цирку, філармонії, концертні організації, професійні творчі колективи, музичні колективи і ансамблі тощо)	
							Культурно-освітнього спрямування (художні галереї (виставки), виставкові зали, історико-культурні заповідники, парки культури та відпочинку, культурно-інформаційні та культурно-просвітницькі центри тощо)	

Джерело: розроблено автором

У зв'язку з цим, пропонується така нормативно-правова ініціатива: внести зміни до наказу Міністерства юстиції України «Про затвердження форм заяв у сфері державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» від 18.11.2016 № 3268/5 шляхом доповнення Заяви про державну реєстрацію громадського об'єднання (організації профспілки), що не має статусу юридичної особи (Форма 20) класифікаційною рамкою громадських організацій у сфері культури (*у разі реєстрації громадської організації у сфері культури).

У межах побудови Україною громадянського суспільства, наявність і конструктивна діяльність громадських організацій є чинником, що обумовлює демократичний розвиток країни. Теоретично-практичне усвідомлення органами державної влади та органами місцевого самоврядування ролі громадських організацій в суспільстві та їх внеску у формування чітких механізмів державного управління має не лише суто наукове, а й над конкретне практичне значення. Без даного усвідомлення немає можливості ґрунтовно, об'єктивно та неупереджено зробити змістовний аналіз реалій сьогоденного існування громадянина України в усіх сферах його життєдіяльності, виявити протиріччя та проблемні питання які виникають в суспільстві.

1.3. Особливості функціонування механізмів взаємодії громадських організацій у сфері культури з органами публічної влади

Дослідження на даному етапі потребує теоретико-методологічного обґрунтування механізмів державного управління, а саме: механізму державного регулювання галузі «Культура» і духовно-культурних сфер суспільного життя та їх удосконалення; і механізму взаємодії з громадськістю в системі публічного управління.

Одним із головних визначень в категоріальному апараті науки «Державне управління» є «механізм державного управління».

Станом на сьогодні існує низка підходів до визначення поняття «механізм державного управління». За одним із підходів його визначають як взаємопов'язану між собою систему органів державної влади, що організовуються згідно із конкретних, притаманних їм принципів для реалізації загальних положень державного управління; за іншим – як частину загальної системи управління, яка здійснює безпосередній вплив на чинники, від стану яких залежить результативність діяльності і функціонування об'єкта управління; за третім – як організацію управлінського впливу держави, що базується на демократичних засадах, на процесі соціальної взаємодії у

суспільстві; за четвертим – як шлях організації і реалізації управлінської діяльності, яка ґрунтується на змістовному досягненні конкретних цілей держави; за п'ятим – як множину емпіричних інструментів, за наявності яких державні органи мають змогу впливати на різноманітні за змістом суспільні відносини із метою досягнення конкретних заздалегідь визначених цілей.

Сьогодні, в науковому доробку, існує також і низка класифікацій механізмів державного управління. Однією із них є класифікація запропонована О.В.Федорчак [169], що класифікує механізми державного управління за функціональним призначенням та за суб'єктом управління (*Див. Додаток 8*).

Аналізуючи дефініцію «механізм державного управління», доходимо логічного висновку, що воно має конкретні, притаманні йому істотні ознаки. До них ми віднесли такі: штучність характеру існування; конкретна спрямованість на досягнення цілі; інструментальне забезпечення реалізації впливу на управлінський об'єкт; взаємозв'язок елементів; наявність різного виду ресурсів.

Опираючись на науковий доробок вітчизняних і зарубіжних дослідників, і підсумовуючи аналіз уже існуючих трактувань поняття «механізм державного управління», що був здійснений в межах дослідження, пропонуємо таке узагальнене визначення цього поняття науки «Державне управління»: це система, до складу якої входять державні органи, які за допомогою інших складових цієї системи забезпечують реалізацію впливу на управлінський об'єкт з метою реалізації конкретних цілей державного управління, маючи взаємозв'язок із інституційним середовищем ззовні штучно створеної системи.

Дослідженню загального визначення дефініції «механізм державного управління» серед вітчизняних науковців приділено значну увагу. Поряд з тим, залишається мало досліджуваним саме «механізм взаємодії громадських організацій у сфері культури з органами публічної влади», варіативність яких виступає об'єкт дослідження.

Аналіз наукового доробку у галузі науки «Державне управління» який робився раніше, засвідчив, що змістовне наповнення та сутність «механізму

взаємодії громадських організацій у сфері культури з органами публічної влади» поки що належним чином не розкрито, а отже, є актуальним і потребує наукових розробок.

«Механізм взаємодії громадських організацій у сфері культури з органами публічної влади» є одним із різновидів механізмів державного управління, тому, вважаємо за доцільне, розглядати тлумачення відповідних понять у конструктивному та логічному взаємозв'язку. Виходячи з цього, з метою визначення поняття «механізм взаємодії громадських організацій у сфері культури з органами публічної влади» необхідно враховувати предметну сутність, специфіку та змістовність таких понять, як «механізм державного управління», «громадські організації у сфері культури» і «культурний розвиток України».

Виходячи із вищевикладеного, пропонуємо таке визначення поняття «механізм взаємодії громадських організацій у сфері культури з органами публічної влади» – це штучно створена система, в основі якої органи публічної влади, які за допомогою низки інших елементів цієї системи: функцій, методів, інструментів, норм, принципів, ресурсів та заходів здійснюють практичний взаємний вплив на громадські організації у сфері культури з метою досягнення цілей культурної політики держави. Комплексний механізм взаємодії громадських організацій у сфері культури з органами публічної влади представлено у рис. 1.1.

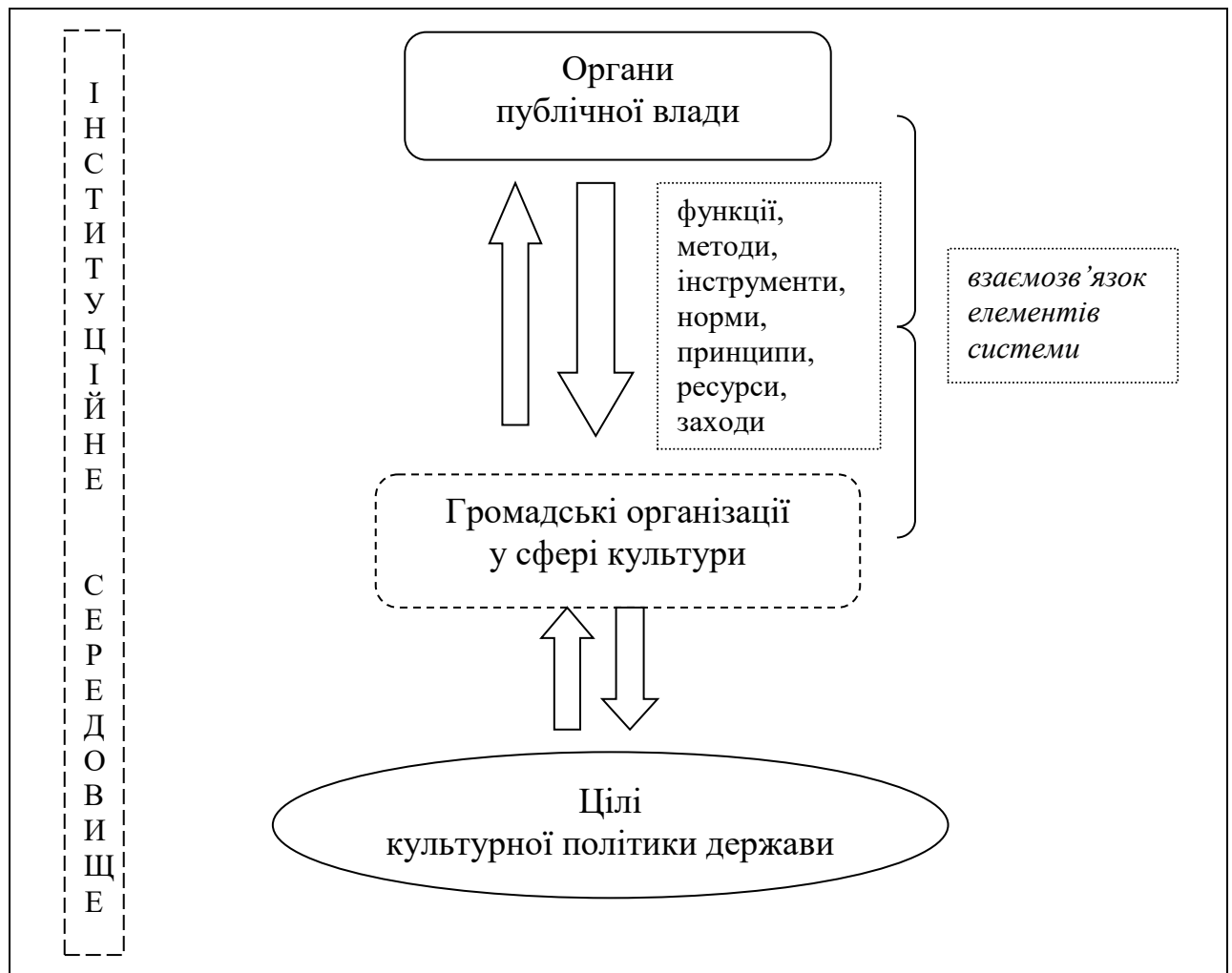

Рис. 1.1. Комплексний механізм взаємодії громадських організацій у сфері культури з органами публічної влади

Джерело: складено автором

У межах запропонованого комплексного механізму взаємодії громадських організацій у сфері культури з органами публічної влади, виділяємо такі механізми: організаційний; нормативно-правовий; інституційний; міжнародного співробітництва.

Організаційний механізм взаємодії громадських організацій у сфері культури з органами публічної влади спрямований на:

I. Інформаційне забезпечення:

- налагодження сучасно-технічних шляхів комунікації громадських організацій у сфері культури з органами публічної влади;
- отримання інформації про хід діяльності громадських організацій у сфері культури та органів публічної влади;
- забезпечення чіткого виконання функцій, завдань та положень органами публічної влади та громадськими організаціями у сфері культури;
- формування позитивного іміджу функціонування органів публічної влади та громадських організацій у сфері культури.

II. Матеріально-технічне забезпечення:

- впровадження сучасного технічного зв'язку для своєчасного обміну інформацією між органами публічної влади та громадськими організаціями у сфері культури;
- забезпечення необхідними технічними засобами органів публічної влади та громадських організацій у сфері культури;
- залучення додаткових джерел фінансування, що не заборонені чинним законодавством України;
- удосконалення внутрішнього контролю за відкритістю органів публічної влади та за діяльністю членів громадських організацій у сфері культури.

III. Кадрове забезпечення:

- створення сучасної моделі управління кадрами в системі органів публічної влади та в структурі громадських організацій у сфері культури;
- удосконалення законодавчої бази щодо нормативно-правового обґрунтування, урегулювання та захист працівників органів публічної влади та членів громадських організацій у сфері культури.

Нормативно-правовий механізм взаємодії громадських організацій у сфері культури з органами публічної влади спрямований на:

- законодавчий розподіл повноважень в системі органів публічної влади та в діяльності різно-видових громадських організацій у сфері культури;
- чітке формулювання та юридичне закріплення пріоритетів діяльності органів публічної влади та громадських організацій у сфері культури;

- правове забезпечення формування та імплементації державної культурної політики відповідно до передового європейського досвіду.

Інституційний механізм взаємодії громадських організацій у сфері культури з органами публічної влади спрямований на:

- розроблення стратегії та методів удосконалення шляхів взаємодії громадських організацій у сфері культури з органами публічної влади;
- налагодження конструктивних шляхів практичної комунікації громадських організацій у сфері культури з органами публічної влади;
- удосконалення взаємодії громадських організацій у сфері культури з органами публічної влади через засоби масової інформації.

Механізм міжнародного співробітництва громадських організацій у сфері культури з органами публічної влади спрямований на:

- створення умов для функціонування органів публічної влади та громадських організацій у сфері культури на рівні міжнародних стандартів соціального партнерства;
- правове забезпечення договірно-правової та конвенційної діяльності (укладання і реалізація договорів, у яких регулюються відносини в сфері культури), інституційної діяльності (співробітництво в межах функціонування міжнародних громадських організацій, що діють у сфері культури);
- співпрацю органів публічної влади України та громадських організацій у сфері культури України з подібними інституціями ЄС;
- впровадження й використання набутого та апробованого відповідного міжнародного досвіду;
- налагодження ефективного інформаційного обміну між органами публічної влади України та громадськими організаціями у сфері культури України та суб'єктами міжнародного права;
- поглиблення процесів європейської інтеграції у сферу функціонування органів публічної влади та громадських організацій у сфері культури, й саму галузь культури.

В умовах демократизації суспільного життя, побудови в Україні громадянського суспільства, подолання наслідків тоталітарного минулого, коли культура звільнилася від ідеологічного диктату, питання формування і здійснення власної державної політики у сфері культури постало надзвичайно актуально. Фундаментом для виконання її завдань є Конституція України, у ст. 11 якої передбачено, що «держава сприяє консолідації та розвитку української нації, її історичної свідомості, традицій і культури, а також розвитку етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності всіх корінних народів і національних меншин України» [100]. Ці конституційні положення базуються на Декларації про державний суверенітет України, яка закріплювала позиції того, що Україна самостійна у вирішенні питань науки, освіти, культурного і духовного розвитку української нації, гарантує всім національностям, які проживають на її території, право їх вільного національно-культурного розвитку.

У 1997 р. були прийняті важливі закони «Про благодійництво та благодійні організації» [74] і «Про професійних творчих працівників та творчі спілки», які разом із Законом України «Про оподаткування прибутку підприємств» уперше передбачили реальні податкові пільги для неприбуткових організацій.

Одним із кроків щодо визначення загальних засад формування та реалізації державної політики у сфері культури стали розробка урядом країни «Концептуальних напрямів діяльності органів виконавчої влади щодо розвитку культури», які були затверджені постановою Кабінету Міністрів України № 675 від 28 червня 1997 р., Указ Президента України «Про першочергові завдання збагачення й розвитку культури й духовності українського суспільства» (№ 1647/2005 від 24 листопада 2005 р.) та прийняття концепції культурної політики на період 2005-2007 рр.

«Основи законодавства України про культуру» визначали правові, економічні, соціальні, організаційні засади розвитку культури в Україні до 12 січня 2011 року. Для сучасного етапу розвитку культури ця постанова

виявилася застарілою і вже не відповідала потребам культурного розвитку суспільства. Тому значним кроком уперед щодо врегулювання основних положень культурної політики було прийняття Верховною Радою України Закону України «Про культуру» [78]. У ньому закладено загальні принципи вдосконалення діючих механізмів реалізації державної політики у галузі культури; врегулювання суспільних відносин, пов'язаних із створенням, розповсюдженням, збереженням і використанням культурних цінностей, та вдосконалення правових відносин у сфері культури. На сучасному етапі цей документ є основним Законом, який визначає правові засади діяльності у сфері культури.

Документами, що визначали перспективи розвитку української культури минулими найближчими роками, були Проект «Концепції Державної цільової програми інноваційного розвитку української культури на 2009-2013 рр.» та Проект «Концепції державної цільової національно-культурної програми розвитку культури і мистецтва на період до 2017 року» [153, 214].

Внаслідок реалізації останньої зазначеної програми забезпечено:

1. Поліпшення умов для розвитку культури, для задоволення духовних потреб суспільства, забезпечення прав громадян у сфері культури;
2. Підвищення ролі культурної спадщини у духовному розвитку громадян, у формуванні національної свідомості, активне використання потенціалу культурної спадщини у розвитку суміжних галузей економіки;
3. Забезпечення доступності культурних надбань для широких верств суспільства;
4. Подальший розвиток вітчизняних культурних індустрій та забезпечення присутності вітчизняного культурного продукту в інформаційно-культурному просторі України;
5. Розвиток професійного мистецтва через збільшення обсягів та урізноманітнення форм його підтримки, стимулювання меценатства;

б. Відродження і розвиток народного мистецтва та мистецького аматорства, культур етносів України через розвиток базової мережі закладів культури, багатоканальне фінансування культурних ініціатив у регіонах [152].

Виходячи з вищенаведеного, доходимо висновку, що законодавча та нормативно-правова база сфери культури України, зважаючи на європейський вибір нашого народу, в подальшому повинна враховувати досвід та реалії ЄС.

Враховуючи факт обрання українським народом демократичного шляху свого розвитку, особливої уваги потребує наявність функціонуючого механізму реалізації свобод і прав людини. Сприяє вирішенню даної проблеми функціонування різноманітних (за напрямками та формами), зокрема, і громадських організацій у сфері культури.

В Україні громадські організації утворюються відповідно до конституційного права на об'єднання (ст. 36 Конституції України). Виходячи з цього, побудоване на демократичних засадах регулювання утворення і діяльності громадських організацій сприяє реалізації даного права.

Однією з багатьох специфічних ознак по-справжньому демократичної держави, якою прагне стати Україна, є залучення населення до прийняття владою важливих, для даної спільноти людей, рішень.

Аналізуючи досвід країн-членів ЄС, доходимо висновку, що більш ефективними і конструктивним є залучення не окремих людей, а організованої широкої громадськості. Саме ця громадськість, що проявляється інститутами громадянського суспільства, є громадськими організаціями.

Питання пов'язані з утворенням та функціонуванням громадських організацій регламентуються переважно Конституцією України [100] та Законом України «Про громадські об'єднання» від 22 березня 2012 р. [76].

В Україні, окрім Закону «Про громадські об'єднання» від 22 березня 2012 р. [76], існують і інші, дотичні, закони, а саме: Закони України «Про благодійну діяльність та благодійні організації», «Про свободу совісті та релігійні організації», «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності», «Про молодіжні та дитячі громадські організації», і т.п., норми яких вступають

у суперечність з нормами Закону України «Про громадські об'єднання» від 22 березня 2012 р. [76], а отже, на нашу думку, – потребують перегляду.

Враховуючи євроінтеграційний вектор розвитку України, такий перегляд доречно й логічно здійснювати з урахуванням та використанням європейських стандартів як про права людини, громадянина і особистості (Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р.), так і про інститути громадянського суспільства (Рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо правового статусу неурядових організацій у Європі 2007 р. № CM/Rec (2007)14 [199] і Фундаментальні принципи статусу неурядових організацій в Європі 2002 р. [175]).

Основним завданням на даному етапі дослідження є аналіз участі інститутів громадянського суспільства в цивільно-правових відносинах; формування теоретичних засад правового статусу інститутів громадянського суспільства як суб'єктів цивільного права та вироблення конкретних й конструктивних пропозицій щодо удосконалення і покращення норм діючого законодавства України в цій сфері у відповідності й з врахуванням європейських стандартів.

Розглядаючи дане питання, необхідно зазначити, що для громадської організації як суб'єкта цивільного права, опираючись на наукові дослідження М.В.Менджул [121-125] характерні такі ознаки:

- ознаки, властиві їй як юридичній особі;
- ознаки, притаманні громадській організації як непідприємницькому товариству;
- конститутивні ознаки, що розкривають сутність громадської організації – мета створення і діяльності та членський характер громадських організацій [125].

Вивчаючи дану проблематику, доходимо висновку, що місце громадських організацій у загальній системі суб'єктів цивільного права України як таких, припадає до юридичних осіб приватного права.

Позитивним явищем в Україні є той факт, що юридичним особам надана загальна правоздатність, однак, на нашу думку, доречно було б встановити у Цивільному Кодексі України для всіх непідприємницьких товариств, серед яких і громадські організації, правоздатність спеціальну.

Будь-яка громадська організація різного спрямування повинна мати своє унікальне найменування та в жодному разі не використовувати найменування іншої юридичної особи. Заборона, що встановлена законом використовувати найменування громадської організації фізичними та юридичними особами, захисту від неправомірного використання найменування громадської організації не сприяє.

Наявність у чинному законодавстві України про громадські організації територіальних статусів (міжнародний, всеукраїнський та місцевий) не відповідає Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. (про що зазначено в рішенні Європейського суду з прав людини у справі «Корецький та ін. проти України»), а також Рекомендації № CM/Rec (2007)14 [199] та Фундаментальним принципам. З метою гармонізації чинного законодавства України про громадські організації з європейськими нормативами та стандартами, запропоновано впровадити два статуси – міжнародний та національний, не пов'язуючи їх виключно з територією діяльності громадської організації [23, с. 12].

Вивчаючи та аналізуючи Закон України «Про об'єднання громадян» від 16 червня 1992 року № 2460-XII [80], доходимо висновку, що він не відповідав Рекомендації № CM/Rec (2007)14 [199] та Фундаментальним принципам у частині можливості утворення таких громадських організацій, які не базуються на членстві. Закон України «Про громадські об'єднання» від 22 березня 2012 року № 4572-VI [76] не заперечує можливостей утворення таких інститутів громадянського суспільства, але окремо не регламентує їх правове становище. Таким чином, для гармонізації конституційного законодавства України про громадські організації з європейськими стандартами необхідно вжити низку

конкретних заходів в законодавчому та нормотворчому полі щоб ліквідувати цю прогалину.

Доцільно надати громадським організаціям право нормотворчої ініціативи на місцевому рівні. Наразі внутрішня структура громадських організацій, встановлена Законом України «Про громадські об'єднання» (2012 р.) [76], не відповідає Рекомендації № CM/Rec (2007) 14 та Фундаментальним принципам через надзвичайну ускладненість. У зв'язку з цим, запропоновано громадські організації, які передбачають наявність членства, утворювати в організаційно-правовій формі непідприємницького товариства, з обов'язковою наявністю таких органів, як загальні збори членів та виконавчий орган (аналогічна структура органів для членських громадських організацій, що легалізуються шляхом повідомлення). Доцільно детально регламентувати процедури скликання та проведення загальних зборів членів громадської організації в Законі України «Про громадські об'єднання» [23, с. 13].

На підставі порівняння Законів «Про громадські об'єднання» та «Про об'єднання громадян» доходимо висновку про більшу відповідність чинного закону європейським стандартам про громадські організації [23, с. 15].

З метою проектування та вироблення конкретних пропозицій щодо удосконалення норм діючого законодавства України у відповідності з європейськими нормами та стандартами, дана проблематика потребує подальшого комплексного та всебічного вивчення, однак реалізація на практиці наведених вище пропозицій, на нашу думку, вже найближчим часом покращить дану ситуацію.

Запорукою розвитку громадянського суспільства є наявність великої кількості громадських організацій різної направленості, зокрема, громадських організацій у сфері культури.

Активність зарубіжних і міжнародних громадських організацій у різних сферах життєдіяльності громадян обумовлює зростання наукового інтересу до них, як до суб'єктів процесу демократизації і формування громадянського

суспільства, та вимагає переосмислення їх ролі, місця та масштабу впливу в системі міжнародних відносин. Постає логічна актуальна необхідність в усесторонньому дослідженні нормативно-правового підґрунтя функціонування зарубіжних і міжнародних громадських організацій як суб'єктів системи міжнародних відносин, носіїв світової громадської думки. Дослідження даного питання, яке входить до складу загальної багатоскладової проблематики роботи, є актуальною проблемою, яка має як теоретичний, так і практичний аспект.

На даному етапі дослідження необхідно проаналізувати нормативно-правове підґрунтя функціонування зарубіжних і міжнародних громадських організацій; визначити джерела нормативно-правового регулювання діяльності зарубіжних і міжнародних громадських організацій; виокремити основні принципи, що визначають правовий статус громадських організацій у країнах Європи.

Основоположним чинником розгортання процесів демократизації сучасного суспільства на даному етапі виступає вже не поширення ринкової економіки і приватної власності, а реалізація влади громадських організацій, що складає зміст громадянської самоорганізації.

Нагальною проблемою на сучасній стадії розвитку України, на відміну від країн Європейського Союзу, є формування, а не довготривала наявність, достатніх умов для розгортання влади громадських організацій як співучасника організаційної взаємодії з державою.

Нормативно-правова регламентація діяльності громадських організацій у першу чергу створює певні межі для реалізації їх активності, тобто обмежує простір, в якому вони можуть функціонувати, і форми, за допомогою яких вони мають право досягати поставлених цілей. Тому, документи і процедури нормативно-правового регулювання громадських організацій в сукупності складають своєрідний організуючий, або організаційний вимір, якому підкоряється діяльність інститутів громадянського суспільства [60, с. 197].

Закордоном громадські організації позначаються різними назвами, серед яких найбільш розповсюдженими є «неурядові організації», «некомерційні організації», «неприбуткові організації», «недержавні організації» або «третій сектор».

Термін «неприбуткова організація» у світі вживається здебільшого в американському законодавстві, тоді як міжнародні організації частіше вживають термін «неурядова організація».

Дефініцію «неурядові організації» вперше було введено в обіг Статутом ООН в 1945 р. та в подальшому закріплено не лише у багатьох міжнародних документах, але й відображено у нормативно-правових актах країн.

У зарубіжному законодавстві досить поширений поділ громадських організацій на організації суспільної вигоди та організації взаємної вигоди. Проте необхідно акцентувати увагу, що для надання податкових стимулів організаціям взаємної вигоди існує набагато менше підстав [73].

Поряд із зарубіжними громадськими організаціями, громадські організації із міжнародним статусом, відіграють надзвичайно вагомий роль в процесі демократизації української спільноти, формування в Україні громадянського суспільства і правової держави, налагодженні постійної взаємодії та співпраці між суспільством і державою.

У визначені міжнародної неурядової організації варто взяти до уваги резолюцію № 288 від 27 лютого 1950 р., ухвалену Економічною і соціальною радою ООН, в якій наголошувалось, що будь-яка міжнародна організація, угода про створення якої не має міжурядового характеру, розглядатиметься як неурядова організація [129, с. 22].

29 червня 1990 р. було прийнято резолюцію Копенгагенської наради Конференції з людського виміру Організації з безпеки та співробітництва в Європі. Відповідно до ч. 9-10 документа держави-учасники наради визнали право кожної людини вільно дотримуватися своєї думки та одержувати і поширювати інформацію та ідеї без втручання з боку державної влади і незалежно від державних кордонів. Цим правом гарантовано кожній людині

можливість ефективно брати участь у діяльності громадських організацій, також мати безперешкодний доступ і підтримувати зв'язок з подібними органами у своїх країнах та поза їхніми межами із міжнародними організаціями [157].

Закордонний досвід нормативного і законодавчого регулювання правового статусу громадських організацій, має важливе значення для України, з огляду на те, що дає можливість виокремити позитивні напрацювання, які можуть бути покладені в основу покращення вітчизняної нормативно-правової бази громадських організацій, з урахуванням національно-культурних особливостей сучасної України.

Враховуючи світовий досвід, міжнародні громадські організації, як запорука формування громадянського суспільства в Україні, мають стати об'єднуючою ланкою між міжнародним співтовариством, державою (органами державної влади і органами місцевого самоврядування) і громадянином, адже вони мають на меті сформувати у широкого кола громадян нормативно-правову культуру, виховати громадянську самосвідомість, національно-культурну ідентичність, толерантність, солідарність, які є основою загальнолюдських прав, поширити інформацію про права людини, про національні та міжнародні інститути, які їх захищають.

З метою успішного та конструктивного функціонування громадських організацій в Україні, архіважливого значення набуває сьогодні зміна та адаптація чинного законодавства до міжнародного нормативно-правового поля, з урахуванням реалій національно-культурного минулого, сучасного та майбутнього України. Українській державі, у тісній співпраці з громадськими організаціями, необхідно прийняти ряд нормативно-правових актів, які б сприяли зміцненню авторитету міжнародних неурядових організацій в Україні і давали б змогу у більшій мірі впроваджувати і реалізовувати загальноприйняті людські цінності та норми.

Перспективою подальших наукових розробок та досліджень є вирішення проблем пов'язаних з імплементацією міжнародних норм в нормативно-

правове поле української держави, з метою посилення та прискорення процесу демократизації і формування громадянського суспільства в Україні, опираючись на культурний базис української державності.

Висновки до розділу 1

У межах першого розділу дисертаційного дослідження зроблені такі висновки.

1. Визначено, що необхідність подолання дисбалансу між духовною і практичною сторонами суспільного буття українського суспільства актуалізує завдання глибоких і системних досліджень сучасного інструментарію реалізації державної політики, використання якого сприятиме подоланню соціально-економічної кризи, створенню умов для стабільного соціального та гуманітарного розвитку і забезпечить розвиток креативного потенціалу української нації. Наголошено, що досягнення окресленої мети має принципове значення при підготовці регіональних програм культурно-економічного розвитку, розробці соціокультурних проектів, конкретних методик духовного самовдосконалення людини, методичних рекомендацій щодо об'єднання зусиль держави та інститутів громадянського суспільства.

2. За результатами з'ясування ролі і значення громадських організацій у сфері культури в процесі побудови громадянського суспільства встановлено, що громадські організації у сфері культури досягли конкретних успіхів у питаннях презентації інтересів та захисту прав певних груп і категорій населення (організація та проведення зустрічей, семінарів, отримання зворотного зв'язку від громадськості, моніторинг зовнішнього оточення тощо). Але органи публічної влади повною мірою не усвідомлюють наявності значного потенціалу громадських організацій у сфері культури в процесі побудови справжньої демократії в Україні й культурного розвитку.

3. З урахуванням особливостей діяльності громадських організацій та специфіки сфери культури запропоновано визначення сутності поняття

«громадські організації у сфері культури», яке ґрунтується на тому, що це різні за формою та змістом діяльності вітчизняні інститути громадянського суспільства, що діють у культурній сфері, сприяючи розвитку української духовної та матеріальної культури, а саме: це вітчизняні українські громадські добровільні об'єднання, що створюються та діють, оперуючи культурними благами і культурними цінностями, з метою реалізації та задоволення соціокультурних потреб громадян та сприяють культурному розвитку України.

4. З метою отримання більш повної інформації про громадські організації під час їх реєстрації пропонуємо відповідним органам застосовувати спеціально розроблену класифікаційну рамку громадських організацій у сфері культури, в основу якої покладено такі 8 критеріїв: статус (національні, міжнародні); рівень професійності членів організації (професійного, аматорського, змішаного складу); тривалість функціонування (молоді (до 3 років), середньотривалі (від 3 до 10 років), сталі (більше ніж 10 років)); вплив у суспільстві (дуже впливові, впливові, мало впливові, практично не мають впливу); напрям культурного розвитку України (прогресивно-європейські, традиційно-консервативні); кількісний склад (нечисленні (до 20 членів), середні за кількістю (від 20 до 50 членів), численні (більше 50 членів)); профіль функціонування аналогічних державних закладів культури (клубного, мистецько-освітнього позашкільного, мистецько-освітнього, музейного, бібліотечного, театрального-видовищного, культурно-освітнього спрямування); культуротворча діяльність людини (матеріальної, духовної направленості). Саме ці критерії достатньою мірою розкривають інформацію про суть і зміст діяльності громадської організації.

5. Дістав подальшого розвитку понятійно-термінологічний апарат науки «Державне управління», зокрема, запропоновано авторське визначення поняття «механізм взаємодії громадських організацій у сфері культури з органами публічної влади»: це система, в основі якої органи публічної влади, які за допомогою низки інших елементів цієї системи (функцій, методів, інструментів, норм, принципів, ресурсів) та заходів здійснюють взаємний вплив на громадські організації у сфері культури з метою досягнення цілей культурної

політики держави. Специфіка механізмів взаємодії громадських організацій, саме у сфері культури, з органами публічної влади полягає у тому, що представники сфери культури, як правило, мають особливі якості: 1) харизматичність, 2) комунікабельність, 3) публічність, що впливає на якість комунікації та результативність досягнення заздалегідь поставлених цілей.

6. У межах дослідження теоретичного підґрунтя функціонування механізмів взаємодії громадських організацій у сфері культури з органами публічної влади комплексної дії, виділено такі механізми: організаційний; нормативно-правовий, інституційний, міжнародного співробітництва та координаційний.

7. Наведено історичні етапи становлення законодавчої бази, що регулює діяльність громадських організацій у країнах ЄС. Виокремлено основні принципи, які визначають правовий статус неурядових організацій (NGOs) у країнах ЄС. Основні з них, такі як NGOs, можуть бути як неформальними, так і тими, що мають правосуб'єктність; NGOs повинні мати права, свободи й обов'язки, що закріплені в регіональних або міжнародних договорах; на NGOs, які мають правосуб'єктність, повинні поширюватися такі самі обов'язки та санкції у сфері адміністративного, цивільного та кримінального права, що застосовуються до юридичних осіб.

8. Доведено, що зарубіжні громадські організації та громадські організації із міжнародним статусом, є одними із суб'єктів впливу, що відіграють вагомую роль у таких процесах, як: демократизація української спільноти; формування в Україні громадянського суспільства і правової держави; налагодження постійної взаємодії та співпраці між суспільством і державою.

Основні положення і результати досліджень першого розділу дисертації опубліковано у наукових працях [35, 37, 40, 44, 47, 49, 53, 54].

Висновки зроблені на основі першого розділу закладають подальші підвалини наукових студій, що розкриваються у розділі другому.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ВЗАЄМОДІЇ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У СФЕРІ КУЛЬТУРИ З ОРГАНАМИ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ

2.1. Ретроспективний аналіз діяльності закладів культури України

Маючи за мету краще зрозуміти сучасні культурні процеси в Україні, визначимо головні періоди розвитку української культури, охарактеризувавши кожен із них (*Див. Додаток 9*).

Розглянувши періодизацію розвитку української культури, в основі нашого підходу до цього питання був об'єктивно-логічний, історичний аналіз подій і явищ, що мали місце впродовж усієї історії української культури.

Виходячи з цього, характеристика періодів національно-культурного розвитку України показала, що протягом століть українська культура розвивалася у несприятливих умовах.

Виходячи з досліджуваного матеріалу, дійшовши висновку, що українська культура розвивалася здебільшого у несприятливих умовах прогнозуємо, що в майбутньому, як і сьогодні, зростатиме роль та значення культури в процесах становлення сучасної держави, формуванні загального духовного простору країни, утвердженні загальноприйнятих гуманістичних норм і цінностей, української самосвідомості та патріотизму.

Один із можливих шляхів досягнення вищезазначених цілей – це створення сучасних і дієвих механізмів підтримки й функціонування галузі культури, які складаються з формування правових, управлінсько-адміністративних та фінансово-господарських умов створення, розповсюдження, збереження і подальшого розвитку культурних надбань усіх регіонів України. Провідну роль у виконанні даних завдань поряд із органами публічної влади мають активно відігравати державні заклади культури і

громадські організації у сфері культури, такі, як: державні культурно-мистецькі установи, асоціації, творчі спілки, благодійні товариства та інші об'єднання.

На даному етапі дослідження ретельної уваги заслуговує розгляд культурного розвитку України у роки Незалежності: криза, євроінтеграційні процеси, інформаційне суспільство.

У роки незалежності України особливо інтенсивно зростає роль культури в націє- і державотворчих процесах. Національна культура має відродити у масовій свідомості громадян державницькі морально-духовні універсалії в сучасному діалозі світових цивілізацій [89].

Базовими засадами розгляду питання кризи культурного розвитку України є спостереження та об'єктивно-логічний аналіз подій, що відбувалися протягом історії української культури у роки її незалежності.

Із проголошенням незалежності характерною особливістю соціокультурної дійсності є те, що наше суспільство й досі залишається посттоталітарним.

Формування сучасної української державності потребує здійснення виваженої державної політики у сфері культури.

До чинників, які не лише гальмують культурний розвиток, а й можуть призвести до вагомих втрат необхідно віднести:

- неготовність працівників культури до роботи в умовах соціально-економічної ситуації, що надзвичайно часто видозмінюється, їх безініціативність у вирішенні проблемних питань, що виникають у сучасному глобалізаційному світі;

- недосконалість нормативно-правової бази;

- зростання комерціалізації частини культури [109, с. 47-48];

- невирішеність проблем із працевлаштуванням випускників мистецьких закладів освіти;

- той факт, що розвинені національні культури зі столітнім запасом традицій та своєрідним запасом міцності впливають на розвиток української культури;

- переповнення культурного простору України зразками зарубіжної, не завжди високоякісної масової культури.

Досвід розвитку країн, зокрема України та актуальної для порівняння Республіки Польща, засвідчує, що державна політика у сфері культури, яка покликана сприяти культурному розвитку, немає бути однаковою для різних історичних періодів та глобалізаційних викликів. Дана політика має бути варіативною, із урахуванням сформованих історичних традиції та особливостей держави та її окремих регіонів.

Після того, як Україна одержала незалежність, культурна політика держави мала б бути націлена на те, щоб відповідати ідеям культурного відродження й розвитку.

Виходячи із характеризованої кризової ситуації в якій опинився культурній розвиток у процесі реформування культурної сфери необхідно:

- визначити культуру провідним чинником відтворення і збереження самобутності українського народу;

- підвищити духовну роль культури як провідного чинника націєтворення в усіх сферах суспільного життя, культивуючи в них національні моральні і духовні цінності в [109, с. 86-88];

- зробити визначальним дієвим чинником культурної політики України українську загальнонаціональну ідеологію, сформовану на традиційних духовних засадах;

- залучати до збереження й популяризації українського культурного надбання й сучасного процесу творення культури українську діаспору;

- взяти українській державі під свої опіку і патронат соціокультурні ініціативи української діаспори і зарубіжних українських громад [109, с. 172-173];

- заохочувати культурні новаторські тенденції;

- інтенсивно розбудовувати інфраструктуру культури;

- охопити всю сферу вітчизняної культури сучасними і технологічними інформаційними і комунікаційними системами;

- законодавчо стимулювати приватні ініціативи і внески в українську культуру;
- створити комплексну статистичну картину функціонування української мови у різних сферах суспільно-культурного життя і розробити на цій основі реальні програми її емансипації;
- переорієнтувати видавничі потужності України на видання україномовної літератури;
- збільшити асигнування на розвиток культури, мистецтва, науки, модернізації їх матеріальної і технічної бази;
- розширити мережу театрів і філармоній, музеїв і галерей, бібліотек і книгарень;
- підтримувати розвиток регіональних культур;
- підтримувати самодіяльні організації та наукові і культурні об'єднання, головною метою яких – сприяння розвитку та популяризація української культури;
- розробити шляхи протидії деструктивним явищам глобалізації;
- унеможливити монополізацію націо-культурного простору вузьким колом суб'єктів;
- формувати національну культурну самобутність з урахуванням загальноприйнятих європейських цінностей;
- позиціонувати українську національну культуру у світовому культурному просторі;
- забезпечити національні інтереси у глобалізованому світі шляхом співпраці з європейськими і міжнародними організаціями [7];
- розробити досконалий механізм підтримки соціокультурних ініціатив на місцевому, локальному рівні;
- розвивати аналітично-інформаційну підтримку творчих проєктів;
- удосконалити законодавчу базу для культурно-мистецької галузі та суміжних сфер суспільного буття, яка б водночас відповідала нинішнім глобалізаційним вимогам і специфіці української традиційної культури;

- заохочувати створення та діяльність недержавних, незалежних культурно-мистецьких організацій, що сприятимуть розвитку культури через наявність різних форм її існування.

Практична реалізація вищезазначених засад сприятиме всебічному розвитку української культури.

XXI ст. характеризується глобалізаційними процесами, що супроводжуються об'єктивними політичними, економічними та соціокультурними змінами, які впливають на життя окремої людини і суспільства загалом.

Всебічному вивченню явища «глобалізація» велику увагу приділяє Войтович Р. В. [20-22]. Він стверджує, що глобальна демократія впливає на розвиток системи державного управління перехідних суспільств, а глобалізація – на систему державного управління.

Важливим елементом таких змін є й євроінтеграційні процеси, до яких на сьогоднішній день активно залучається і Україна, що дедалі більше актуалізує потребу теоретичного осмислення особливостей розвитку культури країн-членів ЄС та держав, що намагаються стати його складовою. Євроінтеграційні процеси для України – явище неоднозначне й суперечливе.

На сучасному етапі розвитку перед Україною постає необхідність усвідомлення та виявлення ризиків і небезпек для української культури в умовах стирання етнічних меж та поширення масової культури як на глобальному, так і на національному рівнях та запропонування механізмів і шляхів їх подолання.

У разі не вироблення Україною чітких механізмів щодо захисту української культури в євроінтеграційних процесах, серед майбутнього різноманіття, на Україну чекають такі негативні наслідки:

- широка вестернізація культури з її деструктивними чинниками;
- культури більш впливових країн, таких як Німеччина, Франція, можуть заповнити культурний простір України, призводячи до того, що наші традиції та цінності поступово зникнуть;

- згасання української усної традиційної творчості, забуття й «відмирання» багатьох автентичних явищ народної обрядовості, звичаєвості та оповідальності;

- внутрішньо-духовний світ людини поступово буде не розвиватись, а, навпаки, спрощуватись тощо.

Україна, яка обрала, в межах євроінтеграції, шлях у глобальний соціокультурний простір, постає перед проблематикою визначення своєї ролі в сприянні розвитку вітчизняної культури в умовах частих змін глобальної культурної ситуації в світі.

З метою захисту української культури провідними завданнями державної культурної політики в Україні можуть бути такі:

- узагальнення й використання досвіду країн ЄС у державній підтримці розвитку національних культур на сучасному етапі;

- вироблення цілісного, стратегічного напрямку розвитку вітчизняної культури;

- визначення й теоретичне обґрунтування основних пріоритетів державної культурної політики в умовах світових інтеграційних процесів;

- культурний протекціонізм з боку держави;

- матеріальне стимулювання розвитку вітчизняної культури із застосуванням програмно-цільового методу;

- здійснення моніторингу загальнонаціональних тенденцій розвитку культури під впливом євроінтеграційних процесів;

- розроблення дієвого механізму захисту та розвитку української мови;

- створення та забезпечення активної діяльності центрів української культури за кордоном;

- популяризація знань про Україну, її мову, культуру, історію в університетській сфері за кордоном;

- збільшення престижу професії працівника культурно-мистецької сфери тощо.

Таким чином, в контексті інтеграції Української держави у загальноєвропейський соціокультурний простір, головним завданням є розроблення довгострокової концепції розвитку української культури з урахуванням нової національної і культурної ідентичності, здатної об'єднати громадян України. У разі ефективного вирішення цього нагального завдання, Україна безболісно увійде до культурного простоту Європейського Союзу, який функціонує за принципом «єдність в розмаїтті». Одну із провідних ролей у досягненні вищезазначеної мети, повинні у тематичному соціальному діалозі, відігравати вітчизняні громадські організації у сфері культури.

Здобуття Україною незалежності обумовило її природний курс на європейську інтеграцію. У зв'язку із цим, система реформ має охоплювати всі сфери суспільного життя, включаючи і сферу культури.

Сьогодні, враховуючі євроінтеграційний вектор зовнішньої політики України та складні соціально-економічні чинники, що обумовлюють сучасне функціонування держави, перед українською культурою стоять принципово нові, стратегічні завдання, головна мета яких побудувати «стрижень» закладів культури (від Національного палацу мистецтв до сільського клубу), а перед керівниками країни – не допустити покращення однієї сфери суспільного життя за рахунок послаблення іншої, адже саме сфера культури виступає своєрідним індикатором суспільного розвитку.

Очевидним є факт, що Україна об'єктивно відстає від країн-членів ЄС з більшості показників свого розвитку.

Торкнувшись питання євроінтеграції України у сфері культури, потрібно зазначити, що перед органами публічної влади країни постає проблема нагального вирішення питань щодо її функціонування загалом, та закладів культури, зокрема.

Починаючи процес «підтягування» рівня закладів культури до європейського, владі необхідно перш за все докорінно змінити ситуацію, що роками склалася у закладах культури різних рівнів: сільських, районних, міських, обласних, державних, національних тощо.

Зокрема, особливої уваги заслуговує розгляд ситуації, що склалася навколо функціонування і діяльності закладів культури у сільській місцевості. Візьмемо за приклад заклади культури клубного типу – сільські та селищні Будинки культури та клуби.

У контексті євроінтеграційних процесів, діяльність клубного закладу надзвичайно актуальна, адже вона спрямована на створення, розповсюдження та популяризацію культурних надбань, перш за все, українського народу, що не дасть можливість «розчинитися» українській культурі серед культур розвинених країн Європи.

Безпосередня актуальність діяльності Будинків культури полягає в тому, що вони виступають культурно-мистецьким центром, який проводить просвітницьку діяльність з метою збагачення духовності населення, збереження нематеріальної культурної спадщини. Їх основними завданнями є: розвиток народної творчості та художньої самодіяльності, всебічний гармонійний розвиток особистості, задоволення пізнавальних і духовних потреб населення. Головними функціями – культурно-творча, виховна, пізнавальна тощо.

Функціонування закладів культури клубного типу в найменших населених пунктах країн Європейського Союзу вирізняється їх видовою багатоміжваріативністю. Про що не можна сказати щодо ситуації, яка склалася у сільській та селищній місцевостях України.

Спостерігаючи та проводячи моніторинг мережі закладів культури клубного типу у сільській місцевості, доходимо висновку, що у багатьох сільських населених пунктах немає ні, народного дому, ні молодіжного центру, ні культурно-дозвілєвого комплексу, ні будинку мистецтв, ні будинку фольклору, ні будинку народної творчості, ні іншого клубного закладу, діяльність якого була б спрямована на створення, розповсюдження та популяризацію надбань культури українського народу.

Будинки культури діють не лише обмежено в сфері культури. На їх базі, за відповідної технічної можливості, проводяться заходи різної направленості: соціальної, благодійної, освітньої тощо; демонструються вистави та концертні

програми професійних колективів, академічних театральних-видовищних закладів культури і т.п., що дає можливість ґрунтовно вести мову про необхідність та актуальність їх існування.

Українській стороні необхідно взяти на озброєння й активно впроваджувати, серед керівництва країни, думку зарубіжних колег (на прикладі Республіки Польщі) про те, що заклади культури (при своїй конструктивній роботі та необхідному забезпеченні) активно сприяють іміджу та авторитету населеного пункту в якому знаходяться, та відповідній місцевій владі.

Для «безболісного» входження закладів культури клубного типу, починаючи з сільського рівня, до європейського культурного простору, з функціонуванням його закладів культури відповідного типу, органам влади України потрібно вирішити низку нагальних проблем, а саме:

- створити ґрунтовну концепцію розвитку закладів культури у сільській місцевості в межах сучасної реформи децентралізації;
- провести капітальні та поточні ремонти будівель закладів культури клубного типу, побудувати нові та реконструювати старі приміщення;
- суттєво покращити матеріальну і технічну базу та забезпечення відповідних закладів культури;
- вирішити проблему з опаленням закладів. Адже із річного циклу функціонування вони змістовно працюють лише у теплу пору року. Через порушення мікроклімату в будівлі, псуються матеріальні цінності, технічне обладнання, реквізит, костюми, інструменти тощо;
- вирішити технічні комунікаційні проблеми;
- забезпечити заклади сучасними технічними засобами, засобами зв'язку;
- створити необхідні умови та забезпечити їх практичну реалізацію щодо вирішення проблеми «кадрового голоду» у сільській місцевості (об'єктивний відповідно до реалій сьогодення рівень заробітної плати; активне стимулювання працівників галузі – застосовування всіх видів заохочення; «добровільно-примусове» підвищення кваліфікації працівників сфери культури);

- сприяти збереженню та створенню нових унікальних, своєрідних творчих колективів, що у своїй діяльності несуть автентичний, культурний зміст українського народу;

- всебічно підтримувати творчі об'єднання, що функціонують на безоплатній основі, які ставлять собі за мету розвиток та популяризацію української фольклорної культури;

- діяти у сфері культури враховуючи ціннісну європейську систему координат, працювати враховуючи європейський досвід роботи закладів культури клубного типу у малих населених пунктах;

- подолати неготовність значної частини працівників сфери культури до роботи в умовах, в майбутньому для них, нової європейської системи тощо.

Успішний досвід функціонування та розвитку галузі культури європейських країн на прикладі Республіки Польщі, свідчить про те, що вітчизняним органам публічної влади у співпраці з громадськими організаціями у сфері культури необхідно враховувати (в межах європейського вибору розвитку нашої країни) вектор зовнішньої євроінтеграційної політики України.

XXI ст. – епоха новітніх технологій та їх посиленого впливу як на діяльність громадських організацій, так і на суспільство в цілому. Виходячи з цього, виникають та розповсюджуються нові концепції щодо організації та функціонування соціуму, зокрема – інформаційне суспільство, що визначає головним чинником розвитку людства виробництво, використання та розповсюдження інформації.

Характер діяльності громадських організацій у сфері культури, який спрямований на культурний розвиток країни та специфіка механізмів їх взаємодії з органами публічної влади, з метою побудови в Україні громадянського суспільства, мають бути скоординовані в системі координат суспільства інформаційного.

Інформаційному суспільству властива специфічна форма існування культури, як основи суспільного життя.

Характерними рисами інформаційного суспільства що впливають на його культуру є: зростання потреби людей в інформації; закріплення за інформацією статусу економічної категорії і формування конкуруючого інформаційного ринку; зміна основного типу використовуваних ресурсів – матеріального й інформаційного; створення та розвиток інформаційного середовища тощо.

Об'єктивно, що в інформаційну епоху постають питання щодо можливості гармонійного розвитку як людини, так і культури суспільства; взаємодії, інформаційного характеру, громадських організацій з органами публічної влади.

Об'єм інформації що постійно збільшується й використовується в інформаційному обміні між людьми, посприяв створенню нового типу культури – інформаційного.

Раніше культура здебільшого розглядалася як провідний чинник поступу економіки та суспільства. Тепер культура піддається розгляду у більш широкому контексті, а саме як творчий аспект духовного життя суспільства. Культура виступає як реалізація свободи індивіда, що створює нові цінності, зразки людських відносин, виробництва тощо. Кожне досягнення культури свідчить про нові людські можливості. Отже, різноманіття культури залежить від різноманітності людських відносин.

Творіння культури набуває значення, лише за умови його поширення та розповсюдження. Процес масового наслідування, повторення витворів культури здобув, у широкому значенні, назву «цивілізація». Дане поняття здебільшого відображає рівень розвитку суспільства, ступінь його матеріальної та духовної культури. Цивілізація – це завжди своєрідне напластування культур, що мали місце у минулому.

Нове тисячоліття інтенсивно поширює інформаційну цивілізацію, кардинально перетворює культурний простір, формуючи так звану інформаційну культуру.

Культурний розвиток України з урахуванням суб'єктів його формування (громадських організацій у сфері культури, органів публічної влади тощо) об'єктивно обумовлений реаліями та впливом інформаційного суспільства.

В інформаційну епоху криза будь-якої нації, її суспільний занепад починається з того, що люди, не прикладаючи інтелектуально-творчих зусиль, все частіше повторюють вже відомі раніше здобутки культури і все менше створюють нові культурні цінності. Внаслідок широкого неспівпадіння сутності культури і цивілізації, людське життя постає суперечливим та парадоксальним. Активно споживаючи різні доступні копії культурних цінностей, людина може бути цивілізованою, однак залишатись, при цьому, не культурною. Сучасна цивілізація – специфічна, і носить характер інформаційного суспільства.

Проблема сучасної цивілізації в тому, що так звана цивілізована маса чинить активний опір культурі, тобто творчості, саме тому, що остання має певні шаблони буття.

Цивілізацію та культуру варто розглядати як союзників. Лише завдяки розумному компромісу між теперішнім і минулим, ми матимемо змогу мати майбутнє. Намагання відірвати культуру від цивілізації, й навпаки, унеможлиблює ідею культурного відродження народу, адже цивілізація – це матеріальний носій культури, який має не природне, а соціальне походження.

Громадським організаціям у сфері культури потрібно чітко усвідомлювати, що культура інформаційного суспільства характеризується стрімкістю зміни та розвитку. Замість повноцінного об'єму інформації, люди уловлюють та сприймають лише її частини, уривки. Нові образи та уявлення що виникають не піддаються чіткій типології та систематизації по-перше тому, що вони не вкладаються в існуючі старі категорії та межі, по-друге – мають непов'язану між собою форму.

Культура інформаційного суспільства характеризується фрагментарними, тимчасовими образами, кліпами. «По суті справи, ми живемо в «кліп-культурі» [166]. У такому суспільстві споживачі інформації сприймають величезну її

кількість короткими прийомами та частинами, намагаючись самостійно її організувати та систематизувати.

Виходячи з того, що на сьогоднішній день кількість інформаційних потоків довкола громадських організацій, зокрема, і у сфері культури та органів публічної влади, надзвичайно велика, перед ними постає проблема уміння орієнтуватися у різноманітті цих інформаційних потоків.

Завдяки інтенсивному розвитку мережі інформації в інформаційному суспільстві, великого поширення здобуде практика праці «на дому» завдяки електронним обчислювальним машинам. Це дозволить скоротити робочий день, і більше часу приділити не деструктивному, а конструктивному, змістовному дозвіллю для саморозвитку. Комп'ютери та комп'ютерні мережі становляться зрілою формою так званої «екранної культури». Сучасний віртуальний спосіб існування культури – це той якісно новий її стан, який характеризує інформаційне суспільство.

Межі віртуального побутування культури потребують всебічного дослідження. Вже зараз можна вести мову про майже фантастичні можливості комп'ютерних систем, які мають змогу моделювати людські бажання і мрії. Віртуальна реальність в деякому роді – це синтез техніки і людської уяви. Однак, її вплив не завжди позитивний.

Кожній епосі притаманна своя ідея прогресу. Прогресивна ідея в епосі попередній може вважатися вичерпною, адже не випадково формаційний підхід до історії змінився ще у ХХ ст. на цивілізаційний. Кожна епоха є своєрідним відбитком неповторної і унікальної культури.

Інформаційна культура ставить людину в особливі зв'язки із зовнішнім світом. Її життя стає менш детермінованим соціально-економічними умовами, а її вільна творча діяльність багато в чому визначає соціокультурну ситуацію.

Культура інформаційної ери носить характер масовості, у ній виникає і розвивається масова культура. Створюється низка субкультур, котрим притаманні свої специфічні характеристики і властивості. Виникає кіберспорт. Набувають масової популярності соціальні мережі, інтернет-ЗМІ. В

інформаційній ері стає проблема пошуку своєї особистості, а одним із головних засобів самовираження виступає насильство. Тенденцією цього періоду є гуманізм, творчість, мистецтво та духовне життя людини.

Об'єктивні процеси, що відбуваються в сучасному соціумі, свідчать про те, що саме культура здатна стати вирішальним чинником політичної та економічної стабілізації, і тим самим пом'якшити деякі негативні наслідки розвитку сучасної інформаційної цивілізації.

2.2. Чинники забезпечення ефективності взаємодії громадських організацій у сфері культури з органами публічної влади в контексті культурного розвитку Півдня України

З метою кращого розуміння культурних процесів на Півдні України за останній період культурного розвитку розглянемо специфічні риси цього розвитку.

Основним поняттям в аналізі світової регіональної культури взагалі, виступає поняття «культурний регіон», під яким розуміємо своєрідну єдність етнічно-національних духовних характеристик, яка виявляє себе у подібності традицій, стійкості генетичних і контактних культурних зразків, близькості релігійних, філософських, етичних і естетичних світоглядних засад.

Одним із найпоширеніших видів класифікації культурних регіонів світу, що ґрунтується на визнанні одночасно і єдності, і різноманітності світової культури є регіональна класифікація, що поділяє всю культуру людства на такі культурні регіони, як: європейський, далекосхідний, індійський, арабомусульманський, тропічно-африканський, латиноамериканський. Ще однією підставою того, що поряд з Україною у даному питанні розглянуто досвід Польщі, стало те, що і Україна, і Республіка Польща відносяться до одного європейського культурного регіону, а отже, мають багато спільного.

Пройшовши тисячолітню історію, Україна вступила у XXI ст. державою, що розвивається, із прагненням долучитися до світових суспільно-економічних

процесів, інтегруватися в загальноєвропейське співтовариство. Такий вектор розвитку потребує сучасних підходів до використання потенціалу регіонів. Маючи значний потенціал, Україна загалом, як і регіони, зокрема, поки що значно поступається країнам Європи [90, с. 75]. Необхідною умовою активізації антикризового процесу в Україні є розвиток культури, освіти та науки за діючими європейськими вимогами та стандартами.

Культура регіону – це історичний процес культурно-творчої діяльності на території певного краю, результат історичної практики людей; він складає структуру та зміст регіональної культури. У повному розумінні регіональна культура – це результат розуму і творчої діяльності людей, на основі яких вони створили соціально-культурне середовище краю, знаряддя праці, житло, предмети побуту, систему поглядів та традицій у межах конкретного географічно-природного оточення.

Соціокультурне життя має загальнонаціональне і загальнодержавне значення. Воно існує і розвивається у своїй різноманітності та неповторності саме у регіонах України, які мають свої відмінності один від одного. Єдиний національний культурний простір визначається характером саме різноманітних регіональних культурних процесів [64, с. 37].

Традиції життя і побуту українського народу, що мають багато спільних загальнонаціональних рис, і сьогодні зберігають своєрідну низку територіальних особливостей. Вони зумовлені специфікою історичного розвитку окремих регіонів України; природними і географічними умовами; взаємозв'язками з іншими народами тощо. З урахуванням цих показників в Україні можна виділити, як мінімум, кілька культурних регіонів: Західний, Східний, Центральний, Північний, Південний.

Актуальним, з погляду культурної політики, є Південний культурний регіон, що розповсюджується на Південь України і має свої історико-культурні особливості.

Дослідження культурного розвитку Півдня України має на меті наукове обґрунтування та пошук найбільш ефективних шляхів впровадження

української мови, розвитку народних традицій у культурі та мистецтві, формування національної самосвідомості, духовності, активної позиції щодо участі широких верств населення у соціокультурному житті, шляхом їх участі у діяльності громадських організацій.

Громадські організації у сфері культури України і, зокрема, на Півдні почали з'являтися ще в кінці XIX – на початку XX ст. Вони виступали своєрідними каталізаторами ініціатив у площині культурних потреб. У своїх лавах вони об'єднували переважно заможні верстви населення, а отже, набували елітного статусу [110, с. 29]. Характерною ознакою і рисою цього часу була участь демократично налаштованої громадськості у подоланні проблем у сферах культури і освіти. Це проявилось у створенні та діяльності просвітніх товариств та інших культурно-освітніх установ та організацій, що засновувались, переважно, прогресивною інтелігенцією й існували на приватні субсидії та пожертвування. Своєрідними центрами діяльності в галузі просвітництва і культури так званих «народних мас» стали такі південні міста України, як Одеса і Миколаїв, де й виникали і діяли товариства подібного напрямку. Характерною ознакою їхньої роботи була організація культурної і просвітницької діяльності, яка, в першу чергу, спрямовувалася на розвиток творчого потенціалу мешканців Півдня України та їхніх інтелектуальних можливостей [110, с. 31]. У зв'язку із цим, саме Одеська та Миколаївська області, в межах даного дослідження, виступатимуть своєрідним ілюстративним матеріалом культурного розвитку Півдня України.

У сьогоденній культурі Півдня України чітко визначились дві головні тенденції. Перша – це тенденція подальшого вростання іноетнічних культур у культуру українського етносу. Друга тенденція, яка також чітко проявляється в умовах нової України, – це прагнення іноетнічних груп населення зберегти свою мову, традиції, мистецтво, сільську архітектуру тощо [146, с. 68].

Важливо прослідкувати плідність і перспективність спадкоємності тих перетворень і тенденцій, які стимулюють розвиток культури Півдня України сьогодні. До них у першу чергу слід віднести напрями, що були спрямовані на

демократичне оновлення суспільства (шляхом зняття тиску тоталітаризму) та розвиток і збереження забутих або свідомо зневажених національних цінностей. «Культурним лідером» Півдня України є місто Одеса, тому, у більшій мірі, будемо спиратися саме на матеріали пов'язані із цим містом.

Значну позитивну роль у підготовці майбутніх змін у національній культурі мав період так званої перебудови. Перебудова радянського суспільства не принесла бажаних змін як у всі регіони України, так і на Південь. Тут, як і скрізь в Україні, продовжувалася політика попередніх років правління [138, с. 48]. Як і по всій Україні, тут існувала русифікація, зменшувалася кількість шкіл з українською мовою викладання, у ВНЗ українською мовою викладалося близько 5% лекцій.

Постраждало і українське поетичне кіно, воно було визнане владою архаїчним, відірваним від життя. Але незважаючи на це, на початку 80-х рр. ХХ ст., попри бюрократизм українського кіно-процесу часів брежнєвської реакції, з'являється низка фільмів, створених Одеською кіностудією ім. О.Довженка, серед яких «Місце зустрічі змінити не можна», «Д'Артаньян і три мушкетери», «Пригоди Тома Соєра й Гекльберрі Фіна», «Секретний фарватер», «Чарівники», «Зелений фургон», «В'язень замка ІФ» тощо. Слід зазначити також, що Одеська кіностудія багато років на рівні конкурувала з найбільшою студією СРСР – «Мосфільмом», з якою не могла змагатися ні за кількістю випущених за рік фільмів, ні за фінансовим забезпеченням [149, с. 48].

Після початку проведення політики перебудови, гласності і демократизації на Півдні України потрохи починає відбуватися національно-демократичне піднесення. Воно викликане помітними змінами у національній політиці України: вітчизняна культура отримала принципово новий статус. У нашу культуру повертається творчість репресованих митців та представників діаспори.

Загальнокультурного значення набув скликаний в Одесі в листопаді 1991 р. перший Всеукраїнський міжнаціональний конгрес із проблем духовного відродження народів, які живуть в Україні. Звернення «К руським громадам

України» з висновком «Да – незалежному українському государству» – підписала група російської інтелігенції Харкова [130, с. 130].

Розглядаючи культурний розвиток як багатогранне й архіскладне явище, яке виступає елементом конструювання соціальних і політичних трансформацій, слід відзначити такі проєкції його втілення у життя, як, театральне мистецтво, кіномистецтво, музична творчість, система позашкільної освіти тощо.

Незалежна Українська держава дістала у спадок значну частину «зросійщених» театрів. Після скасування цензурних обмежень театри Півдня ставили все більше вистав державною мовою. Сьогодні театри шукають нові можливості і форми роботи. Водночас аналіз їх творчої діяльності показує, що підхід до формування репертуарної політики має бути більш вимогливим, гостро стоїть проблема створення потужного інституту театральної критики.

Відбулися зміни і у кіномистецтві Півдня України. Одеська кіностудія ім. О.Довженка – це підприємство з технічно оснащеною виробничою базою, власною інфраструктурою і ресурсами [149, с.67].

Незважаючи на економічні труднощі того часу, відроджується і музична творчість Півдня України. Значними подіями в українському культурному житті стали фестивалі сучасної української пісні «Червона рута» у м. Запоріжжі, фестиваль «Таврійські ігри», що вперше пройшов у 1992 році в м. Каховка Херсонської області, «Чорноморські ігри», «Майбутнє України», «День Перемоги», «Море друзів» у Криму тощо, започатковано національну премію «Жар-птиця» у жанрі естрадної пісні [18, с. 85].

Одним із надважливих чинників культурного розвитку Півдня України виступає сучасна система освіти, а саме позашкільна освіта. Виходячи з того, що освіта є однією із форм культури, вона заслуговує, в межах нашого дослідження, на окремих розгляд.

Освіта як основа розвитку особистості, суспільства, нації та держави є запорукою майбутнього України. Вона є найбільш масштабною і людиномісткою сферою українського суспільства, визначальним чинником

його політичної, соціально-економічної, культурної й наукової організації. Освіта відтворює і нарощує інтелектуальний, духовний і економічний потенціал народу, виховує патріота і громадянина України.

Важливою та актуальною частиною структури освіти є позашкільна освіта, адже спрямовується вона на розвиток здібностей і талантів тих, від кого залежить майбутнє країни завтра – дітей, юнацтва, учнівської та студентської молоді, задоволення їх інтересів, духовних запитів і потреб.

Сьогодні державою визнано позашкільну освіту як невід'ємну складову, продовження безперервної загальної середньої освіти, важливу ланку у вихованні, розвитку здібностей та обдарувань, задоволення інтересів, духовних запитів і потреб у професійному визначенні дитини.

Наукові дослідження та педагогічна практика свідчить про динамічний і складний шлях розвитку позашкільної освіти в Україні та її регіонах.

Аналіз її становлення і розвитку свідчить про наявність прогресивних досягнень і позитивний вплив на творчий розвиток особистості. У процесі свого історичного розвитку позашкільна освіта і виховання набули певного досвіду, престижу і сформувались як невід'ємна частина цілісної системи освіти України [94, 122]. Позитивний розвиток позашкільної освіти в країні забезпечують її регіони, кожен з яких має свої особливості та специфічні риси.

Враховуючи державну політику у сфері формування мережі позашкільної освіти, відповідно до державної структури на Півдні України та у Миколаївській області, що розглядатиметься, сформована чітка структура позашкільних навчальних закладів.

Всього в області функціонують 42 позашкільних навчальних заклади, із них: 26 центрів, палаців, будинків художньо-естетичної творчості учнівської молоді; 8 центрів і станцій юних техніків; 4 центри, станції юних натуралістів; 1 центр туризму, краєзнавства та екскурсій учнівської молоді; 1 дитяча флотилія юних моряків; 1 школа естетичного виховання дітей; 1 державний будинок художньої творчості.

Координацію діяльності районних і міських позашкільних закладів в області забезпечують 4 обласних центри: Миколаївський обласний Центр туризму, краєзнавства та екскурсій учнівської молоді; Миколаївський обласний Центр науково-технічної творчості учнівської молоді; обласний еколого-натуралістичний Центр учнівської молоді; обласний Будинок художньої творчості.

Основними й зобов'язаними завданнями, які стоять перед обласними центрами, сьогодні є:

- створення умов для творчого, інтелектуального, духовного і фізичного розвитку дітей та учнівської молоді;
- пошук, розвиток та підтримка здібних, обдарованих і талановитих вихованців;
- робота з обдарованою молоддю в системі Малої академії наук України;
- організація і проведення районних (міських), обласних та забезпечення участі у всеукраїнських та міжнародних масових заходах тощо.

Щорічно центрами проводиться понад 100 обласних масових заходів, які забезпечують розвиток творчих здібностей учнівської молоді.

Запроваджено рейтинг участі позашкільних навчальних закладів в обласних масових заходах. Спостерігається тенденція зростання кількості учасників обласних масових заходів та їх результативність.

Аналізуючи мережу гуртків за напрямками позашкільної освіти слід відзначити позитивний характер розвитку всіх напрямів позашкільної освіти в області: художньо-естетичного, туристсько-краєзнавчого, еколого-натуралістичного, науково-технічного.

Незважаючи на зменшення контингенту учнів у загальноосвітніх навчальних закладах області, кількість вихованців у позашкільних навчальних закладах постійно зростає, що засвідчує інтерес і потребу дітей та зацікавленість батьків в отриманні додаткової освіти.

З метою розвитку, підтримки та поліпшення позашкільної освіти один раз на 2 роки проводяться обласні огляди-конкурси позашкільних навчальних

закладів комплексного типу; районних та міських станцій юних натуралістів; районних (міських) станцій юних техніків, Центрів НТТУМ. Проведення таких оглядів-конкурсів сприяє підвищенню уваги керівників відділів (управлінь) освіти райдержадміністрацій (міських рад) до проблем позашкільної освіти, є підтвердженням позитивних змін у роботі колективів позашкільних навчальних закладів.

Триває робота щодо створення умов для здобуття позашкільної освіти дітьми, які проживають у сільській місцевості, шляхом відкриття філій, гуртків позашкільних навчальних закладів обласного, міського та районного підпорядкування на базі загальноосвітніх навчальних закладів. Така практика широко використовується всіма позашкільними закладами області.

Виходячи з вище зазначеного, структура і мережа позашкільних навчальних закладів області активно намагається відповідати вимогам сьогодення.

Проте, поряд з позитивними тенденціями розвитку позашкільної освіти Миколаївщини, мають місце і негативні.

Залишається актуальною проблема фінансування позашкільних навчальних закладів, що виникла після прийняття Бюджетного кодексу України. Відповідно до статті 91 зазначеного нормативного документу видатки на утримання позашкільних навчальних закладів здійснюються за рахунок частини доходів місцевих бюджетів, які не враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів. Розподіл видатків здійснюється органами місцевого самоврядування самостійно, виходячи з обсягів таких доходів і власних пріоритетів у їх розподілі.

Спостерігається тенденція фінансування позашкільних навчальних закладів з місцевих бюджетів здебільшого за залишковим принципом, що призводить до незадовільного стану матеріально-технічної бази закладів і ставить під загрозу конструктивне існування та функціонування таких закладів взагалі.

З причин недофінансування позашкільних навчальних закладів у деяких районах Миколаївської області зменшується мережа гуртків.

На сьогодні питання розвитку всіх напрямів позашкільної освіти є нагальним. У багатьох районів функціонує єдиний позашкільний навчальний заклад, який повинен задовольняти потреби дітей з усіх напрямів позашкільної освіти, тобто бути багатoproфільним.

Потребує розвитку мережа гуртків еколого-натуралістичного та науково-технічного напрямів.

У ситуації що склалася, необхідно працювати над різнопрофільністю гуртків. Так, серед гуртків науково-технічного напрямку велика кількість гуртків художньо-технічного спрямування (різьблення по дереву, моделювання та конструювання одягу, бісероплетіння тощо). Часто в закладі працює значна кількість однотипних гуртків особливо декоративно-ужиткового мистецтва.

Малочисельними залишаються гуртки, які потребують підготовлених фахівців та належної матеріально-технічної бази. Перш за все, це гуртки спортивно-технічного та туристичного напрямів: авіа -, судно -, авто -, ракето моделювання, спортивного радіопеленгування, водно -, вело - та спелеотуризму.

Залишається не до кінця вирішеним питання програмового та методичного забезпечення позашкільних навчальних закладів.

Повільно здійснюється і комп'ютеризація таких закладів, особливо у сільській місцевості.

Значна кількість позашкільних закладів області потребують поточного та капітального ремонтів.

Підсумовуючи викладене, – недостатнє фінансування є основною проблемою, від вирішення якої залежить подальший розвиток позашкільної освіти в області як складової національно-культурного розвитку Півдня України.

Не дивлячись на вищезазначені складнощі, станом на сьогодні, культурний розвиток країни взагалі і на Півдні України, зокрема, завдяки

зусиллям митців і працівників галузі, органів державної влади та органів місцевого самоврядування, демонструє значну життєздатність української культури, засвідчує величезний творчий потенціал українського суспільства, тривкість його освітніх, художніх і духовних традицій.

У сучасних умовах важливою проблемою є забезпечення цілісності українського культурного простору, що забезпечує культурні, мовні, інформаційні потреби громадян України і має важливе значення у формуванні ціннісних орієнтацій суспільства, зміцненні української свідомості [179, с. 150].

У сфері культури України протягом тривалого часу відбувалися складні, суперечливі трансформаційні процеси, які не оминули і Південь України. Вони мали негативний вплив як на творчий розвиток усіх напрямів галузі та фінансово-господарче становище закладів, так і на задоволення культурних потреб населення. Тому, і на Півдні України, разом з реорганізацією всієї системи виконавчої влади відбувається трансформація державного управління у сфері культури.

Сьогодні на Півдні України на зміну колишній командно-адміністративній концепції «управління культурою» як суспільним процесом приходять концепція «підтримки культури», визнана сучасними розвинутими демократичними державами. Такий перехід від «управління» до «підтримки» культури сприяє розвитку культурно-мистецьких інституцій усіх форм власності при забезпеченні підтримки вартісних культурно-мистецьких явищ і утримання вагомих для розвитку вітчизняної культури закладів. Концепція культурного розвитку регіону базується на основних положеннях «Концепції державної культурної політики України» [119].

Роль державних культурно-просвітніх установ у культурному розвитку Півдня України розглянемо на прикладі двох його великих регіонів – Одещини і Миколаївщини.

Історично Одеса і Одещина формувались як великий культурний центр нашої держави. Заклади культури регіону є важливою складовою частиною культурного надбання України. На території області розташовані визначні

споруди та комплекси історичної забудови, археологічні об'єкти, що входять до національної скарбниці культурної спадщини. Мережа театральних-видовищних установ Одеського регіону посідає друге місце в Україні після Києва.

Культурні та духовні потреби населення регіону на цей час забезпечує потужна мережа закладів та установ культури і мистецтва. В області функціонують 1762 заклади та установи системи Міністерства культури та інформаційної політики України. З них 26 – обласного підпорядкування: 7 театральних-видовищних підприємств, 3 обласні бібліотеки, 4 центри національних культур, 10 музеїв, 2 навчальні заклади культури і мистецтва; 1728 – у районах та містах обласного значення: 835 бібліотеки, 774 клубних закладів, 25 музеїв та 68 шкіл естетичного виховання [168, с. 50].

Основними напрямками культурної політики в Одеській області є: збереження історично-архітектурної та культурної спадщини Одещини, продовження реконструкції будівель театрів, музеїв і культурних центрів, підтримка талановитої молоді тощо.

Розглядати практичну реалізацію культурної політики можна лише через бюджетну політику в цій галузі. Реалізація положень Концепції державної регіональної політики ускладнюється відсутністю належного правового механізму. І культурна сфера відчуває це, як ніяка інша. Середній фінансовий норматив на одного жителя держави, що затверджений Міністерством фінансів за формульною методикою формування бюджету, не враховує особливостей та фактичну кількість установ і закладів культури в регіоні та не відповідає мінімальним потребам на утримання галузі.

Обласна державна адміністрація неодноразово зверталася з пропозицією до Міністерства фінансів України щодо застосування коригуючих коефіцієнтів відповідно до мережі, чисельності працюючих та необхідних витрат на утримання кожного конкретного закладу культури. Ці пропозиції повністю підтримувалися тодішнім Міністерством культури України. Однак на державному рівні зазначене питання конструктивно не вирішується.

Все ж обласна державна адміністрація намагається послідовно й активно

вирішувати нагальні питання фінансової підтримки галузі культури і мистецтва, поєднуючи можливості обласного бюджету із альтернативними джерелами фінансування.

Культурному розвитку Одеської області сприяє діяльність з охорони культурної спадщини; соціокультурна діяльність бібліотек, музеїв, клубних закладів, культурно-мистецьких навчальних закладів; кіномережа, художньо-виставкова діяльність, культурно-мистецькі та просвітницькі акції.

Закріпивши у 54-й ст. Конституції України [100] положення про охорону культурної спадщини та збереження пам'яток історії та культури, держава взяла на себе зобов'язання опікуватися цими проблемами. Значною мірою цьому сприяло прийняття Закону України «Про охорону культурної спадщини» [72, с. 47]. У цьому контексті одним з основних завдань визначено збереження культурної спадщини Одещини, зокрема її нерухомих пам'яток.

Складовою гармонійного культурного розвитку є функціонування бібліотечних установ різної направленості. Бібліотечні надбання Одещини становлять 15% бібліотечних фондів держави, а це – 21 млн. примірників. В області збережено систему централізованого комплектування бібліотек. На зазначені цілі щороку виділяється близько 300 тис. грн, що дає змогу значно поповнити та якісно удосконалити фонди масових бібліотек, зокрема у сільській місцевості. За рахунок коштів обласного бюджету здійснюється передплата на комплект основних періодичних видань для всіх районних та сільських бібліотек. На зазначені цілі щорічно виділяється 750 тис. грн [147, с. 115]. Пріоритетом регіональної політики є розвиток інформаційних ресурсів Одещини, приєднання їх до світового інформаційного простору. У зв'язку з цим значна увага приділяється впровадженню у роботу бібліотек новітніх технологій. На реалізацію заходів «Програми інформатизації бібліотек Одеської області» з обласного бюджету щорічно виділяється майже 200 тис. грн. Одеська національна наукова бібліотека ім. М.Горького та обласна бібліотека для юнацтва ім. В.Маяковського отримали гранти від Посольства США в Україні на відкриття Інтернет-центрів для читачів.

На сьогоднішній день в області спостерігається значне поживлення художньо-виставкового життя. Деякі виставки стали справжньою подією у культурно-мистецькому житті краю: «Одеський міжнародний фотосалон», «Управителі старої Одеси», цикл ювілейних виставок, присвячений видатним письменникам, виставка-конкурс на кращий український рушник тощо.

На подальший розвиток української культури, збереження культурної спадщини, відродження кращих українських традицій спрямовані численні культурно-мистецькі та просвітницькі акції, що проходять в області. Серед них – традиційні фестивалі аматорського мистецтва «Тобі, Україно!» та «Барви рідного краю»; фестиваль-конкурс дитячої народної творчості «Сузір'я», творчий проект «Красуня Одещини», свято родинної творчості «Роде наш, красний», фестиваль української книги пам'яті Михайла Грушевського. В Одесі проходять такі знані всеукраїнські заходи, як просвітницька акція «Українська книга на Одещині» (за участю провідних видавництв України), фестиваль української театральної класики пам'яті Василя Василька, Дні української хорової музики пам'яті Костянтина Ігрова, конкурс виконавців гумору та сатири імені Андрія Сови, Свято гумору, присвячене творчості Степана Олійника [147, с. 117].

Аналізуючи тенденцію соціо-проектного, фестивального руху на Півдні України доходимо висновку, що їх кількість поступово збільшується, а форми та направленості урізноманітнюються. Вагомий внесок в підготовку, організацію і реалізацію даних проектів роблять як державні і комунальні заклади культури – обласні центри народної творчості та культурно-освітньої роботи, так і громадські організації у сфері культури, які позитивно сприяють активізації фестивального руху на Півдні сучасної України і є одними із провідних суб'єктів його формування та творення.

Провідну роль у процесі збереження та розвитку культурної спадщини, підтримки народного мистецтва відіграють клубні заклади Одещини, які для більшості сільських мешканців лишаються єдиними осередками культури.

Сьогодні на Одещині створена безцінна фольклорна, пісенна, художня скарбниця, значний внесок до якої роблять аматорські художні колективи цієї області, їх на Одещині – понад три тисячі, з них 160 носять почесне звання «народний» [147, с. 118].

Однією з важливих складових культури регіону є підтримка сучасної кінематографії, розвиток кіномережі та кіновідеопрокату.

Надається підтримка Одеській кіностудії художніх фільмів шляхом фінансування низки заходів за рахунок коштів обласного бюджету. Сьогодні в області функціонує 22 кінотеатри в містах та районних центрах області і 298 сільських кіноустановок, 3 відділення кінопрокату з фільмосховищами, що забезпечують кінопродукцією село. Завдяки відповідним умовам схоронності та використання збережено фільмофонд, який налічує 17,5 тис. художніх, документальних та інших фільмів.

Одещина володіє потужним потенціалом – професорсько-викладацьким складом. У регіоні діють найстаріші в Україні культурно-мистецькі навчальні заклади: Одеське училище мистецтв і культури ім. К.Ф.Данькевича та Одеське художньо-театральне училище ім. М.Б.Грекова. У 2002 р. набула статусу академії Одеська державна консерваторія ім. А.В.Нежданової, а у 2012 р. – статусу національної, що дало їй змогу увійти до європейської спільноти вищих навчальних закладів відповідного профілю.

За останній час суттєво зросла роль Одеської області як міжнародного центру. Численні виступи творчих колективів, гастролі театральних труп, виставки творів із колекцій провідних музеїв Одеського регіону за кордоном (Англія, Шотландія, Румунія, Швейцарія, Німеччина, Іспанія, США, Болгарія, Польща та ін.) ще раз продемонстрували яскраві творчі можливості митців цього краю [147, с. 128].

Реалізацію державної культурної політики та культурний розвиток Миколаївської області забезпечує комплекс закладів, установ та організацій, підпорядкованих управлінню культури, національностей та релігій Миколаївської обласної державної адміністрації, управлінням, відділам і

секторам культури міських (міст обласного значення) рад і райдержадміністрацій, серед яких 512 клубних закладів, 506 бібліотек, 45 початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів, 2 обласних та 2 міських комунальних музеї, комунальне підприємство «Миколаївські парки», Первомайський міський парк, дитяче містечко «Казка» та Миколаївський зоопарк, 3 професійні театри, обласна філармонія [147, с. 139].

За останні роки значно змінився зміст роботи бібліотечних закладів Миколаївщини. Так, обласна універсальна наукова бібліотека, центральні міські бібліотеки для дорослих ім. М.Кропивницького та для дітей ім. Ш.Кобера та В.Хоменка (м. Миколаїв), а також обласна бібліотека для дітей ім. В.Лягіна ведуть активну роботу із запровадження сучасних комп'ютерних технологій. Обласна універсальна наукова бібліотека та центральні міські бібліотеки для дорослих та для дітей відкрили Центри публічного доступу до мережі Інтернет, мають власні Веб-сторінки, створюють автоматизовані місця для відвідувачів бібліотек. Усі центральні районні бібліотеки комп'ютеризовано, підключені до мережі Інтернет. Щорічно проходять тижні дитячої та юнацької книги, систематично організовуються літературні вікторини, конкурси, турніри, тематичні та літературні вечори, вечори-зустрічі, присвячені актуальним проблемам сьогодення. Бібліотечні заклади області брали активну участь у I та II Всеукраїнських літературно-мистецьких конкурсах сімей-ерудитів «Від роду до народу» та I Всеукраїнському літературному конкурсі юних талантів «О мово моя, душа голосна України» [147, с. 143].

У Миколаївській області плідно працюють вже не перше десятиріччя два обласні музеї, що пройшли майже 100-річний шлях розвитку. Активну просвітницьку роботу проводять відділи цих музеїв, військово-історичний музей ім. О.В.Суворова та музей мариністичного живопису ім. Р.Г.Судковського в м. Очакові, Первомайський краєзнавчий музей та Кримківський музей «Партизанська іскра» Первомайського району.

У 1978 році в Миколаєві гостинно розкрив свої двері єдиний в Україні за

своїм профілем музей суднобудування та флоту – ще один відділ краєзнавчого музею, що став справжньою візитною карткою Миколаєва. Тематику подій на Миколаївщині періоду Другої світової війни висвітлюють експозиції та екскурсійна робота музею «Підпільно-партизанський рух на Миколаївщині».

Нині в Миколаєві створено єдиний в Україні обласний культурно-краєзнавчий центр – музейне містечко на базі пам'ятки архітектури національного значення – Старофлотських казарм. Реставрація будинків, зі змінним успіхом, тривала 12 років. Краєзнавчий музей, що розміщався у невеликому будинку, який належав католицькому костьолу, перемістився у відреставровані будинки казарм. Це поліпшить його роботу у всіх відносинах. Адже якщо краєзнавчий музей займав площу 140 кв. м., то зараз у його розпорядженні понад 4 тис. кв. м. [147, с. 148].

Миколаївський обласний художній музей ім. В.В.Верещагіна визнаний у місті центр культури та естетичного виховання. Нині зібрання музею налічують близько 10 тис. експонатів, які являють собою своєрідний художній літопис краю, України та багатьох інших країн [133, с. 117]. З 2002 р. діє розроблена музеєм програма «Повернення шедеврів». За цією програмою за спонсорські та меценатські кошти проводиться реставрація великоформатних (близько 8 кв. м. кожне) полотен з колекції музею [133, с. 139].

В області також діють 2 комунальні музеї, музейний комплекс «Козацької слави та військової техніки» в м. Южноукраїнську. Вознесенський художній музей Є.А.Кібрика і 162 музеї на громадських засадах, в яких збираються матеріальні свідчення історичних та культурних подій у кожному окремому населеному пункті Миколаївщини.

Щороку обласні театральні-видовищні заклади готують біля 20 прем'єрних вистав, показують понад тисячу вистав і концертів, які відвідують понад 300 тис. глядачів. За підсумками багаторічної роботи Українському театру драми та музичної комедії та Миколаївському художньому російському драматичному театрі надано статус «академічного» [147, с. 138].

Як видно з наведених прикладів, рівень творчої роботи закладів культури

і мистецтва розглянутих областей достатньо високий, тому роль їх у культурному розвитку Півдня України за оглянутий період часу дуже помітна і значна. Але існують певні проблеми, через які установи та заклади культури не можуть працювати з повною віддачею. Головне проблемне питання – це недостатнє фінансування потреб галузі бюджетами різних рівнів.

Опираючись на вищевикладене, доходимо висновку, що роль державних закладів, установ та організацій культури і мистецтва у культурному розвитку Півдня України тотожна їх ролі у культурному розвитку усієї України, і полягає у створенні умов для: - забезпечення розвитку творчості людини; - цілісності культурного простору України; - доступності національного культурного надбання; - дотримання прав громадян у сфері культури. Однак, заклади культури, які розташовані у невеликих населених пунктах і сільській місцевості, не зорієнтовані на загальноєвропейську культурну систему координат та явище глобалізації. Об'єктивно існує низка проблем, через які дані заклади не можуть працювати ефективно, одна з них – недостатній рівень фінансування.

Сьогодні, зважаючи на складну соціально-економічну ситуацію в країні, перед українською культурою взагалі, та культурою Півдня України зокрема, повинні постати принципово нові, стратегічні завдання, головною метою яких консолідація всього суспільства, становлення свідомого громадянина-патріота України, його успішна самореалізація в соціумі як носія коду української культури тощо.

Від рівня культури громад Півдня України, істотно залежить успішне здійснення місцевих соціальних реформ, впровадження інноваційних проектів в економіці, відповідно – підвищення якості життя населення Півдня України.

Сьогодні перед Півднем України стоїть завдання щодо переходу до інноваційного типу розвитку, яке може бути виконане лише за умови висунення на провідні ролі сфери культури, яка за своєю специфікою пронизує усі інші сфери життєдіяльності людини.

Опираючись на програму розвитку культури в Миколаївській, Одеській областях, пропонуємо рекомендації до концепції розвитку Півдня України у сфері культури, яка визначає основні цілі, завдання місцевої політики в галузі культури.

Саме від керівництва галузі культури, його виваженої, обґрунтованої політики та діяльності залежить всебічний розвиток особистості, створення сильної культурної традиції, іміджу та бренду населених пунктів Півдня України, впровадження інновацій та нововведень в сферу культури цього регіону, враховуючи притаманні йому риси та ознаки.

Поруч з вирішенням нагальних потреб, що назріли в галузі культури населених пунктів Півдня України: пошук засобів для здійснення різних видів ремонтів закладів культури, побудови нових та реконструкції старих приміщень закладів, їх доцільне функціонування, конструктивна співпраця з творчими спілками тощо, існує ряд масштабних та системних питань що потребують вирішення.

З метою покращення функціонування сфери культури Півдня України надаємо такі пропозиції органам місцевого самоврядування:

- розробити актуальну та оригінальну ідею розвитку культури населених пунктів Півдня України;
- у співпраці з громадськими організаціями активно працювати над іміджем та брендом міст Півдня України в сфері культури;
- ретельно підбирати кадри до апарату управління галуззю культури виключаючи корупційну складову;
- сприяти «добровільно-примусовому» підвищенню кваліфікації працівників сфери культури;
- активно стимулювати до роботи працівників галузі (застосовувати всі види заохочення);
- зважаючи на анексію Криму, АТО на сході України, ООС – посилити роботу закладів культури щодо національно-патріотичного виховання молоді;

- надавати організаційну та фінансову допомогу як державним закладам культури, так і громадським організаціям у сфері культури у створенні нових доцільних соціокультурних проєктів (фестивалів, конкурсів, виставок, аукціонів, ярмарок, інших заходів тощо);

- популяризувати мистецькі проєкти міст Півдня України на всеукраїнському, міжнародному рівні; розвивати аналітично-інформаційну підтримку творчих проєктів;

- публічно, відкрито, системно і прозоро інформувати громаду про діяльність апарату управління культури;

- створювати на місцевому телебаченні тематичні мистецькі проєкти;

- стимулювати приватні ініціативи і внески у культуру міст Півдня України;

- намагатися охопити сферу культури міст Півдня України сучасними інформаційними і комунікативними системами;

- забезпечити регіональні інтереси на всеукраїнському рівні шляхом співробітництва з всеукраїнськими організаціями;

- інтенсивно та системно залучати кошти із джерел незаборонених чинним законодавством України (меценати, благодійники, спонсори, гранти, проєкти, фонди, фандрейзинг, стейтхолдери тощо);

- заохочувати недержавні, незалежні культурно-мистецькі організації, що сприяють розвитку культури через різноманітність творчих, господарських, адміністративних, правових форм її існування тощо.

Практична реалізація цих засад вимагає плідної роботи в умовах перехідного періоду країни. Безумовно, що подолання негативних і закріплення позитивних тенденцій розвитку культури міст Півдня України залежать від наполегливої й цілеспрямованої праці і керівництва, і працівників сфери, і кожного мешканця населеного пункту.

В якості рекомендацій органам місцевого самоврядування, органам управління в сфері культури вважаємо за доцільне звернути їх увагу на такі аспекти у своїй діяльності:

- популяризація мистецьких досягнень міст Півдня України, реалізація програм та заходів для зміцнення міжнародних і міжрегіональних культурних зв'язків;

- надання підтримки «культурній» економіці міст, створення умов для розвитку культурного брендингу та культурних індустрій;

- сприяння перетворенню міст Півдня України у культурні центри країни, у межах співпраці з громадськими організаціями, всебічна популяризація міської і регіональної культур на місцевому, регіональному та європейському рівнях;

- запозичення та впровадження в українські реалії сьогодення передового вітчизняного та зарубіжного досвіду в сфері культури;

- із залученням громадськості вироблення та реалізація брендової стратегії міст Півдня України;

- вироблення нової концепції знакових для країни та населених пунктів свят та подій;

- за допомоги громадських організацій проведення анкетування, опитування серед населення щодо задоволення соціокультурними заходами, смаків, вподобань;

- із залученням громадських організацій створення віртуальних мап соціокультурного життя населених пунктів Півдня України;

- реформування органу управління в сфері культури: реорганізація відділів – створення відділу маркетингу і культурних індустрій, відділу соціокультурної діяльності, відділу європейської інтеграції та взаємодії з міжнародними організаціями, сектору зв'язків з громадськістю; створення посади заступника начальника з питань розвитку сфери культури тощо;

- залучення до сфери культури відповідної команди-професіоналів нової генерації;

- впровадження коефіцієнту ефективності роботи працівників органу управління в сфері культури, підпорядкованих закладів;

- активне залучення інвестицій в сферу культури населених пунктів Півдня України;
- системне проведення консультацій з громадськістю, громадськими організаціями з питань соціокультурних ініціатив;
- активна, конструктивна та реальна співпраця з творчими спілками;
- створення консультативно-дорадчих рад при органі управління в сфері культури;
- щоквартальні відкриті та публічні засідання колегії органу управління в сфері культури для громадян та ЗМІ;
- щоквартальний відкритий та публічний звіт органу управління в сфері культури як головного розпорядника коштів про їх витрачання перед громадськістю, громадськими організаціями тощо;
- щорічна перевірка (аудит) фінансово-господарської діяльності органу управління в сфері культури, закладів культури, освіти та мистецтв;
- активне впровадження прозорого та відкритого здійснення державних закупівель (система ProZorro);
- публічне оприлюднення декларації про доходи працівників органу управління в сфері культури, керівників закладів через ЗМІ;
- реальне проведення особистих та виїзних прийомів громадян, телефонних «гарячих ліній» органом управління в сфері культури, керівниками закладів культури;
- спрямування роботи закладів культури в національно-патріотичному напрямі; творча діяльність на підтримку ООС;
- співпраця з «центральними» телеканалами щодо висвітлення соціокультурного життя населених пунктів Півдня України;
- активна та системна рекламна діяльність щодо висвітлення роботи закладів культури, культурно-масових заходів, соціокультурного життя населених пунктів Півдня України;
- проведення Скайп-конференцій з працівниками сфери культури країни;
- активна проектна діяльність закладами культури на всіх рівнях;

- сприяння гастрольній діяльності творчих колективів, окремих виконавців населених пунктів Півдня України;
- активне сприяння участі творчих колективів, окремих виконавців населених пунктів Півдня України у всеукраїнських та міжнародних фестивалях, конкурсах тощо;
- створення нових масштабних проектів-фестивалів (у співпраці з громадськими організаціями різних рівнів);
- створення належних умов для майстрів мистецтв, розвитку народних промислів;
- впровадження та реалізація ідеї «Бібліотека, заклади культури клубного типу – центри громади»;
- переорієнтація діяльності бібліотек в медіотеки та інформаційні центри;
- активна обмінна концертна та виставкова діяльність серед закладів культури Півдня України;
- активна та системна організація актуальних кінопоказів, кінолекторіїв в закладах культури;
- плідна співпраця із місцевими митцями щодо створення творів популяризованих населені пункти Півдня України (пісні, вірші, картини...);
- збільшення кількості актуальних сьогодні пам'ятних знаків, дощок пошани, пам'ятників;
- створення каталогів, листівок, марок з тематикою населених пунктів Півдня України;
- пошук засобів для забезпечення закладів культури необхідними автомобілями; реалізація проекту «Культуромобіль», «Культуробус» «Автоклуб»;
- облаштування закладів культури пандусами і створення умов для маломобільних груп населення;
- створення умови для участі у культурно-масових заходах людей з особливими потребами;

- активне впровадження фандрейзингової діяльності закладами культури Півдня України;
- участь закладів культури у всеукраїнських, міжнародних (європейських) соціокультурних програмах;
- у діалозі із громадськими організаціями вироблення чіткої стратегії розвитку культури невеликих населених пунктів у межах децентралізації тощо.

Реалізація даних рекомендацій потребує злагодженої співпраці між органами місцевого самоврядування, місцевими органами управління в сфері культури, керівниками закладів культури, громадськістю та громадськими організаціями у сфері культури.

У питанні культурного розвитку Півдня України на допомогу державним культурно-мистецьким, освітнім закладам приходять громадські організації у сфері культури. Вони працюють у різних сферах суспільного життя, які держава не завжди в змозі взяти під свій патронаж. Джерелами фінансування даних українських громадських організацій є пожертви бізнесменів, державні кошти та власноруч зароблені гроші, гранти. У дослідженні далі буде розглянуто, як взаємодіють заклади культури з громадськими організаціями Півдня України, що один одного партнерськи доповнюють і підтримують.

У межах своєрідного соціального співробітництва вибудовується система взаємозв'язків між державними закладами культури, громадськими організаціями у сфері культури і органами публічної влади, що виражається у взаємній комунікації на взаємоузгоджених позиціях з метою досягнення спільних конструктивних соціокультурних цілей. Дане соціальне співробітництво має будуватися на таких основних принципах, як: дотримання нормативно-правових норм; повноважність і рівноправ'я сторін-партнерів; добровільність сторін у прийнятті на себе узгоджених зобов'язань; системність дій; контроль; відповідальність тощо.

Наприклад, таке співробітництво активно впроваджується в практиці роботи закладів бібліотечної сфери, які сьогодні активно позиціонують себе як інформаційно-просвітницькі центри громад. Бібліотеки є важливими центрами

соціально-культурного, економічного та міжнародного спілкування. Але, варто відзначити, що не тільки великі бібліотеки стають центрами соціальної активності, подібна робота ведеться і на базі закладів культури клубного типу – будинків культури у сільській місцевості.

Так, за ініціативи координатора проекту «Спільний шлях у майбутнє» Станкевич Людмили та партнерів Інституту соціокультурного менеджменту у Миколаївській області, було проведено інформаційну кампанію серед районних та сільських будинків культури з метою поширення позитивного досвіду впровадження центрів місцевої активності на базі будинків культури. Результатом кампанії можна вважати ініціативу директора Степового будинку культури створити громадську організацію «Центр місцевої активності» на базі Степового будинку культури (Миколаївська область, Миколаївський район, с. Степове) [119].

Першим конкретним результатом діяльності «Центру місцевої активності» стала перемога у конкурсі та отримання гранту на реалізацію проекту під назвою «Я + ти = ми» від Міжнародного Фонду «Відродження», що спрямований на об'єднання зусиль школи та будинку культури для організації дозвілля школярів у позашкільний час. Проект «Спільний шлях у майбутнє» реалізується у межах програми «Об'єднуємося заради реформ» (UNITER), що виконується Pact. Inc. завдяки підтримці наданій через Агенцію США з міжнародного розвитку (USAID).

Виходячи із вищенаведеного, доходимо логічного висновку, що заклади культури сьогодні є тими осередками, які акумулюють інтереси широких верств суспільства. Особливо, їх об'єднуюча роль чітко простежується у сільській місцевості, де вони по суті виступають чи не єдиними соціокультурними і дозвілєвими центрами. Соціальне співробітництво може вирішувати проблеми місцевого значення у різних напрямках, й тим самим сприяти формуванню громадянського суспільства, що є запорукою загального розвитку української держави.

2.3. Інституціональний напрям розвитку взаємодії громадських організацій у сфері культури з органами публічної влади на основі адаптації досвіду Республіки Польща

Із розвитком суспільства, на певному етапі, виникає потреба в його організації. Із втратою соціальної однорідності, суспільство поступово починає поділятися на різні частини, що відрізняються одна від одної. У таких виокремлених суспільних груп, з'являються притаманні їм специфічні інтереси, які доповнюють або видозмінюють інтереси загального характеру. У зв'язку із цим, виникає об'єктивна потреба в процесі узгодження цих інтересів, і у регулюванні відносин між частинами суспільства. Саме така потреба і стала чинником виникнення організації, головним завданням якої є забезпечення своєрідної цілісності суспільства. Цією складною організацією стала держава [103, с. 12]. У зв'язку з цим, визначимо сутність держави, державних установ тощо.

Під державою розуміємо організацію політичної влади більшої частини населення, за допомогою якої створюється його єдність, забезпечується безпека та здійснюється управління суспільством. Під механізмом держави розглядаємо сукупність різної направленості державних організацій, на які покладено забезпечення виконання завдань, обов'язків і функцій цієї держави. Виділяють такі види державних організацій: 1) державні підприємства; 2) державні установи; 3) державний апарат [103, с. 19].

Під державними установами розуміємо такі державні організації, які реалізують практичну діяльність з виконання низки функцій держави у таких сферах як: економічна, соціальна, культурна, освітня, охоронна тощо [103, с. 19]. Реалізацію завдань і функцій держави у галузі культури забезпечують державні установи культури, які складають базову мережу закладів культури.

Базова мережа закладів культури – сукупність підприємств та установ, організацій і закладів культури різної форми власності: державної і комунальної, діяльність яких направлена на забезпечення умов розвитку

творчості людини, збирання, збереження, використання і популяризацію інформації про матеріальні і духовні культурні цінності, а також, на забезпечення створення і існування цілісності культурного простору України, доступності громадян до національного культурного надбання, дотримання прав і свобод громадян у галузі культури [78].

Виходячи із вищенаведеного, виникає тлумачення діяльності у сфері культури або культурної діяльності. Це творча, господарська, наукова, бібліотечна, інформаційна, музейна, освітня, культурна, дозвілєва і розважальна діяльність, що направлена на створення, тиражування, розповсюдження, демонстрування, популяризацію, збереження та використання культурних благ і цінностей задля задоволення культурних потреб населення [78].

Для виконання своїх функцій у культурній сфері на рівні держави створюється національно-культурна державна цільова програма – програма, що направлена на створення сприятливих умов національного та культурного розвитку, збереження національної та культурної спадщини, задоволення інтелектуально-духовних потреб населення [78].

Особливою рисою сучасного культурного процесу є все більше розповсюдження ринкових взаємовідносин у галузі культури. Виникають і розвиваються у непростих господарчих умовах недержавні культурно-мистецькі організації (театри-студії, музеї, книговидавництва, аудіовидавничі фірми, продюсерські центри, дистриб'юторські фірми, мистецькі галереї та ін.). Нині вони вже становлять помітну і важливу частку культурної сфери [102, с. 69]. Державний сектор у галузі культури, що лишається домінуючим, вимушений існувати в умовах конкуренції.

У нових господарчих умовах, поряд із мережею закладів, підприємств, установ та організацій культури державної, комунальної та приватної форм власності, в Україні функціонує велика кількість громадських культурно-мистецьких організацій та об'єднань, що становлять важливу частку галузі

культури, однак їх розвиток є недостатнім для того, щоб компенсувати занепад державного сектора [95, с. 87].

В Україні громадські організації і об'єднання існували і в ті роки, коли вона входила до складу СРСР. Направленість діяльності тодішніх організацій була жорстко централізованою. Саме із цих причин, функціонування таких організацій, враховуючи страх їх членів від результатів можливої політико-опозиційної діяльності, протягом тривалого часу обмежувалося екологічною, культурною, рідше соціально-економічною направленістю.

Найбільш значними у сфері культурі є такі громадські організації як Всеукраїнське товариство «Просвіта» ім. Т.Г.Шевченка – громадська культурно-просвітницька організація. Товариство є правонаступником «Громади» (1860 р. – поч. ХХ ст.), «Просвіти» (1868-1939 рр.) і Товариства української мови ім. Т.Г.Шевченка (1989-1991 рр.). Метою діяльності товариства є відродження, збереження і захист історичної пам'яті українського народу, формування національної самосвідомості; Національна Спілка письменників України – добровільна творча організація професійних літераторів України. Створена у 1934 р. як складова частина колишньої Спілки письменників СРСР на I з'їзді письменників України. Наприкінці 80-х рр. Спілка письменників України стала центром суспільного і громадського руху за незалежність України; у середовищі українського письменства були започатковані відомі національно-визвольні організації – «Рух», «Просвіта», «Меморіал». Національна спілка художників України – єдина всеукраїнська громадська творча організація професійних митців та мистецтвознавців. Заснована 1938 р. До Спілки входять всесвітньовідомі мистецькі центри – Петриківка (декоративний розпис), Косів (різьблення, кераміка, вишивка), Львів (художнє скло, кераміка), Опішня (кераміка, ткацтво, вишивка) та інші. На Півдні України існують відділи всіх вищеназваних організацій [111, с. 119].

Важливу роль у побудові громадянського суспільства та у культурному розвитку Півдня України повинні відігравати добровільні об'єднання – творчі спілки.

На прикладі Миколаївщини, зазначаємо, що в Миколаївській області функціонують 13 обласних відділень Всеукраїнських творчих спілок України, в яких працюють біля 650 митців. Програмою розвитку культури у Миколаївській області традиційно передбачена підтримка творчих спілок.

Зацікавленість держави в існуванні громадських організацій має не тільки суспільно-політичні чи соціальні причини. Тут відіграє певну роль також економічний чинник. Дуже часто громадські організації надають послуги чи здійснюють громадсько-корисну діяльність дешевше, ніж це робить держава. Сьогодні питанням створення правового поля та сприяння функціонуванню громадських організацій на території України, особливо на рівні держави, приділяється недостатньо уваги. І якщо із партіями політичними у певній мірі рахуються і законодавча, і виконавча гілки влади, то проблемні питання громадських організацій лишаються осторонь поля уваги структур влади.

Джерелами фінансування вітчизняних інститутів громадянського суспільства є пожертви меценатів, кошти держави, власні зароблені гроші, гранти тощо. Серед організацій, що надають фінансову підтримку і мають свої представництва в Україні, найвідомішими є Фонд «Євразія», Freedom House та ISAR. А такий Міжнародний фонд, як «Відродження» [87], засновано за підтримки українських вітчизняних організацій, таких, як: Всеукраїнське товариство «Просвіта», Українська Рада Миру тощо [84].

На особливу увагу, в межах національно-культурного розвитку України, заслуговує Міжнародний фонд культурного розмаїття (МФКР), заснований згідно із статтею 18 Конвенції про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження 2005 р. Фонд оголошує конкурси проектів на отримання фінансової та матеріальної допомоги.

Учасники соціокультурного процесу мають можливість подачі заявок на Премію ЄС у сфері культурної спадщини «Europa Nostra Awards». Премією щороку відзначаються до 30 видатних досягнень та найкращих практик в галузі культурної спадщини. Нагороди вручаються в чотирьох категоріях:

збереження; дослідження; видатні досягнення окремих осіб або організацій; освіта, навчання і підвищення обізнаності.

Важливу роль у грантовій та проектній діяльності відіграють саме громадські організації.

У сучасному глобалізованому світі спостерігається тенденція перетину життєвого і соціокультурного існування як окремих людей і соціальних груп, так і цілих країн і цивілізацій. Вступивши в об'єднану Європу, польська культура одержує унікальний шанс. Після руйнування Берлінської стіни багато європейських країн дивляться в її бік з надією, очікуючи *ex Oriente lux* – припливу свіжої крові, відкриття нових джерел натхнення [59, с. 47].

В межах даного дослідження, розглядатимемо досвід Республіки Польща у взаємодії громадських організацій у сфері культури з органами публічної влади. Актуальність вибору Польщі, для аналізу і адаптації відповідного зарубіжного досвіду в українські реалії, обумовлена такими чинниками: 1) багатовікова традиція українсько-польських взаємин; 2) належність до одного європейського культурного регіону; 3) близькість українського та польського – слов'янського – менталітету; 4) спільність «демографічних коренів»; 5) територіальна близькість країн-сусідів, спільність кордону та розташування в центрі Європи; 6) наявність соціалістичного минулого; 7) подібність стартових умов на момент розпаду «соціалістичного блоку країн»; 8) республіканська форма правління; 9) активне співробітництво та тісні культурні зв'язки.

У Польщі неурядові організації, фонди й товариства з'явилися приблизно в той же самий час, що й у державах Західної Європи. Спочатку вони займалися, в основному, добродійною діяльністю, пізніше почали займатися також корпоративною, культосвітньою й науковою діяльністю, а також реалізовувати програми, пов'язані з ідеєю соціального розвитку й громадської солідарності. Одні організації носили релігійний характер, інші – повністю світський. У період II Речі Посполитої (1918 – 1939 рр.) неурядові організації розвивалися дуже інтенсивно. Друга світова війна й епоха насадження комуністичної ідеології, що настала після її закінчення, вплинули на різке

зниження суспільної активності. Частина неурядових організацій була ліквідована (їхнє майно привласнила держава), а частина включена в ідеологічні структури [86, с. 302].

Після 1989 р. неурядові організації переживають свій ренесанс, завдяки знайденій свободі зборів і організації товариств. Відносно деяких організацій із традиціями, що йдуть коріннями ще у довоєнний період, була зроблена реституція, і вони змогли відновити діяльність, передбачену уставом. Крім того, були створені численні нові фонди й товариства, що відповідають на запити й вирішальні проблеми сучасного суспільства [86, с. 304].

Виходячи з цього, далі розглянемо, які ж форми самоорганізації громадянського суспільства існують у Польщі і порівняємо їх з українськими.

У Республіці Польща офіційно існують два основні типи неурядових організацій – товариства та фундації. Головна відмінність між ними полягає у тому, що товариства, на відміну від фундацій, є формою об'єднання осіб для спільного досягнення певної мети [139, с. 34].

І фундації, і товариства підлягають обов'язковій реєстрації у реєстрі об'єднань, інших громадських і професійних організацій, фундацій та публічних закладів опіки Державного судового реєстру. Із моменту реєстрації ці суб'єкти набувають статусу юридичної особи. Створення і подальше функціонування товариств у Республіці Польща регламентовано Законом «Про товариства» від 07.04.1989 р. [203]: «... Товариством є об'єднанням осіб, які прагнуть реалізувати конкретну обопільну мету. Для створення товариства необхідно щонайменше п'ятнадцять (або три, в залежності від типу товариства) членів-засновників, які вирішили створити товариство». Окрім суспільно важливої мети, товариство, також, має змогу реалізовувати партикулярні інтереси конкретної соціальної групи осіб [139, с. 35].

Відповідно до законодавства, товариства у Республіці Польща діляться на: звичайні, зареєстровані, об'єднання товариств та спортивні клуби, що реалізують свою діяльність у формі товариств. Звичайні товариства – це своєрідна спрощена форма організацій. Вони не є юридичними особами і

реалізують свою головну мету, цілі і завдання, спираючись на Положення про діяльність. Звичайне товариство може бути утворене за участю щонайменше трьох осіб, які затвердили Положення про товариство, визначили сферу його діяльності, зазначили юридичну адресу та обрали його голову.

Велика частка зареєстрованих товариств здійснює свою діяльність у соціокультурному напрямі. Товариство у сфері культури має змогу одержати дотації та брати участь у грантовій діяльності, у конкурсах і проектах на предмет одержання фінансової і матеріальної підтримки, укладати договори про надання соціальних послуг, здійснювати господарську діяльність, залучати до своєї діяльності осіб із юридичним статусом, утворювати місцеві осередки, подавати клопотання до відповідних органів на отримання статусу організації суспільного спрямування.

В Україні термінологія для визначення організацій «третього сектору» є досить варіативною: об'єднання громадян, непідприємницькі організації, некомерційні організації, неприбуткові організації тощо.

У ст. 3 Закону Польщі «Про суспільно-корисну діяльність та волонтерство» надається визначення неурядовій організації. Неурядовими організаціями є юридичні особи або особи без юридичного статусу, які створені на підставі положень законодавства, що включають в себе фундації та асоціації. Неурядові організації не входять до сектору державних фінансів у розумінні положень, які регулюють державні фінанси, і діють на неприбутковій основі [139, с. 42].

У Польщі відповідно до Закону «Про суспільно-корисну діяльність та волонтерство» неурядові організації, такі як, асоціації та фундації, можуть отримати статус суспільно-корисної організації (Public Benefit Organization). Для того, щоб отримати цей статус, неурядові організації повинні відповідати вимогам, які визначені у законі й бути активними у 33 сферах, перелічених у законі. Це такі сфери, як: соціальна й благодійницька робота, підтримка інтеграції та реінтеграції на ринку праці соціально-вразливих осіб; підтримка

різних груп меншин та місцевих громад, підтримка розвитку культури та навчання [139, с. 43].

Кожна неприбуткова організація у Польщі може бути добровільна, формальна чи неформальна, громадська або благодійна. Така група одиниць може також бути частиною фахових громадських утворень, релігійних громад, груп за інтересами тощо. Але головна засада діяльності таких організацій – «неприбутковість» (англ. Nonprofit), а головним засобом кожної неурядової організації є волонтери, які працюють безоплатно [139, с. 43].

Відповідно до Закону України «Про об'єднання громадян» (1992 р.) [80], (який станом на сьогодні втратив чинність – С.Г.), українське законодавство передбачало, що громадські організації мають змогу не мати фіксованого індивідуального членства, а у їх діяльності, мають право брати участь колективні члени. У Республіці Польща, натомість, є обов'язковим фіксоване індивідуальне членство. Членства колективного у товариствах не передбачено. Однак юридичні особи мають змогу виступати своєрідним «підтримуючим» членом товариства [139, с. 50].

Виходячи із вищенаведеного, доходимо висновку, що в певних аспектах, як українське, так і польське законодавство, в минулому, суперечило основоположним принципам статусу неурядових організацій в Європі, що передбачають право не лише фізичних осіб бути засновником і членами неурядової організації, а й наділяють цим правом будь-яку юридичну особу.

Критерії щодо реєстрації неурядових організацій відповідно до вимог законодавства Республіки Польщі, порівнюючи їх з критеріями в інших країнах-членах ЄС є досить складними. Як приклад, у Французькій Республіці та Нідерландах для успішної реєстрації громадської організації достатньо лише двох членів-засновників, у Федеративній Республіці Німеччині – сім. На основі порівняльного аналізу нормативно-правової бази щодо утворення та реєстрації громадських організацій у Польщі та Україні, доходимо логічного висновку, що відповідне чинне законодавство України характеризується більш сприятливими умовами.

Розвиток громадянського суспільства у постсоціалістичних країнах диктує необхідність реформування багатьох сфер суспільного життя у відповідності до реалій нового часу. Зростання громадянської свідомості кожного члена суспільства зокрема, його справедливе прагнення брати активну участь у процесах вироблення та реалізації державної політики – ось базовий орієнтир, на котрий необхідно рівнятись у здійсненні реформістських дій у сфері культури. Саме такий напрям було обрано Польщею при проведенні реформ у сфері культури.

Так, у Польщі успішно розвивається мережа Центрів локальної активності (ЦЛА) на базі місцевих закладів культури. Примітним і цінним для цієї мережі є те, що такі центри функціонують за рахунок співробітництва закладу культури, які здійснюють основну діяльність, і громадських організацій, які пишуть програми для залучення фінансування з міжнародних фондів.

Якщо не вистачає бюджетних коштів, вихід для закладу культури – розробка програм. Якщо програма (наприклад, з екології) актуальна й визнана необхідною місту – додаткова дотація на фінансування цієї програми забезпечені. У структуру Будинку культури, на базі якого існує ЦЛА, входять різноманітні гуртки для дітей, дорослих й літніх людей, майстерні, бібліотека. Крім цього, при Будинку культури може функціонувати центр волонтерства, басейн тощо [174, с. 36].

Культурні реформи можна простежити і у сфері польської кінематографії. Республіка Польща навела вдалий приклад того, як підтримати і в подальшому розвинути кіно-галузь. Беручи за приклад вдалий досвід країн Європи, 2005 року польський уряд створив Інститут кіномистецтва. Адже перехід від соціального замовлення на кіно до системи ринкових відносин був досить складним для Польщі. Однак, здійснені конструктивні кроки, а саме, створення Інституту кіномистецтва та прийняття Закону «Про кінематографію» заклали життєдайну основу для подальшого конструктивного розвитку польської кіноіндустрії [59, с. 87].

У Польщі у сферах культури і мистецтва, а також освіти, спорту та туризму діють тисячі організацій «третього сектору».

Культура і мистецтво є основною сферою діяльності майже 5,5 тисяч організацій, що становить близько 11,5% усього неурядового сектору [86, с. 303].

Сфери діяльності: сценічна, театральна, музична або кінематографічна діяльність (44%); діяльність у сфері охорони пам'ятників архітектури й історії, місць національної пам'яті, а також збереження національних або регіональних традицій (42%); телевізійна або радіопродукція, видання журналів та книг, ведення бібліотек (35%); художнє мистецтво, скульптура, фотографія, архітектура й дизайн (29%) [86, с. 303].

Основними джерелами надходжень організацій культури – так само як і в інших – є: членські внески (їх стягує 56% організацій, що працюють у цій сфері), пожертвування від установ і фірм (по 40%), а також приватних осіб (44%), крім цього дотації/гранти від органів місцевого самоврядування (40%). Ці пропорції схожі з показниками по неурядовому сектору в цілому.

Серед найбільших неурядових організацій, що займаються питаннями культури, треба назвати у першу чергу: Фонд культури, Фонд ім. Фредеріка Шопена, а також фонди й об'єднання, що діють в ім'я збереження й популяризації культурного надбання Польщі (пам'ятників історії, творів мистецтва тощо), а також збереження польської культури за кордоном [86, с. 308].

Як приклад, наведемо інформацію про Міжнародну громадську організацію (МГО) «Україна-Польща-Німеччина». Організація об'єднує на добровільних засадах громадян України, Польщі, Німеччини з метою реалізації своїх статутних завдань. Організація реалізує свою діяльність як на території України, Польщі і Німеччини, так і на території інших держав, в яких можуть бути утворені її осередки. Головною метою даної організації є всебічне сприяння розвитку співробітництва України, Польщі і Німеччини, реалізація та захист соціально-економічних, культурно-мистецьких, освітньо-наукових,

спортивно-оздоровчих та інших інтересів членів відповідної організації. Організацію «Україна-Польща-Німеччина» було утворено на установчих зборах 22.02.2007 р. Серед кола офіційних членів-засновників організації були суб'єкти з України, Польщі і Німеччини. На офіційному рівні організацію було зареєстровано Міністерством юстиції України 26.06.2007 р. Офіційно Міжнародну громадську організацію «Україна-Польща-Німеччина» було презентовано у липні 2007 р. у Німеччині в м. Нойштреліц. У межах презентації, відбулась низка зустрічей членів української і польської делегацій з представниками німецьких місцевих влад, бізнесу та культури. Творчі колективи України, Польщі та Німеччини презентували мистецтво, творчість та культури свої країн.

Головними завданнями даної організації є такі:

- активне сприяння розвитку: взаємовідносин між інститутами громадянського суспільства України, Польщі і Німеччини; їхнього тісного співробітництва у галузі культури, мистецтва, освіти, науки тощо; контактів між представниками громадськості даних країн;
- формування культури міжнародного співробітництва, розвитку і поглибленню інтернаціоналізму;
- сприяння налагодженню культурно-мистецьких, суспільно-політичних, науково-освітніх, інформаційних зв'язків і взаємодії на національному, загальноєвропейському та міжнародному рівнях.

До основних напрямів діяльності організації відносяться такі:

- сприяння ознайомленню широкої громадськості з внутрішньою і зовнішньою політикою країн-засновниць організації, з суспільно-політичними і соціально-економічними перетвореннями України, Польщі і Німеччини, з історією і культурою народів даних країн;
- сприяння охороні матеріальної та духовної культурної спадщини Польщі, Німеччини та України;
- сприяння розповсюдженню та популяризації української, польської, німецької мов.

Українсько-польсько-німецьке співробітництво у галузі культури, мистецтва, освіти, науки та гуманітарної взаємодії регламентується існуючою договірною-правовою базою відносин, і в цілому, створює можливості для здійснення конструктивної співпраці у відповідних галузях. Як приклад, одним із елементів українсько-польського співробітництва в культурно-мистецькій сфері є вивчення, запозичення та запровадження успішного польського досвіду у реформуванні галузі культури України, підтримки Польщею інтеграції українського культурно-мистецького середовища у загальноєвропейський культурний простір. З цією метою, за активної підтримки Культурно-інформаційного центру при Посольстві України в Республіці Польщі, створюється низка культурно-мистецьких та соціокультурних заходів.

Опираючись на вищевикладене, доходимо висновку, що Польща є країною, найближчою Україні за своїм історичним розвитком і геополітичним положенням та географічними характеристиками. Вона «одна з лідерів процесу трансформації у Центрально-Східній Європі, яку можна розглядати як лабораторію, в якій відпрацьовується перехід від тоталітаризму до демократії» [106, с. 91].

Зважаючи на те, що в Україні громадські організації володіють слабкою спроможністю до участі у формуванні та реалізації державної та місцевої політики, запровадження в українські реалії успішного та результативного досвіду Республіки Польщі – країни Європейського Союзу, є важливим і актуальним.

Перш за все, як і в Польщі, в Україні розвиток конструктивної взаємодії між органами публічної влади і громадськими організаціями, що уособлюють громадянське суспільство, має постати питанням стратегічного управління. У стратегії розвитку України громадським організаціям має бути відведено дві ролі: 1) критиків, консультантів і моніторів; 2) імплементаторів стратегічних завдань розвитку державної і місцевої політики. Це сприятиме гармонійному розвитку українського суспільства.

Вдалим запозиченням відповідного польського досвіду може слугувати таке:

- активне використання загальнодержавного і місцевого референдуму;
- народна ініціатива (подання громадськістю до законодавчого органу проекту закону);
- створення Фонду громадських ініціатив;
- утворення департаменту меценатства держави при Міністерстві культури та інформаційної політики, створення відповідного підрозділу при структурному підрозділі місцевої державної адміністрації відповідальному за сферу культури;
- створення Ради з питань суспільно корисної діяльності (консультативний орган при Міністерстві соціальної політики, що уповноважений контролювати виконання нормативно-правових актів, якими у своїй діяльності користуються громадські організації, учасники владно-громадських відносин);

З урахуванням досвіду Польщі, вважаємо за доцільне, у системній співпраці, між громадськими організаціями і органами публічної влади активніше використовувати такі форми взаємодії:

- спільні секторальні консультації щодо вироблення та подальшої реалізації місцевої політики;
- участь громадських організацій у розробці стратегії місцевого розвитку (місцеві програми, бюджет, заходи тощо);
- підготовка проектів рішень місцевих рад;
- активно використовувати ресурси місцевої інфраструктури, інформації, владних експертів.

Сама ж реалізація зазначених форм взаємодії має відбуватися на таких засадах:

- субсидіарності;

- делегування визначеної частини конкретних повноважень органів публічної влади громадським організаціям із запровадженням системи контролю за виконанням цих повноважень;
- партнерство (громадські організації не лише вказують на проблеми, а й пропонують шляхи їх вирішення);
- ефективність (в межах діалогу і консультацій право обирати найефективніший шлях подолання проблеми належить органам публічної влади);
- прозорість і відкритість (публічність розгляду пропозицій від громадських організацій; органи публічної влади, у разі запиту, мають надати всю інформацію про спосіб вирішення проблеми (сутність проблеми, коло уповноважених осіб відповідальних за вирішення проблеми, інструменти, засоби і шляхи її подолання, терміни і потреби).

З урахуванням польського досвіду, одними із головних завдань української держави у питаннях взаємодії між органами публічної влади і громадськими організаціями, виділяємо такі: подальше удосконалення механізмів підготовки та реалізації державно-управлінських рішень шляхом активного залучення до цього процесу громадськості у вигляді громадських організацій; подальше забезпечення верховенства права; подальше збільшення рівня довіри громади до громадських організацій.

Запозичення і гармонійне впровадження та імплементація вищезазначеного польського досвіду сприятиме тому, що більшість населення України усвідомить і відчує себе реальними суб'єктами управління державою.

Висновки до розділу 2

Відповідно до проблематики, що досліджувалась в межах другого розділу, зроблено такі висновки.

1. На підставі дослідження історичних періодів культурного розвитку України визначено основні чинники, які гальмують розвиток елітарної

культури як Півдня, так і усієї України, а саме: недосконалість відповідної нормативно-правової бази; зростання комерціалізації соціокультурної діяльності низької якості; переповнення культурного простору України зразками зарубіжної, не завжди високоякісної масової культури.

У ході розгляду наслідків кризи культурного розвитку України на початку незалежності запропоновано комплекс заходів щодо їх усунення, основні складові якого такі: на законодавчому рівні унеможливити монополізацію національного культурного простору вузьким колом суб'єктних груп; законодавчо стимулювати приватні ініціативи й внески в українську культуру; забезпечити долучення до всеукраїнського процесу культуротворення української діаспори; забезпечити національні інтереси України на міжнародній арені шляхом активного співробітництва з європейськими й міжнародними організаціями у сфері культури; протидіяти негативними чинниками вестернізації культури.

2. Визначено головні завдання державної культурної політики з метою захисту традиційно-етнічної складової української національної культури: культурний протекціонізм з боку української держави; матеріальне стимулювання розвитку вітчизняної культури із застосуванням програмно-цільового підходу; забезпечення за допомогою регулятивних, фінансових та інших механізмів балансу в реалізації українських та імпортованих товарів і послуг культурних індустрій на вітчизняному ринку; створення та забезпечення активної діяльності центрів української культури за кордоном.

3. За результатами дослідження практичної діяльності громадських організацій у сфері культури Півдня України констатовано, що їх основна діяльність спрямована на відродження кращих традицій просвітницької та культурологічної діяльності. Виявлено, що дедалі активніше розгортається діяльність національно-культурних товариств. Саме завдяки їх зусиллям відбувається духовне відродження національних меншин та формування атмосфери толерантності, взаєморозуміння і взаємоповаги, утвердження міжетнічного миру і злагоди на Півдні України.

На прикладі Миколаївської області розглянуто систему позашкільної освіти як чинник національно-культурного розвитку Півдня України, в результаті чого виявлено та охарактеризовано позитивні (збільшення контингенту вихованців у позашкільних навчальних закладах; зростання кількості соціокультурних заходів та їх учасників; відкриття філій, гуртків позашкільних навчальних закладів у сільській місцевості на базі загальноосвітніх навчальних закладів) і негативні (проблема фінансування позашкільних навчальних закладів як наслідок недосконалості законодавчої бази; монопрофільність позашкільних навчальних закладів і однотипність мережі гуртків у сільській місцевості; наявність нечисленних гуртків, які потребують підготовлених фахівців спортивно-технічного та туристичного напрямів і належної матеріально-технічної бази) тенденції розвитку позашкільної освіти Миколаївщини.

4. Системно представлено пропозиції органам місцевого самоврядування та органам управління у сфері культури щодо розробки та реалізації Концепції розвитку Півдня України у сфері культури, домінантними позиціями якої є міжкультурний діалог; консолідація полінаціонального населення; становлення свідомого громадянина-патріота України, його успішна самореалізація в соціумі як носія української культури та яка передбачає запровадження сучасного інструментарію тристоронньої взаємодії держави, бізнесу і суспільства, що дасть змогу посилити взаємну відповідальність усіх учасників суспільного життя, створити умови для подальшого соціально-економічного розвитку держави та суспільства.

5. Розгляд досвіду розвитку Республіки Польща показав, що державна культурна політика, яка покликана сприяти культурному розвитку – явище історичне, вона не може бути однаковою для різних періодів, навіть для країни в цілому, вона повинна бути на одному й тому самому етапі варіативною, враховувати історичні традиції як держави, так і її регіонів, а також сучасну соціокультурну ситуацію. За результатами дослідження інституціонального напрямку розвитку взаємодії громадських організацій у сфері культури з

органами публічної влади Республіки Польща, зазначено, що ефективність взаємодії влади з громадськістю забезпечується інтегративною участю громадськості, представників установ соціально-культурної сфери і місцевої влади у процесах вироблення та реалізації державної політики, що здійснюється на платформі центрів місцевої громадської активності. Наголошено, що запровадження успішного польського досвіду у реформування галузі культури України та підтримка Польщею інтеграції українського культурно-мистецького середовища в загальноєвропейський культурний простір дасть змогу стимулювати зростання громадянської свідомості та прагнення громадян брати активну участь у суспільному житті.

Основні положення і результати досліджень другого розділу дисертації опубліковано у наукових працях [33, 39, 41, 43, 45, 46, 52, 55, 56].

Висновки зроблені у другому розділі закладають подальші наукові дослідження, що розкриваються у розділі третьому.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ВЗАЄМОДІЇ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У СФЕРІ КУЛЬТУРИ З ОРГАНАМИ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ

3.1. Напрями формування оптимальної моделі взаємодії громадських організацій у сфері культури з органами публічної влади в Україні

У період незалежності України у вітчизняній історіографії поетапно переосмислюється минулий досвід взаємодії органів публічної влади і громадських організацій у царині соціально-політичної системи українського суспільства. Однак, поряд з тим, як зазначалося в першому розділі, в історико-правових джерелах інформації не вистачає об'єктивного та всебічного підходу до характеристики теоретичного стану взаємодії громадських організацій саме у сфері культури з органами публічної влади.

Метою дослідження на даному етапі – є теоретико-практичне обґрунтування механізмів взаємодії громадських організацій у сфері культури з органами публічної влади та формування концепції конструктивного та змістовного співробітництва публічних органів та громадських організацій в соціально-культурній та політичній системах України.

Багатоаспектний процес поступального розвитку громадських організацій в Україні загалом, та громадських організацій у сфері культури зокрема, їх співпраця з органами публічної влади містить низку проблемних питань як внутрішнього, так і зовнішнього спрямування.

К. Кандагура [93] зазначає, що основними причинами, що знижують ефективність процесу інституціоналізації взаємодії органів публічної влади з громадськими організаціями є такі: - недосконалість нормативно-правової бази, котра регламентує діяльність громадських організацій; недостатній рівень довіри зі сторони громадян до громадських організацій; відсутність запиту на

діяльність інститутів громадянського суспільства зі сторони владно-державних структур; недостатній рівень взаємодії між громадськими організаціями і представниками місцевої влади [92, с. 282].

Узагальнюючи і доповнюючи позиції К. Кандагури, зазначаємо, що чинниками, що знижують ефективність процесу інституціоналізації взаємодії органів публічної влади з громадськими організаціями у сфері культури є такі: недостатньо високий рівень управлінсько-правової культури; недостатнє залучення громадськості до соціокультурного життя через інститути громадянського суспільства, що діють у сфері культури; відсутність тривалого і успішного досвіду даної взаємодії на основі демократичних взаємовідносин; - слабкість системи комунікації між органами публічної влади та громадськими організаціями у сфері культури; відсутність у громадських організаціях у сфері культури достатніх матеріально-фінансових ресурсів; залежність інститутів громадянського суспільства сфери культури від наявності грантів (більшою мірою іноземних); слабка спроможність контролю за діяльністю органів публічної влади зі сторони громадських організацій культурного напрямку; недостатній рівень професіоналізму членів громадських організацій, що діють у сфері культури; - небажання співпрацювати зі сторони владно-управлінських структур; нерозуміння користі співпраці зі сторони органів публічної влади; - прагнення місцевої влади до монополії та закритості.

Відповідно до даних опитування, що було проведене Творчим центром ТЦК у межах проекту «Об'єднуємося заради реформ (ШОТЕК)» у всіх регіонах України у вересні 2011 року (до анексії Криму і збройної агресії на Сході України), більшість неурядових організацій (НУО) (99%) зазначила, що вони контактують з органами публічної влади. Про щоденну співпрацю між громадськими організаціями і органами влади заявили 13% опитуваних. Контактують з органами публічної влади раз на тиждень – 30% громадських організацій, один раз у місяць – 27%, щокварталу – 12%. Досить незначна кількість громадських організацій контактує з органами публічної влади лише

раз у рік (рис. 3.1). Одна п'ята частина респондентів зазначила що співпрацюють з органами влади нерегулярно [92, с. 281].

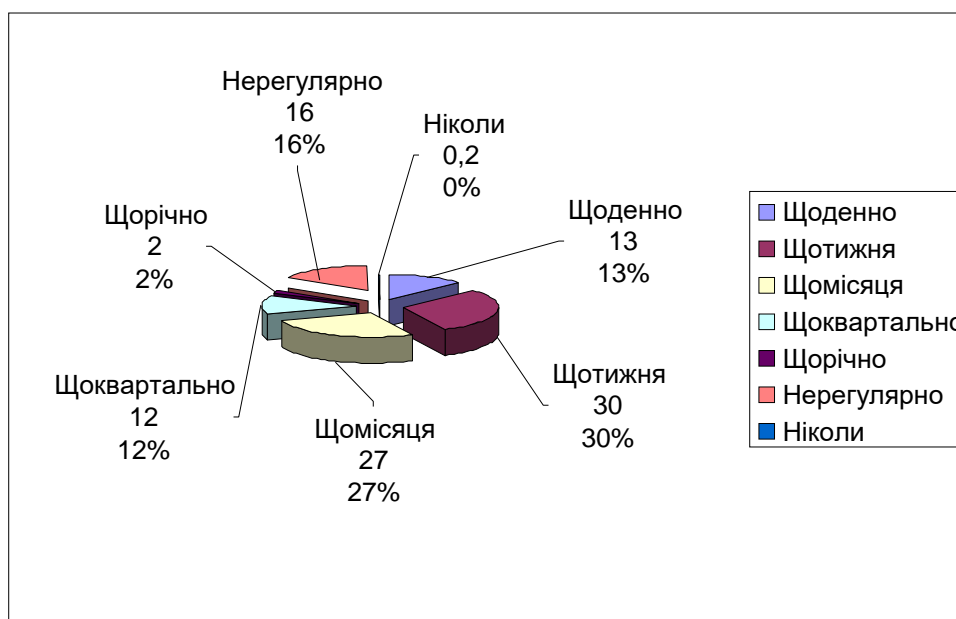

Рис. 3.1. Частота контактів (формальних та неформальних) між органами публічної влади і громадськими організаціями (2011 р.)

Джерело: за даними [92, с. 281].

Ініціатором комунікації між громадськими організаціями і органами публічної влади у більшості випадків є громадські організації. Виключно зі сторони інститутів громадянського суспільства ініціатива надходить у майже третині випадків (32%), а зі сторони органів влади – надзвичайно рідко (лише у 1% випадків) [92, с. 282]. Варто зазначити, що показник великої кількості контактів не дає можливості оцінити якість і продуктивність цих контактів.

Серед причин недостатньо високого рівня співпраці між державними установами та неурядовими організаціями представники неурядових організацій всіх регіонів визначили такі: небажання співпрацювати зі сторони органів влади (57%), недостатній рівень проінформованості органів влади про результати діяльності громадських організацій (51%), нерозуміння зиску спільної співпраці зі сторони органів влади (47%), а також недостатній

професіоналізм НУО (31%) [92, с. 282].

У межах демократичного розвитку України та процесу побудови в країні громадянського суспільства, із часом ситуація щодо частоти контактів між органами публічної влади і громадськими організаціями змінилася на краще. Про це свідчить наш узагальнений аналіз звітів за результатами оцінки діяльності органів виконавчої влади за напрямом «взаємодія з громадськістю» 2018 року (рис. 3.2.).

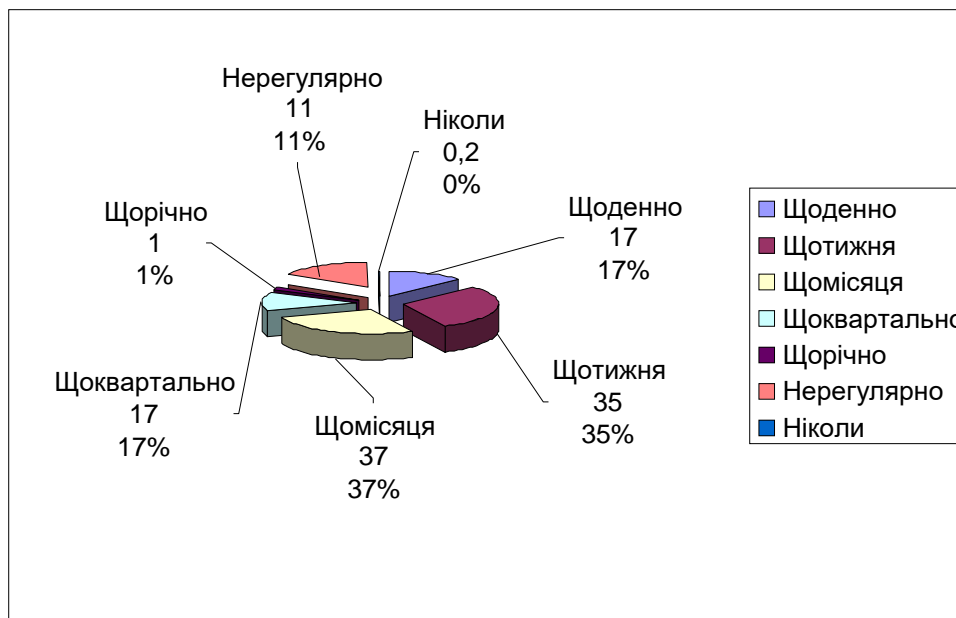

Рис. 3.2. Частота контактів (формальних та неформальних) між органами публічної влади і громадськими організаціями (2018 р.)

Джерело: за даними [148, с. 81].

Виявивши тенденцію збільшення частоти контактів між органами публічної влади і громадськими організаціями, нами було проведено анкетування щодо визначення провідних чинників активного зростання кількості громадських організацій саме у сфері культури та посилення їхньої безпосередньої участі в політичних і соціокультурних подіях в Україні. Респондентами стали представники громадських організацій у сфері культури Миколаївської області (Див. додаток 10). В анкетуванні взяли участь 16 організацій. За результатами узагальнених висновків анкетування, ми дійшли висновку, що серед основних чинників даної тенденції, є такі: анексія Криму

(2014 р.), збройна агресія у Донецькій і Луганській областях України, Антитерористична операція на Сході України (АТО) і Операція об'єднаних сил (ООС). Визначено, що провідним чинником активного зростання кількості громадських організацій у сфері культури та посилення їхньої безпосередньої участі в політичних і соціокультурних подіях в Україні є загроза національному суверенітету України та її територіальній цілісності, що виникла з 2014 року.

У сфері культури питанням особливого значення залишається координація та взаємодія усіх її владних структур. На перспективу, як зазначено у Звіті Ради Європи щодо політики України у сфері культури, головною функцією центрального органу виконавчої влади у сфері культури (а також інших дотичних державних і урядових органів, відповідальних за розвиток сфери культури) має стати створення клімату та умов, у яких можуть розквітати культура і культурний сектор [160, с. 152]. Саме тому, нинішня соціокультурна реальність українського посттоталітарного суспільства потребує розгляду комунікативного аспекту культурної політики через взаємодію (співпрацю, партнерство, комунікацію, співробітництво) громадянських організацій з органами публічної влади, що завжди матиме свої прояви у зміні соціальної орієнтації та ідеалів громадян, переоцінці існуючих цінностей і формуванні їхньої ієрархії, у зростанні ступенів свободи, різноманітності напрямів духовно-морального життя як однієї з умов самодостатнього розвитку культури. Комунікативний підхід може бути корисним у забезпеченні реалізації державницької культурної політики, поєднуючи інтереси органів публічної влади та суспільства, формуючи взаємодію громадських організацій з органами публічної влади [160, с. 152].

Провідну роль у питанні культурного розвитку України відіграє Міністерство культури та інформаційної політики України – головний орган у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну культурну політику.

Міністерство культури та інформаційної політики України, в межах наданих повноважень, передбачених законодавством України, забезпечує

залучення громадськості до участі в управлінні справами держави, конструктивну взаємодію із інститутами громадянського суспільства, сприяє врахуванню думки громадськості під час формування та реалізації державної політики у сфері культури.

Виходячи з цього, пропонуємо такі організаційні інструменти вирішення проблеми взаємодії громадських організацій у сфері культури з органами публічної влади України шляхом надання пропозицій для подальшої роботи Міністерству культури та інформаційної політики України:

- Міністерству культури та інформаційної політики України як головному органу державної влади, відповідальному за формування та реалізацію культурної політики, взяти на себе відповідальність за створення нової моделі управління у галузі культури – системну модель державного управління у сфері культури трансформувати у модель громадсько-державної підтримки культури, в якій провідну роль відіграватиме громадськість. У результаті, широке коло відповідних громадських організацій України братиме активну участь у проведенні державницьких заходів, що спрямовані на процес формування обопільних орієнтирів, завдань і шляхів їх виконання через діалог із органами влади;

- Міністерству культури та інформаційної політики України реалізувати Програму розвитку соціального партнерства між громадськими організаціями у сфері культури та державними закладами культури. Створити при Міністерстві культури та інформаційної політики України Кабінет технології міжсекторного партнерства для здійснення координації реалізації соціокультурних програм та проектів у межах України, а також надання допомоги у залученні до реалізації програм та проектів закладів культури;

- Рекомендуємо Міністерству культури та інформаційної політики України розробити та реалізувати Програму розвитку суспільних консультацій між громадськими організаціями і державними закладами культури;

- Міністерству культури та інформаційної політики України разом із обласними державними адміністраціями, у межах культурної політики,

розробити та затвердити спільний документ «Стратегія розвитку регіонів України у сфері культури», на реалізацію заходів якого передбачити співфінансування. У контексті стратегії передбачити: - план заходів розвитку регіонів у сфері культури; - строки його виконання; - відповідальних виконавців; - шляхи залучення коштів (обсяги і джерела фінансування); - строки звітування про хід реалізації Стратегії.

Реалізація вище зазначених інструментів сприятиме поліпшенню рівня та якості взаємодії громадських організацій у сфері культури з органами публічної влади України.

Однак існує ціла низка причин, що стримують розвиток ефективної взаємодії державних структур з громадськими:

- прагнення влади до монополізації і закритості своєї діяльності. Способом зменшення цього недоліку є впровадження у життя механізмів взаємодії та передачі соціального інтересу на структури влади та процес прийняття рішень;

- відсутність аналітичних і прогнозуючих структур у підрозділах публічного управління. Для прийняття рішень використовується неузагальнена інформація, а суб'єктивна, одного, в кращому випадку декількох чинників. Думка громадських організацій може бути використана тільки в тому випадку, коли вона повністю збігається із запланованими кроками державного апарату;

- значну кількість громадських організацій та їх широкий спектр представлення об'єднує відсутність матеріально-фінансових ресурсів, спонтанність дій, відсутність досвіду реалізації своїх поглядів за допомогою державно-управлінських рішень;

- значна залежність громадських організацій від грантових проектів (в більшості іноземних);

- відчутність недостатньої професійності (з точки зору організаторської і публічної роботи) функціонерів громадських організацій. У більшості випадків робота громадських організацій будується на ентузіазмі окремих особистостей (в окремих випадках на суто меркантильних інтересах тієї чи іншої особи) і

звичайно, закінчується або при втраті віри або при досягненні своєї мети, знову таки окремою людиною [160, с. 154].

Безумовно, що перелічені причини стосуються цілої низки проблем забезпечення реалізації державної політики у сфері культури за участю громадських організацій, які у своїх статутних завданнях тотожні з органами публічної влади щодо поширення та споживання культурних цінностей, їх зберігання та передачу, розкриття творчого потенціалу громадян, формування їхньої політико-правової культури. Складна картина різнонаправлених культурних потреб та інтересів громадськості може знайти своє втілення лише при налагодженій співпраці з державою на всіх її рівнях.

Серед негативних тенденцій, які об'єктивно перешкоджають становленню ефективної взаємодії органів публічної влади з громадськими організаціями, є відсутність успішного досвіду їх взаємодії на основі демократичних орієнтирів; невирішення багатьох проблем політичного, соціально-економічного спектру, що постали перед країною, і, як наслідок, виявляється дефіцит грамотних, продуманих алгоритмів і механізмів їх вирішення; низький рівень правової культури і політичної самореалізації громадян; збереження патерналістської позиції значної частини суспільства; слабкість системи комунікації між органами публічної влади та громадськими організаціями [63, с. 115].

Взаємодія органів публічної влади і громадськості наразі є здебільшого демонстраційною (з боку цих органів влади), орієнтованою на ефект створення позитивного іміджу влади. Громадські організації поки що не стали рівноправними партнерами органів публічної влади навіть у тих сферах суспільної діяльності, де їхня участь вже зараз могла бути корисною і результативною [63, с. 117]. Тому, розвиток і вдосконалення взаємодії органів публічного управління з громадськими організаціями передбачає пошук ефективних форм їх співпраці.

На регіональному рівні провідну роль у процесі співпраці між цими двома секторами повинні відігравати місцеві органи публічної влади. Стан

взаємодії місцевих громадських організацій з місцевими органами публічної влади розглянемо на прикладі Миколаївської і Одеської областей. Вибір для розгляду саме цих областей, пов'язаний із тим, що Одеса, по праву, вважається осередком соціокультурного життя Півдня України, а Миколаїв – її діаметральною протилежністю, так як, він тривалий час вважався «закритим містом», й відрізняється особливостями соціокультурного життя і розвитку. Півдню України притаманні специфічні риси, одна з них, полягає у тому, що Південь України постраждав від русифікації населення більше інших частин країни, тут найбільш відчутні її наслідки. Проголошення незалежності України та розбудова самостійної держави зумовили формування нової культурної парадигми як на території усєї країни, так і в її регіонах, зокрема на Півдні України. У регіонах відбувається переорієнтація суспільної свідомості від духовних цінностей радянської доби до цінностей вільного, демократичного, відкритого суспільства. Стан взаємодії громадських організацій з органами публічної влади у Миколаївській та Одеській областях на даний момент можна констатувати на основі отриманих даних проведеного там соціологічного дослідження.

У соціологічному опитуванні у м. Миколаєві взяли участь 54 (у м. Одесі – 76) керівника громадських організацій, серед яких 48 осіб або 88,9% (у м. Одесі – 52 особи або 68,4%) склали керівники громадських організації, 6 осіб або 11,1% (у м. Одесі – 24 особи або 31,6%) – голови органів СОН [163].

За результатами опитування можна зробити такі висновки:

1. Щодо можливості участі представників громадськості в управлінні місцевими справами:

Значна частина респондентів (44,4%) (у м. Одесі – 55,2%) вважають недостатнім свій рівень проінформованості і обізнаності відносно можливості особистої участі у розробці та прийнятті рішень і розпоряджень органами місцевої влади. Лише 18,5% (у м. Одесі – 7,9%) опитаних часто доводилося особисто брати участь у підготовці відповідних рішень органами місцевого самоврядування і розпоряджень міського голови, а рідко – 51,9% (у м. Одесі –

47,4 %) і ніколи у цьому процесі не брали участі, відповідно 29,6% (у м. Одесі – 44,7 %) респондентів. Лише 26,3% (у м. Одесі – 33,3 %) з тих, хто брав безпосередню участь у підготовці рішень, вважають, що їхні пропозиції були прийняті і враховані в остаточній редакції рішення 63,2% (у м. Одесі – 61,9 %) стверджують, що їхні пропозиції були тільки взяті до відома, а у 10,5% (у м. Одесі – 4,8%) опитаних пропозиції взагалі не були взяті до уваги. Про результати цього були оповіщені особисто лише 21,1% (у м. Одесі – 20%) з числа тих респондентів, хто надав свої пропозиції [163].

Оцінюючи реальний вплив громадськості на все, що стосується діяльності місцевої влади з питань розвитку міста і вирішенню його проблем, лише 18,5% (у м. Одесі – 15,7%) респондентів вважають, що цей вплив є значним, а 74,1% (у м. Одесі – 84,3%) респондентів вважають, що цей вплив є незначним. Разом із тим, на думку більшості громадських експертів м. Миколаєва (77,8%) (у м. Одесі – 76,3%), такий вплив мешканці міста хотіли б мати [163].

Опираючись на вищенаведені дані, констатуємо, що у громадськості, реальні можливості брати конструктивну участь у процесі підготовки і прийнятті відповідних рішень органами та посадовими особами місцевої влади, станом на сьогодні, є обмеженими, а ось потреба у цьому, у громадськості, є.

2. Щодо умов здійснення громадського контролю діяльності органів публічної влади та посадових осіб:

Про можливість використання нині існуючих нормативно-правових підстав для здійснення громадського контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб за власною ініціативою, та на відкритих засіданнях, дізналися від 25,9% до 55,6% (у м. Одесі – від 13,2% до 52,6%) опитуваних. Часто і зрідка брали участь у здійсненні громадського контролю, відповідно, 33,4% і 25,4% (у м. Одесі – 13,2% і 47,3%) респондентів, який частіше (66,7%) (у м. Одесі – 26,3%) відбувався у формі громадських слухань з приводу проектів актів органів місцевого самоврядування або за підсумками їх впровадження, причому більш, ніж інше, громадському контролю піддавалося

виконання ухвалених рішень і міських програм – 81,3% (у м. Одесі – 68,8%) [163].

Отже, доходимо висновку, що незначна частина інститутів громадянського суспільства володіє необхідною інформацією про свої законні права на здійснення громадського контролю, який реалізовується, поки що, в обмеженому обсязі та лише в окремих сферах життєдіяльності миколаївської та одеської громади.

3. Щодо задоволення загальним рівнем співпраці громадськості із органами публічної влади:

За оцінками опитаних громадських експертів відносно ефективності взаємодії органів влади і громадськості у м. Миколаєві, в основному задоволених такою співпрацею виявилось 29,6% (у м. Одесі – 17,1%) опитаних, а незадоволених – 66,7% (у м. Одесі – 68,2%). Дана статистика свідчить про незадовільний рівень такої співпраці [163].

У контексті реформи децентралізації, широкого розповсюдження набуває така її форма, як дивестиція. А. Лелеченко розглядає дивестицію як часткову передачу адміністративних функцій від органів публічної влади до приватних, добровільних або громадських організацій. Л. Мельничук – як передачу планування, публічної влади, функцій органів публічної влади приватним, неприбутковим, громадським організаціям. М. Трещов – як передачу функцій з планування та адміністративно-публічної влади у приватні, волонтерські або громадські організації і об'єднання. Опираючись на вищенаведене розуміння явища дивестиції, вважаємо, що узагальненим визначенням поняття «дивестиція» може бути таке: дивестиція (функціональна горизонтальна децентралізація) – пряма передача частини повноважень (робіт, завдань, функцій) (відповідальності за їх реалізацію) від органів публічної влади до суб'єктів недержавної власності, інститутів громадянського суспільства (громадських організацій і об'єднань). У межах модернізації вітчизняної системи державного управління, серед форм децентралізації, на відміну від деволуції, делегування, деконцентрації, саме дивестиція є найбільш

оптимальною і розвиненою формою децентралізації, так як, вона органічно пов'язана з публічним управлінням, як більш високою формою реалізації соціального управління. Широкого розповсюдження явище дивестиції набуло у країнах ЄС. Останнім часом виокремилося й розповсюджується явище «культурної дивестиції», що означає передачу на договірних засадах повноважень, функцій органів публічної влади, діяльність яких пов'язана із галуззю культури, громадським організаціям у сфері культури.

Спираючись на вищенаведене, доходимо логічного висновку, що в контексті реформи децентралізації, громадські організації є вагомим чинником суспільних перетворень і впорядковують суспільне життя.

Окремої уваги заслуговує питання довіри громадян до інститутів громадянського суспільства. Питання такої довіри стало предметом чергового загальнонаціонального та експертного опитувань, проведених Фондом «Демократичні ініціативи ім.І.Кучеріва» та Українським центром економічних і політичних досліджень ім.О.Разумкова, результати яких під час круглого столу «Громадський сектор і політика» обговорили представники як недержавного, так і урядового громадського сектору.

За результатами відповідних опитувань, доходимо висновку, що рівень довіри до громадських організацій із часом поступово зростає.

Окрім рівня довіри громадян, в цілому, в Україні спостерігається позитивна динаміка розвитку громадських організацій (зокрема і громадських організацій у сфері культури): згідно із статистичними даними, їх мережа продовжує чисельно зростати; зміцнюється їх матеріально-технічне оснащення та організаційна спроможність.

Однак, лише частина громадських організацій у сфері культури Півдня України дійсно постійно функціонують, інші ж, існують лише формально або мають формальний характер, або ж функціонують епізодично.

До того ж, формальне членство в організації не тотожне участі у її соціокультурній діяльності. Тобто, рівень реального залучення українців до

діяльності громадських організацій у сфері культури у даному регіоні є нижчим.

Ключовими викликами громадянському суспільству (невід'ємною складовою якого є громадські організації у сфері культури) є проблема легітимності, репрезентативності, довіри до нього, а відтак його представництва.

Отримані результати вищезазначеного опитування виявили деякі тенденції нестабільності довіри суспільства до інститутів влади в Україні, зокрема і на її Півдні, яка має місце у всіх її гілках.

Громадські організації, включаючи природоохоронні та правозахисні групи, за рейтингом довіри посіли друге місце в даному опитуванні.

Найбільшою довірою громадські організації користуються у громадян ЄС та Північної Америки. В Європі існує понад 10 проектів, направлених на вивчення довіри до соціальних інститутів та суб'єктів у європейському вимірі. Слід зазначити, що очолюють рейтинг довіри силові та правоохоронні структури, перевірені часом засоби масової інформації, а також, знані інститути громадянського суспільства. У країнах ЄС довірою громадськості користуються, насамперед, інститути безпеки, насамперед армія та поліція, засоби масової інформації та добровільні організації як складові громадянського суспільства, а також юридичні системи.

В Україні показник довіри до неурядових організацій та неполітичних об'єднань (церква, ЗМІ, громадські організації) є вищим, ніж до політичних партій та інститутів державної влади. За результатами опитування, окрім волонтерів, церкви та громадських організацій, український народ майже нікому більше не виказує довіри.

Рівень залучення громадян до участі у діяльності громадських організацій (зокрема і громадські організації у сфері культури) в Україні помітно нижчий ніж у країнах розвинутої демократії та «нової» демократії.

Слід відзначити, що останнім часом громадяни усієї України та її Півдня почали конструктивніше ставитися як до громадських організацій взагалі, так і

до громадських організацій у сфері культури, виражати їм більше довіри та усвідомлювати їх роль і значення.

Разом з тим, звіти та експертні опитування, які проводяться серед самих громадських організацій, стверджують, що кількість їх співробітників та волонтерів зростає.

Підбиваючи підсумок у даному питанні, зазначаємо, що у період з 2014 року до 2020 року як в Україні, так і на її Півдні спостерігається стійка позитивна тенденція розвитку як громадських організацій в цілому, так і громадських організацій у сфері культури. Серед основних причин даної тенденції – анексія Криму (2014 р.), збройна агресія у Донецькій і Луганській областях України, Антитерористична операція на сході України (АТО), Операція об'єднаних сил (ООС). На території Півдня України значно активізувалися громадські організації у сфері культури пропагуючи українські цінності, історичну справедливість та національну ідеологію. Зростає кількість даних організацій, покращуються їх якісні показники: розширюються види їх діяльності, зміцнюється матеріальна і технічна бази, підвищується організаційна спроможність тощо.

Питання довіри громадян до органів публічної влади і громадських організацій у сфері культури впливає на процеси побудови громадянського суспільства та поширення демократії серед українського народу. Однією із переваг демократичного процесу, поряд із утворенням і функціонуванням громадських організацій, зокрема культурного напрямку, є утворення системи багатопартійності в Україні. В Україні нараховується більше ніж 300 політичних партій. Порівняно із країнами Західної Європи, цей показник в Україні є вищим.

Поряд із політичними партіями і громадськими організаціями існує наймасовіша політична організація сучасного суспільства – це держава, яка відіграє провідну роль у питаннях утворення та діяльності як політичних партій, так і інститутів громадянського суспільства [128]. Держава займає особливе та унікальне місце у політичній системі суспільства, адже вона

виступає центром політичної системи, що забезпечує їй особливість у питаннях відносин з політичними партіями, громадськими організаціями (зокрема і громадськими організаціями у сфері культури), які мають надавати допомогу державі, адже вона виступає наймасовішим політичним об'єднанням усіх членів суспільства в незалежності від їх класової, соціальної, професійної або вікової приналежності.

Держава, за своєю суттю, володіючи верховенством влади, забезпечує політичним партіям, громадським організаціям (різного напрямку діяльності) правову основу їх створення та функціонування. На всі партії та громадські організації розповсюджуються загальноприйняті норми законності.

Держава чітко регламентує межі функціонування усіх суб'єктів політичного і соціокультурного життя суспільства. Присутність в суспільно-політичній концепції сукупності органів публічної влади та громадських організацій у сфері культури, а крім того збільшення труднощів, особливо під час військово-економічної кризи, у вирішенні суспільно-фінансових, суспільно-політичних проблем, формування демократичних основ в роботі громадських організацій (зокрема і громадських організацій у сфері культури), подальшого розширення зв'язків у різних ланках суспільно-політичної концепції, удосконалення конфігурацій і способів їх діяльності, потребують узгодження їх роботи. Регулювання функціональної діяльності органів публічної влади і громадських організацій у сфері культури має вибудовуватися на основі партнерства, взаємодії, у відсутності неправомірного втручання до внутрішньої діяльності органів публічної влади та громадських організацій у сфері культури, має зводитись на принципі несупідрядності, в такому випадку органи публічної влади не втручаються в роботу громадських організацій у сфері культури, а громадські організації у сфері культури – в роботу органів публічної влади.

Даний принцип був законодавчо закріплений в Законі України «Про громадські об'єднання» від 22.03.2012 №4572-VI [76]. Невтручання у діяльність один одного досягається узгодженістю функціонування органів публічної влади

та громадських організацій у сфері культури, координацією їх взаємодії. Однак, провідна роль у питаннях взаємодії між органами публічної влади та громадськими організаціями у сфері культури належить державним органам, адже саме держава, має верховенство влади, забезпечує громадським організаціям у сфері культури правову основу їх створення і функціонування. Абсолютно всі громадські організації діють на підставі єдиної законності. Таким чином, органи публічної влади не повинні втручатися у внутрішню діяльність громадських організацій у сфері культури, а мають виступати ініціатором їх співпраці та конструктивної взаємодії, брати на себе головуючу роль у питанні координації взаємовідносин між собою.

Механізм координування передбачає точний поділ функцій різних організацій, подальше формування їх ініціативності, забезпечення спільної діяльності і поліпшення як особливих, властивих тій чи іншій організації способів діяльності, так і конфігурацій їх взаємодії. Координування – це узгодження діяльності різних компонентів суспільно-політичної організації суспільства, які забезпечують відносини серед них на основі взаємодії, жорсткого дотримання їх координаційної самодостатності, прав і функцій. Провідну роль у процесі координації органів публічної влади та громадських організацій у сфері культури відіграє нормотворча діяльність державних органів.

Саме держава забезпечує нормативно-правове поле для діяльності громадських організацій, створюючи та приймаючи Закони України та відповідні державно-правові акти.

Узгодження діяльності та функціонування органів публічної влади та громадських організацій у сфері культури за допомогою нормативно-правових актів сприяє подальшому вивченню питань про місце та значення органів публічної влади та громадянських організацій у сфері культури в соціокультурній, соціально-політичній системі суспільства, визначає особливості підтримки різноманітних форм, методів та способів їх діяльності. В них обумовлюється науково-аргументований соціокультурний, суспільно-

політичний курс дій, що гарантує скоординовану роботу абсолютно всіх компонентів соціокультурної, суспільно-політичної організації суспільства, дає можливість зосередити їх зусилля на вирішення значущих культурних, суспільно-фінансових, соціально-політичних проблем нашої держави. Суспільно-політичні партії, які в межах своєї програмної діяльності зосереджують увагу на національному та культурному відродженні і розвитку сучасної України (наприклад політична партія «Партія національного відродження», всеукраїнське об'єднання «Відродження України», політична партія «Духовна Україна», всеукраїнська партія духовності і патріотизму, Народний Рух України, політична партія «Громадянське суспільство» тощо), та громадські організації у сфері культури інтенсивно сприяють правотворчій роботі держави і її органів влади в контексті культурного розвитку незалежної України.

Даний принцип знайшов закріплення в Конституції України [100] та Законі України «Про громадські об'єднання»[76].

Дослідження демонструє, що до ключових конфігурацій партнерства між органами публічної влади та громадськими організаціями належать (нижчий рівень взаємодії):

- спільне складання планів згідно з різними тенденціями роботи, проектів громадського формування товариств;
- спільні рішення;
- формування спільних комісій, рад;
- організація та здійснення спільних заходів;
- ради трудових колективів;
- колективні договори і т.п. [118].

Однією з ефективних конфігурацій взаємодії органів публічної влади, політичних партій та громадських організацій є (вищий рівень взаємодії):

- обопільне обрання їх представників в керуючі органи;
- активна участь політичних партій, громадських організацій у виборах до органів публічної влади [118]. Як результат, – наводимо схему взаємодії

органів публічної влади і громадських організацій у сфері культури (рис. 3.3.).

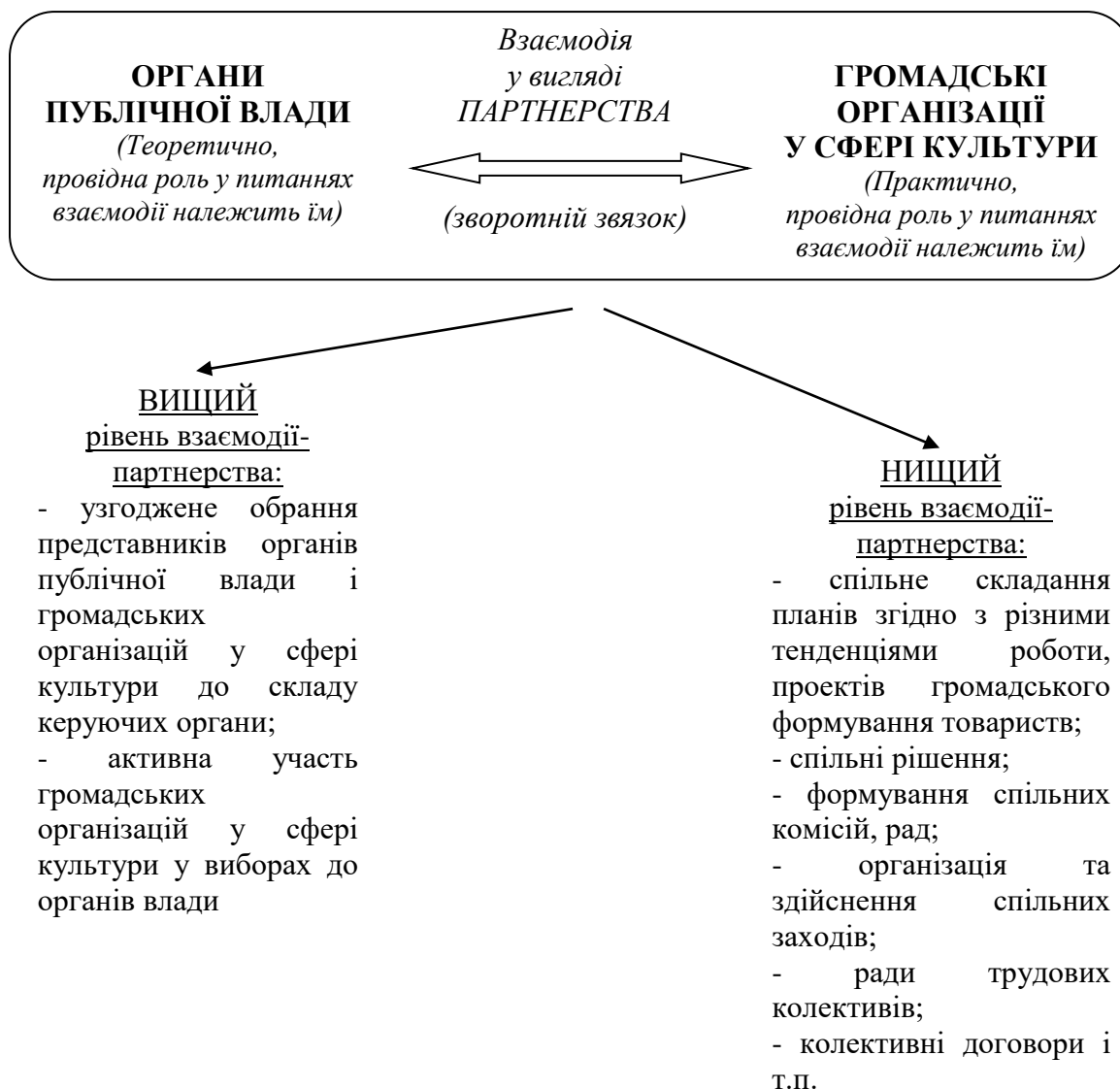

Рис. 3.3. Схема взаємодії органів публічної влади і громадських організацій у сфері культури

Джерело: систематизовано автором

У нинішніх обставинах незалежності нашої країни, коли заглиблюється процес військово-соціальної кризи, одним з проявів якої є загроза національно-культурній самоідентифікації мешканців України, як ніколи стає значущим об'єднання зусиль та діяльності абсолютно всіх органів публічної влади та відповідних громадських організацій у сфері культури. Для посилення

змістовної співпраці та взаємодії між ними, в нашому суспільстві є чимало умов та обставин. Українська держава, володіючи верховенством права, гарантує суспільно-політичним партіям, у нашому випадку зосередженим на культурному відродженні України, та громадським організаціям у сфері культури законну та організаційно-правову базу не тільки їх створення і функціонування, але і плідного партнерства з метою вирішення значущих соціокультурних, суспільно-фінансових, військово-політичних проблем нашого сучасного суспільства. В ході взаємодії органів публічної влади, відповідних суспільно-політичних партій, громадських організацій у сфері культури поступово створюється ефективна система координації їх роботи та функціонування на благо культурного розвитку України.

Для підвищення рівня ефективності взаємодії органів публічної влади з громадськими організаціями, доречно активно використовувати такі форми взаємодії:

- модель соціального партнерства, яка передбачає встановлення взаємодії між трьома силами, що діють на суспільній арені регіону: структурами влади, прибутковими (комерційними) підприємствами й неприбутковими організаціями, яка може мати різноманітні форми;

- підтримка діяльності різних за спрямуванням громадських організацій;

- залучення інститутів громадянського суспільства до розробки, виконання й громадської експертизи проектів нормативно-правових актів і Програм соціального розвитку;

- укладання контрактів соціального замовлення;

- проведення цілеспрямованої політики з підготовки кадрів та взаємного навчання, як державних службовців, так і членів громадських організацій, роботи у партнерстві один з одним [3, с. 322].

На сьогодні з метою залучення громадян до прийняття та реалізації управлінських рішень, органи публічної влади поступово намагаються співпрацювати з громадськими організаціями, які в свою чергу виступають своєрідними комунікаторами між громадою і органами публічної влади [92, с.

281]. Активніше ініціатива даної взаємодії проявляється зі сторони інститутів громадянського суспільства. Взаємодія відбувається за допомогою низки інструментів (рис. 3.4.).

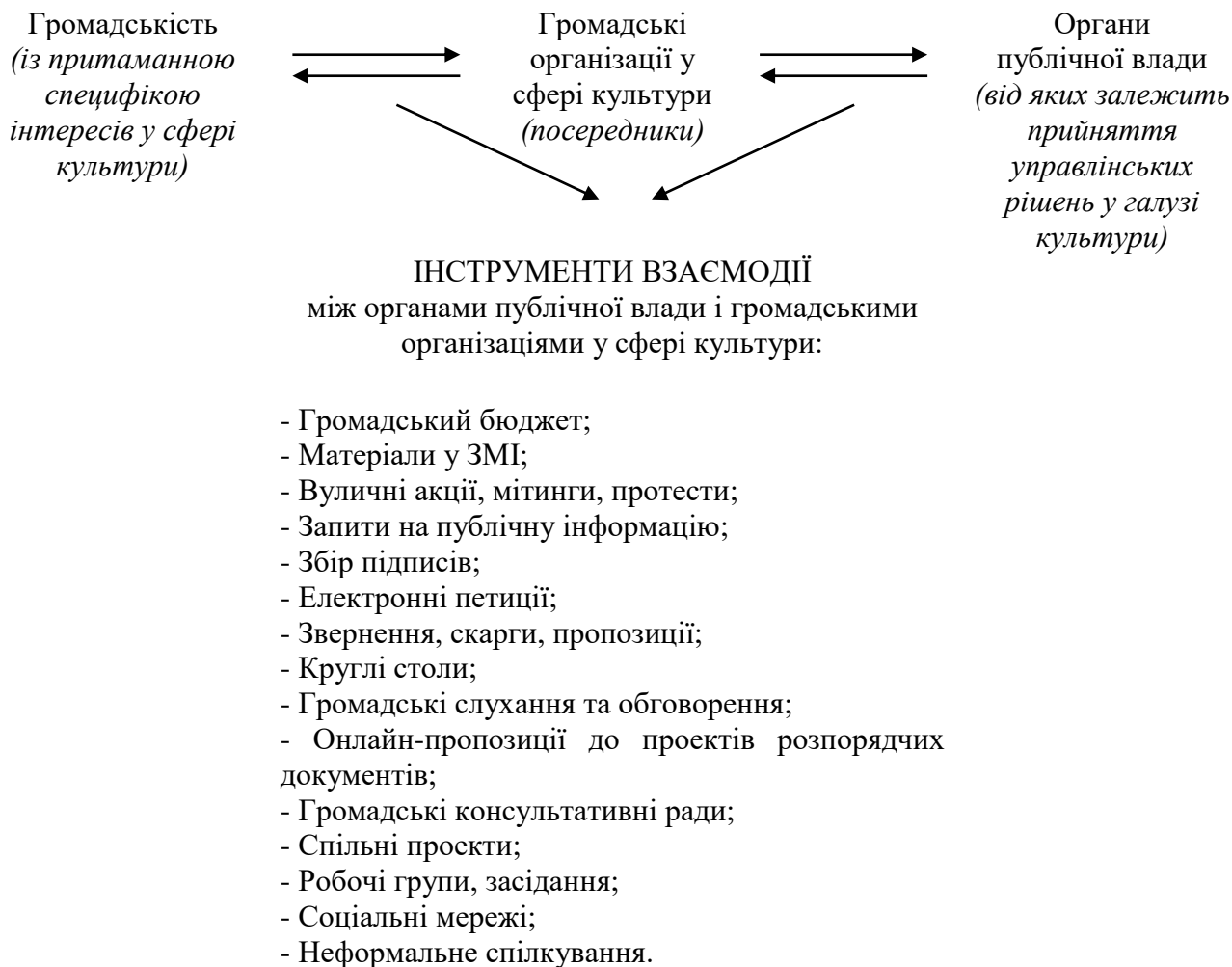

Рис. 3.4. Схема взаємодії між органами публічної влади і громадськістю через посередництво громадських організацій у сфері культури із зазначенням інструментів даної взаємодії

Джерело: систематизовано автором

Узагальнюючи вищевикладене пропонуємо концептуальне бачення моделі механізмів взаємодії громадських організацій у сфері культури з органами публічної влади (рис. 3.5.).

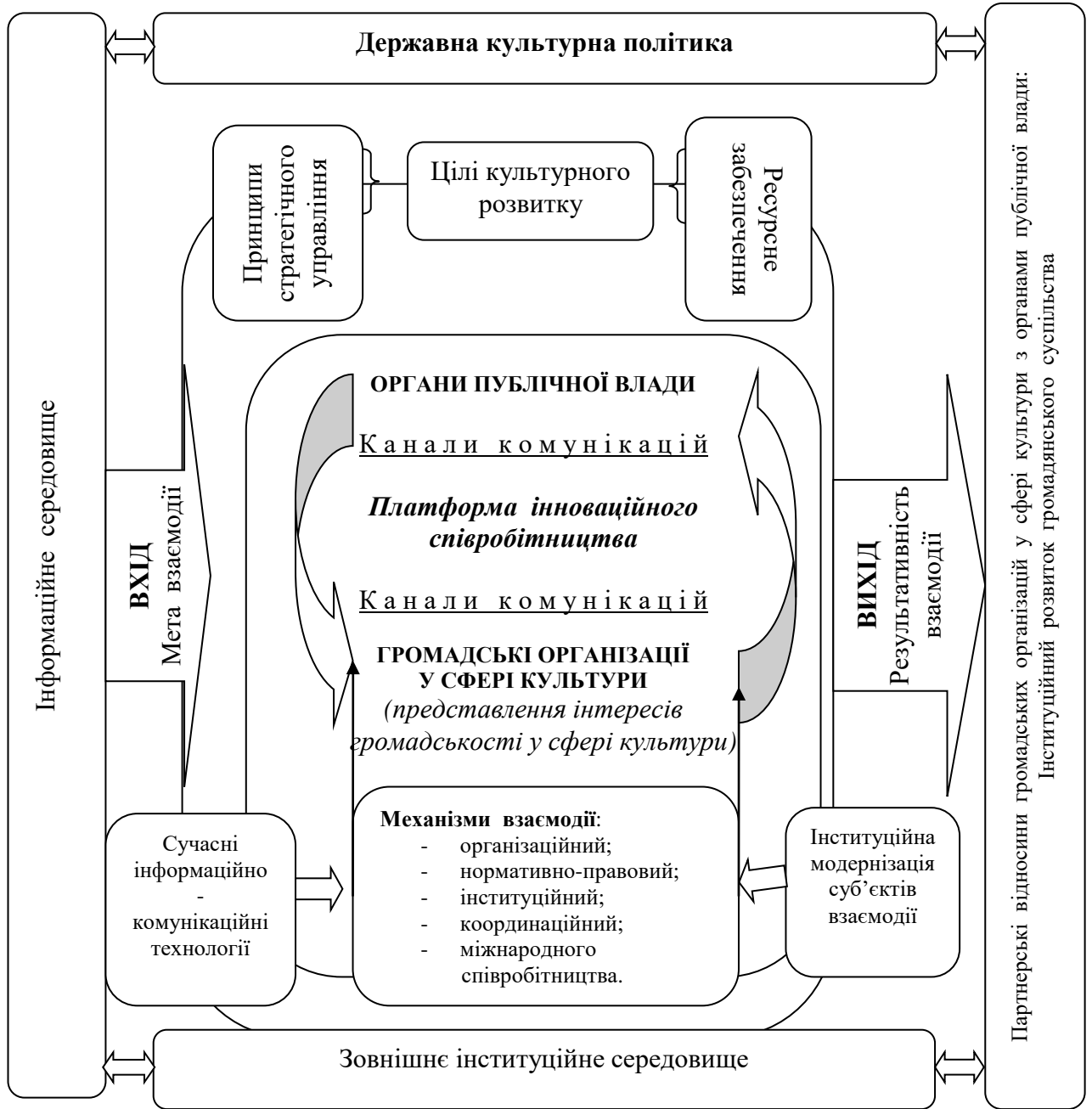

Рис. 3.5. Концептуальна модель механізмів взаємодії громадських організацій у сфері культури з органами публічної влади

Джерело: систематизовано автором

В якості висновку зазначаємо, що лише за умови конструктивної співпраці громадських організацій з органами публічної влади Україна матиме змогу стати по-справжньому демократичною державою та побудувати

громадянське суспільство; а дана взаємодія в питанні культури призведе до вироблення чіткого бачення культурного розвитку як України в цілому, так і її регіонів, зокрема.

3.2. Модернізація інструментарію взаємодії громадських організацій у сфері культури з органами публічної влади в сучасній Україні

Враховуючи часи сьогодення, громадянське суспільство, наділене такими рисами як, активність, небайдужість та бажання позитивних змін, є надзвичайно важливою складовою сучасних демократичних країн. Розвинуте громадянське суспільство є своєрідним провідником впровадження змін у суспільстві, в управлінні справами держави і вирішенні проблем локального значення; у впровадженні конструктивної державної політики у різних сферах суспільного життя, правової держави; у подоланні політичних, економічних, соціокультурних та інших проблем.

У межах процесу децентралізації в Україні саме громадяни мають постати в центрі всіх демократичних інституцій та процесів в країні. Місцева влада постійно повинна покращувати своє врядування. Україна має створювати та підтримувати інституційні умови для покращення врядування на місцевому рівні у відповідності до положень Європейської хартії місцевого самоврядування та інших європейських стандартів.

У питанні культурного розвитку, органи публічної влади повинні по факту функціонувати відкрито та прозоро, щоб гарантувати доступ громадськості, зацікавленої в покращенні справ у сфері культури, до відповідної інформації та вживати низку заходів з метою роз'яснення того, як виконуються місцеві публічні справи в питанні культурного розвитку. Вони мають активніше інформувати населення про свою діяльність у даному питанні; використовувати власні повноваження в інтересах громади, а не для захисту своїх приватних інтересів; впроваджувати інновації та відкритість до змін; виробляти процедури врахування пропозицій громадян для покращення

якості своєї власної роботи; залучати громадськість до розподілу коштів бюджету; пояснювати свої рішення громаді, публікувати звіти про діяльність тощо.

Станом на сьогодні, усвідомлюючи свою національно-культурну ідентичність, громадськість активніше взаємодіє з органами публічної влади, висуваючи конкретні пропозиції, висловлюючи зауваження, подаючи заяви, клопотання, скарги тощо.

Одним із ефективних інструментів громадського впливу є звернення громадян.

Для більшої результативності досягнення успіху у питанні культурного розвитку певної громади або території, перш ніж реалізувати своє право на звернення громадян або направляти листа (пропозиції (зауваження), заяви (клопотання) і скарги), громадським організаціям рекомендуємо з'ясувати відповіді на такі питання:

1. Які саме установи (організації, органи) несуть відповідальність (і яку) за порушення, про яке зазначається у листі, зверненні тощо?

2. Які установи (організації, органи) впливають на тих, хто здійснив порушення, і яким чином вони можуть примусити виправити проблемну ситуацію що склалася або притягти відповідальних осіб до відповідальності (цивільної, адміністративної, кримінальної, дисциплінарної)?

3. Чи наявні установи (організації, органи), що розділяють проблематику даних громадських організацій і різними ресурсами можуть допомогти в її вирішенні?

4. До якої з установ взагалі є сенс звертатися?

5. Яка саме категорія листів (скарги, запити, звернення) є найбільш оптимальною й у кінцевому результаті ефективною?

6. Кому відповідні листи (скарги, запити, звернення) із викладенням зазначеної проблеми будуть адресовані?

7. Чи буде громадська організація писати листи, звернення тощо індивідуального характеру; чи на всіх документах потрібно зазначити, яким ще адресатам направлені копії документу?

8. Чи будуть варіації змісту листа, звернення тощо і вимог у ньому, за умови його направлення різним адресатам?

9. В якій формі (яким «тоном») буде писатися лист, звернення тощо?

10. Хто саме виступить підписантом листа, звернення тощо (можливо є необхідність підписати документ колективно)? Кому з підписантів це може зашкодити (у різних видах, проявах та формах)?

Перелік даних питань не є вичерпним, а під час написання документу, при зверненні громадян, вважаємо за доцільне користуватися такими правилами:

- текст документу має містити чітко сформовану вимогу (побажання, прохання);

- основні думки, викладені у документі, необхідно чітко виділити для легшого сприйняття;

- більша частина тексту у документі має бути у вигляді посилань на нормативно-правову базу, цитування авторитетних фахівців.

Прикладами фраз і зворотів, що можуть бути у документі даного типу, є такі:

- «Зазначена у даному листі проблематика торкається наших національно-культурних інтересів і викликає у нас занепокоєння (є приводом для громадського хвилювання)»;

- «Враховуючи терміновість і величезне значенням проблематики, про яку йдеться у даному документі, звертаємось до Вас з проханням скоротити термін розгляду даного запиту до 15 діб»;

- «Відповідь на даний лист просимо продублювати на адресу Міністерства культури та інформаційної політики України і Міністерства освіти і науки України (адреси додаються), оскільки вони ознайомлені нами із проблематикою, про яку йдеться».

У листах, при зверненні громадян, не рекомендуємо ні на що натякати або погрожувати. Лист має бути написаний бюрократичною мовою органів влади: лаконічно і детально.

У наш час широко розповсюджується практика написання електронних петицій як дієвого механізму звернення громадян з метою привертання уваги та вирішення проблемного питання, зокрема і соціокультурного напрямку. Під електронною петицією розуміється особлива форма колективного звернення громадськості до Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, органу місцевого самоврядування тощо [77].

Окремої уваги, під час розвитку в Україні громадянського суспільства та в межах культурного розвитку, заслуговують громадські організації у сфері культури, які конструктивно та ґрунтовно здійснюють проведення громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади та ініціюють здійснення антикорупційної експертизи нормативно-правових актів у сфері культури (їх проектів) розроблених органами публічної влади.

Кількість громадських організацій, що активно застосовують саме такий інструментарій не значна. Це пояснюється тим, що члени відповідних громадських організацій у сфері культури повинні мати специфічні експертні знання, уміння та навички, високий рівень професіоналізму в питаннях експертної діяльності, й вільно оперувати нормами чинного законодавства країни опираючись на відповідний європейський досвід.

Проведення даних експертиз відносимо до сучасно-інноваційних інструментів взаємодії між органами публічної влади і громадськими організаціями в сфері культури, що ініціюються інститутами громадянського суспільства і мають високий рівень ефективності як взаємодії, так і досягнення соціокультурних цілей.

Застосування такого інструменту як громадська експертиза, відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 05.11.2008 № 976 «Про затвердження Порядку сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади», сприяє побудові в Україні громадянського суспільства.

У контексті Порядку здійснення громадської антикорупційної експертизи нормативно-правових актів, як інструменту взаємодії громадськості з органами публічної влади і певного громадського контролю, аналіз існуючої нормативно-правової бази України дає можливість виокремити декілька шляхів його застосування:

- самостійне проведення громадської антикорупційної експертизи;
- проведення експертизи шляхом відкритого публічного громадського обговорення, в межах громадської ради;
- у формі громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади.

Інститути громадянського суспільства, що діють у сфері культури, можуть проводити громадську антикорупційну експертизу самостійно через такі інструменти:

- звернення до органів публічної влади із наданням своєї експертної пропозиції;
- запит до органів публічної влади, як до головних розпорядників публічної інформації, на отримання нормативно-правових актів, їх проектів.

Сьогодні в Україні, громадські організації у сфері культури, активно застосовують різні інструменти взаємодії з органами публічної влади. Однак, більшість із них мають здебільшого низьку ефективність. Це пояснюється закритістю влади, і тим, що, нинішня нормативна і правова база у певних аспектах є недосконалою. Виходячи з цього, використання такого інструменту, як громадська антикорупційна експертиза нормативно-правових актів і їх проектів є актуальним, адже це дозволяє попередити та виявити корупційні ризики у сфері культури, і тим самим, створити умови для дієвого застосування інших інструментів даної взаємодії.

Однією із гострих проблем взаємодії громадських організацій різного напрямку з органами публічної влади в Україні є низький рівень професіоналізму громадських організацій та необізнаність щодо їх участі у прийнятті владних рішень. Виходячи з цього, суб'єктам цих відносин необхідно

запозичити успішний досвід такої взаємодії Європейського Союзу й використовувати його, адаптуючи до реалій України.

Україна має активніше впроваджувати Європейський досвід конструктивної співпраці громадських організацій з органами публічної влади в межах сталого розвитку громадянського суспільства. Так, наприклад, 01.10.2009 року на Міжнародній конференції неурядових організацій Ради Європи був розроблений Кодекс кращих практик громадської участі у прийнятті рішень. Даний кодекс визначає:

- принципи загального характеру;
- тематичні рекомендації;
- механізми результативної участі громадських організацій у багатоскладовому процесі ухвалення та впровадження в життя відповідних рішень на локальному, регіональному, національному та міжнародному рівнях.

Кодекс є основоположним документом Ради Європи, що акумулював в собі роль своєрідного інструментарію для результативного залучення різних верств громадян до прийняття, імплементації та здійснення публічних справ у країнах-членах Європейського Союзу та країнах Ради Європи.

У Кодексі зазначено: загальноприйняті риси сучасного громадянського суспільства; механізми участі громадян у прийнятті важливих для них рішень; конкретні шляхи реалізації відповідної громадської участі; ступені громадської участі; етапи, які необхідно здійснити громадським організаціям задля прийняття необхідного суспільно-вагомого, політичного рішення; інструментарій необхідний для здійснення ефективної та змістовної громадської участі.

З метою забезпечення встановлення результативних соціально-корисних відносин, громадські організації (зокрема і громадські організації у сфері культури) та органи публічної влади різних рівнів повинні діяти за такими загальними принципами:

- участь. Громадські організації накопичують та популяризують погляди членів даної організації, відповідних споживачів та зацікавлених груп

населення. Основною умовою для дотримання даного принципу є відкритий процес участі, що опирається на погоджені параметри відповідної участі;

- довіра. Сучасне суспільство, якому притаманні загальні риси демократії, ґрунтується на прозорій взаємодії між суб'єктами і різними верстами населення. За своєю суттю, змістом та призначенням громадські організації та органи публічної влади мають відігравати різні ролі, обоюдоцінна мета покращити життя широкого загалу людей може бути успішно реалізована лише у тому випадку, якщо вона буде базуватися на довірі, відкритості, прозорості, толерантності, повазі та взаємній надійності;

- підзвітність і прозорість. Спільна діяльність громадських організацій та органів публічної влади в суспільних інтересах вимагає прозорості та своєрідної (в межах можливого) підзвітності, із забезпеченням відкритості на всіх етапах;

- незалежність. Громадські організації мають бути незалежними від органів публічної влади у своїх цілях і шляхах їх досягнення. Громадські організації повинні функціонувати певним чином незалежно і відстоювати свої позиції, якщо навіть вони відрізняються від позицій органів публічної влади.

Ступінь участі громадських організацій у сфері культури на різних етапах процесу прийняття управлінських, політико-правових рішень може змінюватись залежно від рівня відповідного залучення:

- інформування (низький рівень участі). Вільний та відкритий доступ до необхідної (не забороненої чинним законодавством) інформації є основою всіх наступних кроків на шляху залучення громадських організацій до процесу прийняття управлінських, політико-правових рішень. Процес інформування є надзвичайно важливою складовою процесу прийнятті рішень на всіх його етапах;

- діалог (середній рівень участі). Громадські організації або органи публічної влади можуть запропонувати діалог, який в свою чергу може бути необмеженим або конкретним. Необмежений діалог – двосторонній обмін думками на регулярній основі, що ґрунтується на спільній зацікавленості та

потенційно обопільних цілях. Конкретний діалог ґрунтується на спільній зацікавленості стосовно конкретно-зазначеного управлінського або політичного рішення. Такий діалог зазвичай призводить до створення спільної рекомендації, стратегії розвитку або проекту рішення. Конкретний діалог є більш ефективним, ніж необмежений діалог, так як він складається зі спільних, як правило, частих зустрічей на регулярній основі і має на меті розробку основних політичних стратегій і зазвичай призводить до узгоджених результатів;

- консультація (середній рівень участі). Органи публічної влади звертаються до громадських організацій з метою висловлення останніми власного погляду стосовно реального питання чи процесу прийняття відповідних рішень;

- партнерство (високий рівень участі). Партнерство, за своїм змістом, передбачає спільну відповідальність на кожному етапі процесу прийняття управлінських, політико-правових рішень: від складання відповідного проекту і прийняття необхідного рішення до реалізації управлінських, політико-правових рішень. Партнерство може передбачати делегування неурядовій організації конкретно зазначеного завдання, наприклад, у сфері надання послуг; форуми, наради тощо із прийняттям, в кінцевому результаті, спільних рішень, включаючи питання фінансового забезпечення.

Для конструктивної роботи відповідні громадські організації в Україні мають чітко усвідомлювати етапи процесу прийняття управлінських рішень:

1. Визначення питання порядку денного. На даному етапі завдання громадських організацій полягає у тому, щоб в ім'я колективного інтересу впливати на тих, від кого залежить прийняття рішення.

2. Підготовка проекту рішення. На даному етапі громадські організації часто залучаються до виявлення проблематики, надання варіативності вирішення даного питання та обґрунтування обраної ними пропозиції за допомогою, наприклад, досліджень різних напрямів та форм.

3. Прийняття рішення. Органи публічної влади перед тим, як прийняти конкретне рішення повинні взяти до уваги наявні різні точки зору та думки. На

даному етапі порада фахівців та спеціалістів у формі консультації є основою для вироблення обізнаного рішення.

4. Реалізація рішення. Це етап, на якому більшість громадських організацій є найбільш активними, наприклад, у наданні послуг та реалізації тематичних проєктів.

5. Моніторинг реалізації рішення. На даному етапі роль громадських організацій зосереджується на моніторингу та оцінці результатів реалізованих рішень. Надзвичайно важливо виробити ефективну та відкриту систему моніторингу, яка гарантує виконання поставлених завдань політичних рішень.

6. Повторне формулювання/переформулювання управлінських, політичних рішень. Дані, що були отримані засобом оцінки управлінських, політичних рішень, відповідно до потреб суспільства, що постійно зростають, як правило вимагають повторного формулювання управлінських, політичних рішень. Повторне формулювання призводить до початку повторного циклу процесу прийняття необхідних рішень.

З метою розвитку громадянського суспільства в нашій країні кожен громадянин України повинен чітко усвідомити свою особисту роль та значення в цьому процесі зокрема, та усієї громадськості загалом.

Маючи на меті надання практичної допомоги у питаннях конструктивної, плідної і результативної взаємодії та співпраці між громадськими організаціями у сфері культури і органами публічної влади та органами місцевого самоврядування для громадських організацій зазначаємо, що доцільно робити таке:

- налагоджувати співпрацю в тих умовах які є;
- просувати ідею поглиблення до рівня партнерства;
- лобіювати підвищення рівня участі громадськості;
- готувати альтернативні Програми чи вносити зміни до діючих, що стосуються як культурного розвитку, так і розвитку громадянського суспільства взагалі;
- лобіювати місцеві механізми участі;

- оскаржувати акти, в розробці яких не змогли взяти участь;
- лобіювати місцеві Програми соціокультурного розвитку та розвитку громадянського суспільства;
- моніторити соціальні і адміністративні послуги, використовувати консультації з громадськістю для врахування пропозицій;
- вчити інших моніторити та брати активну участь;
- лобіювати доступ до інформації про роботу місцевих рад;
- контролювати оприлюднення документів;
- оскаржувати порушення законного права на вільний доступ до публічної інформації;
- відвідувати засідання місцевих рад, їх комісій тощо.

Кожному із суб'єктів взаємодії між громадськими організаціями у сфері культури і органами публічної влади, мета яких спрямована на культурний розвиток, притаманний як свій специфічний інструментарій даної взаємодії, так і спільні інструменти. Практика застосування конкретних інструментів взаємодії у сучасній Україні, яка полягає у досягненні заздалегідь поставлених соціокультурних цілей, дає можливість виявити інструменти низького та високого рівнів ефективності як взаємодії, так і результативності досягнення зазначених цілей. Пропонуємо інструментарій взаємодії між громадськими організаціями у сфері культури і органами публічної влади в сучасній Україні (рис. 3.6.).

Підсумовуючи вищевикладене, маючи на меті долучитися до побудови в Україні громадянського суспільства й сприяти культурному розвитку країни, громадські організації у сфері культури мають варіативно обирати з існуючого інструментарію взаємодії між громадськими організаціями у сфері культури і органами публічної влади в сучасній Україні найбільш вдалі та ефективні, в межах їх діяльності, інструменти, а у свідомості кожного громадянина сучасної Української держави повинно постати твердження 35-го Президента Сполучених Штатів Америки Джона Кеннеді: «Не питай, що твоя країна може зробити для тебе, запитай, що ти можеш зробити для своєї країни!» [8].

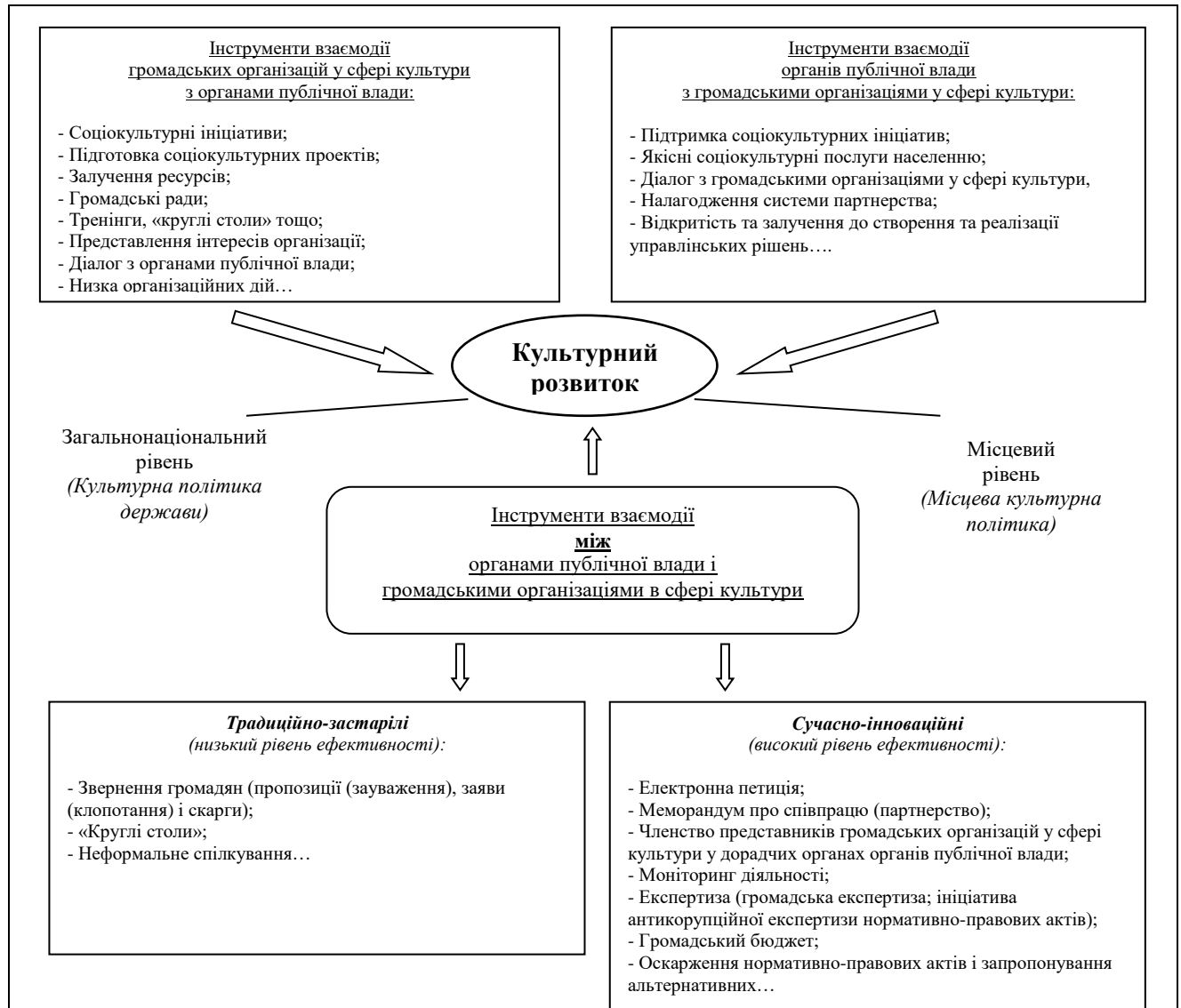

Рис. 3.6 Інструментарій взаємодії між громадськими організаціями у сфері культури і органами публічної влади в сучасній Україні

Джерело: систематизовано автором

Інструментарій взаємодії між громадськими організаціями у сфері культури і органами публічної влади в сучасній Україні, його видозміни і модернізація залежать від середовища, що панує навколо і його специфічних особливостей. У наш час невід'ємною складовою існування будь-якої організації, зокрема громадських організацій у сфері культури, є використання інформаційного потенціалу для забезпечення її життєдіяльності.

В XXI інформаційному столітті, поряд із традиційними видами суспільних ресурсів до яких ми відносимо матеріальні, сировинні (природні), енергетичні, людські, фінансові тощо, особливе місце посідає ресурс інформаційний. Саме він притаманний сучасному суспільству і його значимість постійно зростає.

Такі суб'єкти громадянського суспільства як громадянин, юридична особа, орган публічної влади, службовці у процесі роботи, громадські організації, держава в цілому створюють певний інформаційний продукт, перетворюючи його в інформаційний ресурс своєї діяльності.

Проблеми різної направленості, в тому числі і соціальної, і культурницької на місцевому рівні вирішують органи місцевого самоврядування. Але, ефективність роботи органів публічної влади підвищується, за умови, коли вони враховують громадську думку.

Першочергове значення для формування потреб і, як наслідок, соціально-культурної активності має відповідна інформація.

Для з'ясування сутності інформаційної складової діяльності громадських організацій у сфері культури важливо визначити вихідні положення, які визначають її зміст. Необхідність такого підходу зумовлена тим, що у науковій літературі відсутні загально визнані точки зору на це питання.

Для успішної реалізації своїх статутних положень, громадським організаціям доречно мати загальні знання про такі види інформації, як:

- інформація виявлена;
- інформація невиявлена;
- інформація відбита.

Виявлена інформація притаманна будь-яким формам соціального життя. Ярмарок соціокультурних послуг, круглий стіл з питань культурного розвитку Півдня України за участю представників «третього сектору», тренінг з корпоративного спонсорства в галузі культури, благоустрій членами територіальної громади об'єктів соціокультурної сфери – все це приклади виявленої інформації. Виявлену інформацію можна спостерігати, вимірювати.

Невиявлена інформація – це інформація в потенціалі. До невиявленої інформації відносяться ті потреби громадськості, у яких ще чітко не зафіксований предмет їхнього задоволення. Прикладом такого виду інформації можуть слугувати соціально-культурні проекти, моделі, що перебувають на початковій стадії своєї розробки.

Вирішення будь-якої соціальної проблеми спирається на інформацію відбиту й переведену завдяки творчості в статичний стан [88].

Важливим компонентом інформаційної діяльності громадських організацій у сфері культури є інформування, яке потрібно розглядати як вплив на органи публічної влади й громадськість, з метою вирішення проблемного питання в соціокультурній сфері.

У результаті соціалізації кожний суб'єкт соціокультурної діяльності має свою програму інтерпретації інформації.

Під інформаційним впливом в соціокультурній сфері звичайно розуміють певну технологію впливу на процес інтерпретації соціально-культурницької дійсності суб'єктом за допомогою інформації. При цьому даний вплив розглядається як спрямований на суб'єкт вплив системного характеру, що допускає варіативність його поведіння в результаті комунікацій. Соціокультурний інформаційний вплив може бути спрямований на окремого індивіда, певну групу або суспільство в цілому.

Отже, специфіка інформаційного суспільства накладає відбиток на функціонування і діяльність різних суб'єктів громадянського суспільства, серед яких і громадські організації у сфері культури. У контексті інформаційного суспільства останні набувають специфічних, характерних сьогоденню рис, які необхідно враховувати органам публічної влади в межах взаємодії із ними.

Участь громадськості у інформаційному контролі над діяльністю органів публічної влади, є однією із форм реалізації конституційних прав громадянина.

Контроль та оцінка громадськістю вироблення суспільної (державної) політики передбачає забезпечення зворотного зв'язку державних і недержавних виробників політики [114, с. 22].

Громадська участь у формуванні і реалізації державної чи місцевої політики може вважатися ефективною лише тоді, коли означені громадянами проблемні питання починають вирішуватися за їхньої безпосередньої участі у процесі прийняття рішень [13, с. 16].

Для здійснення громадського контролю найхарактернішими є такі форми:

- громадський моніторинг;
- громадська оцінка [27, с. 25].

В Україні серед видів різних експертиз виокремлюється також громадська. Громадська експертиза в соціокультурній сфері – це здійснення відповідними інститутами громадянського суспільства оцінювання діяльності органів виконавчої влади в сфері культури, ефективності ухвалення і виконання цими відповідними органами рішень щодо підготовки пропозицій з розв'язання соціокультурних, суспільно значущих проблем для їх урахування органами виконавчої влади сфери культури у своїй роботі. Об'єкт такої експертизи – діяльність певного органу виконавчої влади та органу місцевого самоврядування в сфері культури. Метою зазначеної громадської експертизи завжди є поліпшення державної політики в соціокультурній сфері або якості адміністративних послуг, які надаються населенню. Тобто дана громадська експертиза – це не самоціль, а лише механізм впливу на органи виконавчої влади в сфері культури задля поліпшення культурної державної політики.

Як зазначає Д.Сірик, участь громадськості у формуванні та реалізації державної та місцевої політики, покликана надати гуманістичної і демократичної направленості управлінській діяльності органів публічної влади [162, с. 51].

Реальна ситуація засвідчує, що такі складові громадянського суспільства, як громадські організації у сфері культури, зазвичай володіють слабкою спроможністю до моніторингу та контролю за органами публічної влади в сфері культури. Вивчення зарубіжного досвіду дасть змогу визначити шляхи вирішення цієї проблеми в Україні, тому звернемося до досвіду країн Європейського Союзу стосовно вищевизначеної проблематики. Останнім

етапом у даному дослідженні є визначення способів покращення взаємодії між громадськими організаціями у сфері культури і органами публічної влади з урахуванням досвіду країн Європейського Союзу.

3.3. Способи покращення взаємодії громадських організацій у сфері культури з органами публічної влади з урахуванням досвіду країн ЄС

Для України, проголосивши курс на євроінтеграцію й залучаючись до європейських цінностей, важливим є вивчення характерних рис громадських організацій в Європейському Союзі у порівнянні з Україною.

Враховуючи представлене у I розділі дослідження сутності та функціонального призначення громадських організацій, розглянувши їх роль в процесі побудови громадянського суспільства у демократичних країнах світу, загальним визначенням громадських організацій для ЄС та України може бути таке: громадські організації – організації, що створенні не з метою отримання прибутку від своєї діяльності, а з метою зробити суспільно-корисну справу, надати людям допомогу у вирішенні їхніх проблем.

Розкриваючи специфіку громадських організацій в ЄС, зазначаємо, що багатоманітним аспектам відносин ЄС та громадських організацій притаманні такі специфічні риси:

- розвиток громадянського суспільства на загальноєвропейському рівні;
- фінансування ЄС проектів громадських організацій, діяльність яких узгоджена з метою та завданням політики ЄС, як в самому ЄС загалом, так і за його межами зокрема. Громадські організації – своєрідний чинник реалізації програм ЄС, особливо в сфері співпраці з країнами-не членами ЄС.

В ЄС виділяються три основні класи громадських організацій:

- громадські організації, діяльність яких зорієнтована на наукові дослідження проблем;
- громадські організації, діяльність яких зорієнтована на практичне вирішення проблем;

- громадські організації, діяльність яких зорієнтована як у практичному, так і у теоретично-науковому вирішенні проблем.

Громадським організаціям в країнах ЄС властиві такі ознаки:

- надзвичайно чітке формулювання мети та завдань організації;
- конкретне зазначення методів, засобів та способів досягнення мети та завдань;
- розвинена архітектура організації (в організації існують підрозділи, які мають свою локальну мету, досягнення якої є елементом досягнення загальної, основної мети; кожен підрозділ має свої цілі, задачі та методи опираючись на загальні);
- розширений зв'язок з організаціями міжнародного та світового рівнів.

Діяльність громадських організацій в країнах ЄС характеризуються:

- стратегічністю (довготерміновістю) програм;
- наявністю різних джерел фінансування;
- варіативністю застосування методів, засобів та способів;
- діяльністю організації як на основі неоплачуваної праці, так і на основі платних послуг кваліфікованих спеціалістів-професіоналів;
- реалізацією програм організації у власній державі;
- приділенням особливої уваги країнам, що розвиваються, місцям надзвичайних ситуацій та військових дій;
- актуальною діяльністю, враховуючи обставини сьогодення.

Діяльність міжнародних громадських організацій в Європейському Союзі здійснюється на основі існуючих трьох рівнів права: I – міжнародне право, II – внутрішнє право держави, III – внутрішнє право (статут) конкретної міжнародної громадської організації.

Розглядаючи питання специфіки громадських організацій в Україні, слід зазначити, що участь населення України у діяльності громадських організацій досить низька, але в той же час, громадяни країни здебільшого позитивно ставляться до діяльності громадських організацій у різних сферах суспільного життя. Позитивне відношення викликають організації, діяльність яких

спрямована на допомогу нужденним, малозабезпеченим, дітям-сиротам, людям з обмеженими можливостями тощо.

Важливою вважають діяльність дитячих, екологічних громадських організацій, організацій захисту прав людини. Переважна більшість громадян України у більшій мірі не знайома з існуванням та діяльністю громадських організацій.

Знайомими широкому загалу є організації, що мають свої історію та минуле, на кшталт організації ветеранів війни, воїнів-інтернаціоналістів, ліквідаторів катастрофи на Чорнобильській АЕС тощо.

Відношення пересічних громадян до громадських організацій здебільшого має однобокий, утилітарний характер.

Діяльність громадських організацій є характерною рисою формування в Україні громадянського суспільства і становлення в ній демократичної європейської політичної культури. З метою створення сприяючого середовища для функціонування і розвитку громадських організацій, виконавча влада України повинна виробити досконаліший, конструктивний механізм взаємодії з ними. Уряд повинен відкрито надавати громадським організаціям відповідну інформацію, консультації з питань, що безпосередньо стосуються їх діяльності. Необхідно створити відповідні умови, за яких громадські організації мали б можливість впливати на процес прийняття рішень що зачіпають їх інтереси. Громадські організації повинні більш активно залучатися до роботи над законодавчими актами, адміністративними правилами і положеннями, що стосуються їхнього функціонування.

У зв'язку із тим, що основні теоретичні положення, висновки і пропозиції дисертаційної роботи мають мати практичне спрямування та забезпечувати методичне та емпіричне підґрунтя для вдосконалення механізмів конструктивної взаємодії і співпраці між громадськими організаціями у сфері культури і органами публічної влади з урахуванням досвіду країн ЄС, спираючись на узагальнені результати дослідження, пропонуємо такі практичні організаційні інструменти щодо удосконалення механізмів взаємодії між

громадськими організаціями у сфері культури і органами публічної влади:

- Запровадити у Верховній Раді України щорічні парламентські слухання про стан взаємодії органів публічної влади з громадськими організаціями у сфері культури. У результаті оприлюднення фактологічних матеріалів, здійснюватиметься об'єктивне висвітлення, для широкої громадськості на європейських принципах відкритості та прозорості, стану даної взаємодії, тенденцій культурного розвитку, у межах євроінтеграції та побудови в Україні громадянського суспільства;

- Структурним підрозділам у сфері культури місцевих державних адміністрацій, виконавчим органам у сфері культури місцевих рад рекомендуємо створити відділи/сектори з питань зв'язків з громадськістю і взаємодії з міжнародними організаціями, укомплектувавши їх високопрофесійними кадрами, фахівцями, які мають позитивний досвід співпраці з громадськими організаціями різних статусів у сфері культури;

- Пропонуємо впровадити на загальнодержавному рівні створення на громадських засадах при державних закладах культури опікунських рад, які б із змінами нормативно-правового поля «лобіювали» інтереси державних закладів культури у взаємодії з органами публічної влади. До складу рад повинні входити представники органу управління у сфері культури, інших структурних підрозділів місцевих державних адміністрацій/центральных органів виконавчої влади у сфері культури, уповноважені члени творчих спілок, громадських організацій, авторитетні працівники сфери культури і мистецтва, депутати різних рівнів, представники місцевого самоврядування тощо.

Запровадження наведених вище практичних організаційних інструментів, сприятиме удосконаленню механізмів взаємодії між громадськими організаціями у сфері культури і органами публічної влади, культурному розвитку України та побудові громадянського суспільства.

З метою реалізації практичного аспекту вирішення наукового завдання, а саме, удосконалення механізмів взаємодії громадських організацій у сфері культури з органами публічної влади з урахуванням досвіду країн ЄС,

спираючись на досвід країн ЄС у взаємодії громадських організацій у сфері культури і органів публічної влади, в контексті демократизації, побудови громадянського суспільства та культурного розвитку України, пропонуємо такі шляхи його адаптації і застосування в українських реаліях:

- Позиціонування України у цивілізованому світі та її репутація серед світової спільноти є своєрідним капіталом, що дозволяє просувати вітчизняні інтереси країни на теренах міжнародної арени. Формування позитивного образу України не повинно відбуватися у відриві від системи цінностей, що складає основу європейської цивілізації. Разом з тим, державна політика України у сфері культури має використовувати надбання і здобутки національної культури таким чином, щоб Україна і її культура не втрачали свою основну цінність, і в той же час, сприяла б налагодженню культурного діалогу і співпраці з іншими народами і формуванню позитивного іміджу України у Європі та світі;

- Враховуючи актуальність необхідності подальшого зближення вітчизняного нормативно-правового доробку з *Acquis communautaire* ЄС і вимогами міжнародних правових норм і стандартів, для подальшого вирішення питання адаптації українського законодавства до нормативно-правового поля ЄС необхідно активно продовжувати запроваджувати низку тематичних заходів. Одним із них, може бути такий: з метою гармонізації чинного законодавства України про громадські організації із стандартами ЄС, відповідно до пункту 2 Фундаментальних принципів статусу неурядових організацій в Європі, пункту 4 Рекомендацій CM/Rec (2007) 14 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам (щодо створення і діяльності неурядових організацій) пропонується внести зміни до Закону України «Про громадські об'єднання» від 22.03. 2012 № 4572-VI, а саме у пункті 7 статті 10 слова «дитяче», «молодіжне», «всеукраїнське» замінити словами «національне», «міжнародне». Пункт 7 статті 10 доповнити другим абзацом такого змісту: «Національний статус громадського об'єднання є тотожним Всеукраїнському статусу громадського об'єднання».

Кожна країна на певному етапі свого розвитку має свої специфічні особливості. Особливістю сучасного етапу розвитку України є те, що процеси формування громадянського суспільства та побудови нової демократичної держави відбуваються паралельно, і тому обидва процеси тісно пов'язані між собою і потребують взаємопідтримки. Тому лише за умови продуктивної співпраці виконавчої влади та громадських організацій, збільшення поінформованості пересічного громадянина щодо діяльності організацій такого типу та посилення його активності у суспільно-корисній діяльності тощо можливий успішний розвиток «третього (неприбуткового) сектору» в Україні.

Станом на сьогодні, зважаючи на вибір Україною європейського вектору розвитку, перед нашою країною стоїть актуальне питання конструктивної діяльності всіх суб'єктів державотворення та громадянського суспільства у напрямі європейської інтеграції. Провідне місце у цій діяльності посідають проєвропейські громадські організації, які вбачають саме більше переваг, ніж негативних наслідків, для української культури від вибору європейського розвитку України.

У Законі України «Про громадські об'єднання» від 22.03.2012 № 4572-VI зазначено, що громадським об'єднанням є добровільне об'єднання фізичних або юридичних осіб з метою реалізації та захисту своїх прав та свобод, а також, задоволення суспільних інтересів [76].

Особливої уваги серед «третього сектору» країн ЄС у питанні євроінтеграційної діяльності заслуговують, як відповідний приклад для України, громадські організації Польщі.

Сектор організацій громадянського суспільства Польщі є надзвичайно розвинутим. До його складу входять профспілки; професійні асоціації; соціальні, екологічні, релігійні, молодіжні, культурні, освітні, гуманітарні та благодійні організації тощо. Відповідно до законодавства та юриспруденції, як вже було вказано вище, у Польщі існує два типи громадських організацій – асоціації і фундації.

Польське законодавство звільняє від податків індивідуальних та корпоративних донорів, якщо пожертви спрямовуються на «соціальні, освітні або культурні» цілі. Громадські організації також отримують кошти від місцевого, регіонального та центрального урядів та від приватних та корпоративних донорів. Деякі муніципалітети започаткували пілотні програми щодо замовлення послуг у громадських організацій. З метою функціонування в умовах ринкової економіки деякі громадські організації почали надавати послуги на оплатній основі, що забезпечує їм відшкодування витрат [31].

Найбільшу активність громадські організації Польщі проявляють в наданні послуг у таких сферах життєдіяльності як: освіта, охорона здоров'я та культура. Більшість громадських організацій зосереджуються на культурно-просвітницькій діяльності, захисті прав людини та навколишнього середовища.

До вступу Польщі в ЄС, її громадські організації концентрували свою діяльність на таких аспектах:

- сприяння демократії;
- розповсюдження досвіду трансформації;
- подолання упереджень та стереотипів;
- надання допомоги на розвиток;
- міжнародна співпраця в галузі культури та освіти.

До найбільш розповсюджених форм діяльності громадських організацій відносилися: учбові програми; програми обміну; стажування; стипендії для студентів, науковців, творчих працівників; соціокультурні заходи; надання грантів тощо.

Дані організації мали змогу реалізувати свої програми завдяки матеріально-фінансовій підтримці та партнерським угодам з великою кількістю національних та міжнародних партнерів, серед яких: іноземні фундації, USAID, Know How Fund, Фундація Сороса, Гельсінська Фундація з прав людини, посольства та іноземні організації, місцевий уряд, церкви, школи, спортклуби тощо.

Враховуючи реалії сьогодення України, у свідомості керівників та працівників органів публічної влади, повинно викристалізуватися очевидне твердження, що громадські організації можуть і мають відігравати вирішальну роль у побудові громадянського суспільства та популяризації ідеї європейської інтеграції в Україні, демонструючи її переваги для культурного розвитку нашої країни.

Громадські організації, діяльність яких направлена на європейську соціокультурну інтеграцію України, повинні сконцентрувати свою діяльність на таких аспектах: інформування широких мас населення про ЄС та його досягнення в галузі культури; інформування громадян про переваги вступу України до ЄС в соціально-культурній сфері. Саме ці аспекти діяльності мають на меті підготувати українське суспільство до функціонування в соціокультурному середовищі ЄС.

Діючи в напрямі євроінтеграції, українські громадські організації мають ставити перед собою чіткі та реалістичні завдання: аргументоване інформування української громади про історичний та доленосний шанс, який Україна та її культура отримує від вступу до ЄС; зміна євроскептичного ставлення серед українського населення; переконання більшості українців в тому, що євроінтеграція є не тільки політичним процесом, але й суттєвою зміною, яка буде мати позитивний вплив на всі сфери життєдіяльності громадян України, серед яких і соціокультурна сфера.

З метою прискорення входження України до європейської спільноти, усі суб'єкти «третього сектору» країни мають полегшити доступ пересічних українців до відповідної інформації, яка демонструє переваги для української держави в соціокультурній сфері; стимулювати діяльність громади у даному напрямі; здійснювати промоційну діяльність; створювати мережі про-європейських організацій соціокультурного напрямку.

У межах цієї діяльності, громадські організації мають бути готові до певних труднощів: нерозуміння з боку широкого загалу; нестача матеріальних, фінансових та людських ресурсів; політична нестабільність в Україні;

недостатня зацікавленість місцевої громади; деструктивна взаємодія з місцевими органами публічної влади; не пріоритетність висвітлення даної проблематики в ЗМІ тощо.

Проекти вітчизняних проєвропейських громадських організацій, за прикладом досвіду Польщі, могли б включати такі заходи: освітні та соціокультурні ініціативи; інформаційно-роз'яснювальні компанії; публікації тощо. Цільовими аудиторіями у цій діяльності мають бути абсолютно всі без винятку суб'єкти сучасного державотворення та громадянського суспільства.

В якості рекомендацій проєвропейським соціокультурним громадським організаціям зазначаємо:

- заплановані для реалізації у майбутньому заходи повинні мати відповідне забезпечення: матеріальне, фінансове, ресурсне тощо;

- найбільш результативними та дієвими є проєкти, направлені на молодь (саме така вікова категорія і соціальна група як молодь, має свої специфічні характеристики і властивості, такі як дієвість, амбітність, рішучість, відвага, завзятість, наполегливість, уміння навчатися і сприймати нове, бажання змінити світ на краще, які знаходять відклик у діяльності громадських організацій у сфері культури, що оперують загальними соціокультурними благами). Наявність громадських організацій у сфері культури і їх діяльність, мають практичне значення для формування, збереження і розповсюдження національної свідомості, ідеології, національних ціннісних орієнтирів та ідеалів. Особливе значення дані організації відіграють у становленні молодого покоління держави, плекаючи в ньому духовність та моральність. Від ефективності і дієвості функціонування соціокультурних інституцій сучасної України залежить «моральне здоров'я» української нації, стан її духовності і культурні самоідентифікація і самовідтворення;

- для успішної реалізації проєктів необхідно залучати місцеві органи публічної влади тощо.

Відповідно до даних Союзу міжнародних асоціацій, наприкінці 90-х років ХХ століття у світі нараховувалося близько 10 000 НУО, тоді як на початку 50-

х років їх було не більше 800. За даними того ж Союзу, у 1994 році функціонувало 16142 міжнародні громадські організації, а це вдвічі більше, ніж у 1991 році. Наведена статистика слугує унаочненню як розмаїтості, так і відмінностей між громадськими організаціями у країнах ЄС, адже зрозуміло, що кожна громадська організація функціонує відповідно до власної «філософії існування». У ній конкретно визначаються місія, мета, методи і засоби її діяльності. А відмінності між ними проявляються майже в усьому: в організаційній структурі, обсязі робіт, джерелах фінансування, відносинах із органами публічної влади [86, с. 304].

Фундаментом громадянського суспільства у Польщі після проведення реформи самоврядування стали місцева влада та громадські організації. Хоча багато що різнить ці базові засади, але поєднує їх найважливіша річ – спільна мета. Це задоволення потреб мешканців гміни – головний мотив і мета співпраці самоврядних органів та громадських організацій. Вони співпрацюють, щоб об'єднати свої зусилля для блага мешканців місцевої громади.

Відмінність між органами самоврядування і громадськими організаціями у Польщі полягає в тому, що органи самоврядування мають керуватися спільним інтересом, засадами суспільного егалітаризму, тоді як громадські організації керуються засадами задоволення тих потреб мешканців, які не об'єктивно існують, а суб'єктивно час від часу виникають. Хоча обидва базиси – як самоврядування, так і громадянські організації – є репрезентантами громади, та якщо самоврядування і його керівництво утворені правом, то громадські організації утворюються добровільно як відповідь на незадоволені потреби. Ця різниця є додатковим аргументом на користь співпраці, що створює унікальну ситуацію акумуляції різних можливостей задоволення нагальних суспільних потреб, які не в змозі задовольнити кожен окремо, але партнерськи доповнюватимуть один одного.

Співпраця органів самоврядування та громадських організацій має дуже практичний вимір: повніше, краще й ефективніше задовольняти потреби

мешканців громади. Не менш важливим є співпраця організацій, які презентують різні групи громадян у прийнятті рішень місцевою владою [174, с. 36].

Розглядаючи питання даної співпраці, слід зосередити увагу на засаді субсидарності. Вона зафіксована у чинній Конституції Республіки Польща як підстава для функціонування польського суспільства і окреслює пріоритет дій громадських організацій різного напрямку, визначаючи фундамент співпраці самоврядування і громадських організацій. Місцеве самоврядування має, з одного боку, створювати найкращі умови для розвитку громадських організацій, а з іншого – підтримувати їх діяльність на користь мешканців і допомагати там, де громадські об'єднання не в змозі забезпечити суспільні потреби.

Треба зазначити, що у чинній Конституції Республіки Польща (ст. 12 і 58) право об'єднуватися у громади надає громадянам можливості власної активності в організаціях різного напрямку. Але Конституція не окреслює ні способу організації громадських об'єднань, ні порядку їх діяльності.

Доступність до різних джерел фінансування є важливою причиною, яка спонукає співпрацювати з громадськими об'єднаннями. Адже завдяки цьому набагато скорочуються витрати: для реалізації певного завдання громадські організації роблять значний власний внесок (як і внесок спонсорів) – фінансовий, матеріальний (речовий) та робочий [174, с. 38].

Серед форм співпраці громадських організацій (зокрема і громадських організацій у сфері культури) з органами місцевого самоврядування у Польщі найпоширенішими є консультації, система грантів та контракти.

Консультації є обов'язком гміни стосовно її мешканців. Ст. 23 Закону «Про місцеве самоврядування» підкреслює важливе значення усталеного зв'язку радних – депутатів ради гміни з її мешканцями. Залежно від ступеня участі громадян у здійсненні влади можна виділити такі форми консультативної співпраці:

- вирішення істотних для гмінної спільноти питань через вибори та

референдум;

- вияв власної думки, згоди або заперечення (так зване право на консультацію);
- доступ і користування інформацією;
- можливість проведення громадського контролю;
- захист інтересів особи або групи від порушень зі сторони місцевої влади [174, с. 38].

Відомо, що грант – це форма цільової дотації. Фінансування у цьому випадку пов'язане не з організацією, а з її діяльністю. Гранти можуть бути призначені тільки на реалізацію справ, які так чи інакше приносять користь мешканцям певної гміни. Самоврядна влада не може фінансувати діяльність інших гмін, а гранти не призначаються для фінансування проектів, що можуть давати прибуток. Критеріями призначення грантів самоврядної влади для громадських організацій є:

- ужитковість (практичність) проекту для мешканців гміни;
- можливість продовження проекту після закінчення гранту;
- адекватність і прозорість пропонованих коштів;
- досвід організації [174, с. 39].

Гранти призначаються на певний час – максимально на рік, оскільки бюджет гміни складається тільки на один рік. Кошти, які призначає гміна на гранти, мають бути запланованими у бюджеті гміни на даний рік. Отже, грант є цільовою, але специфічною дотацією, а його специфіка полягає у тому, що самоврядування окреслює теми і проблеми, які з його точки зору є істотними, а організації представляють у формі проектів думки щодо їх розв'язання. При цьому організація мусить показати оригінальність, креативність, конкурентоспроможність проекту.

З цієї точки зору грант істотно відрізняється від контракту, коли самоврядування докладно окреслює як проблему, яку хоче розв'язати, так і спосіб її розв'язання. (Громадські організації не висувають своїх ідей, а тільки намагаються запропонувати якнайліпші методично-організаційні і найвигідніші

фінансові умови реалізації контракту) [174, с. 39].

Отже, контракт є умова, за якої суб'єкт замовлення (наприклад, гміна) доручає виконавцеві (наприклад, громадській організації у сфері культури) реалізацію певних послуг. У цьому випадку контракт є формою сукупно окреслених послуг, що відрізняється від гранту, у межах якого органи самоврядування підтримують діяльність громадських організацій. Система контрактування у Польщі відмінна від грантової системи, служить реалізації інших цілей, тому обидві системи можуть і повинні функціонувати рівноправно маючи можливість як надання організацією певних послуг, так і реалізації програм та проектів власне організацій.

Окрім зазначених основних, у Польщі існують також інші форми співпраці органів місцевого самоврядування і громадських організацій, наприклад, можливість для громадських організацій користування інфраструктурою місцевого самоврядування, обмін інформацією, можливість користування знаннями і досвідом самоврядних експертів, можливість використання пільгових каналів для фінансової підтримки, зарубіжних зв'язків гміни, можливість отримання від гміни рекомендацій для громадських організацій, можливість використовувати стажування з організаційних проблем і тих, що стосуються функціонування управління місцевого самоврядування, управи гміни тощо [174, с. 39].

Локальні спілки у Польщі (гміни), в Україні представлені територіальними громадами, до 1990 року не мали правоздатності, не розпоряджалися відокремленими бюджетами (бюджети народних рад найнижчого рівня були часткою в бюджетних одиницях вищого рівня, а разом з ними становили частину державного бюджету як цілого).

На нашу думку, необхідно надати територіальним громадам в Україні самостійність саме у плані фінансового господарювання на зразок гміни у Польщі (де гміна веде самостійне фінансове господарювання на основі бюджету гміни, що затверджується на календарний рік, закріпивши законодавчо можливість розпоряджатися фінансовими ресурсами). Реалізації

даного твердження сприяє дія Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» від 05.02.2015 № 157-VIII.

Варто також перейняти досвід співпраці органів місцевого самоврядування Республіки Польща з громадськими організаціями у сфері культури, які взаємодоповнюють самоврядні функції локальних спілок і здатні багато зробити для культурного розвитку та розвитку громадянського суспільства у державі.

У межах двосторонніх відносини між Україною та Польщею на міжнародному рівні у галузі культури, з метою запровадження в Україні успішного функціонування польської моделі культурної політики пропонуємо реалізувати в українських реаліях такий польський досвід:

- на місцях, у кожній із областей України, створити Фонди сучасного мистецтва на умовах багаторічного контракту і співфінансування обласною державною адміністрацією і Міністерством культури та інформаційної політики України. У результаті закупівлі експозиційних експонатів задля створення регіональних колекцій творів мистецтва сучасності відбудеться створення місцевих музеїв сучасного мистецтва, які будуть розпорядниками коштів даних Фондів. Утворення зазначених музеїв сприятиме створенню загальної колекції творів сучасного мистецтва в Україні і підвищенню загального рівня культури населення України;

- внести зміни до Податкового кодексу України закріпивши у ньому дві такі норми:

1. «Встановити відрахування 1% від прибутків підприємств, річний прибуток яких перевищує 1 млрд грн до державного «Фонду промоції культури України», який є розпорядником коштів»;

2. «Встановити збір на сферу культури від доходів юридичних осіб» (доповнивши Підрозділ 10 Розділу XX Податкового кодексу України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI статтею 16²).

Адаптація і вдала реалізація в Україні відповідного польського досвіду сприятиме подальшому поступальному культурному розвитку України.

В Україні взаємодія органів публічної влади і громадських організацій може стати ефективною за таких умов як: системність даної взаємодії; і її зафіксованість у відповідних програмах взаємодії. Головними критеріями ефективності такої взаємодії органів публічного управління і громадських організацій має бути рівень партнерської співпраці, адекватного представництва, активної громадської участі, сфокусованості на проблемах місцевого розвитку, на нагальних потребах конкретних громад.

На думку Є.Пожидаєва, «одним із головних принципів стабільної взаємодії виконавчої влади та структур громадянського суспільства в Україні має бути відкритий та збалансований механізм прийняття управлінських рішень» [63, с. 116].

Л.Усаченко зазначає, що одним із важливих кроків зі сторони органів публічної влади є розроблення і прийняття державної програми співпраці органів публічної влади з інститутами громадянського суспільства, а зі сторони неурядових організацій – більш наполегливий підхід до розробки та реалізації державних проектів та програм [63, с. 117].

Станом на сьогодні є актуальним удосконалення нормативно-правової бази, що регламентує діяльність «третього сектору». На часі прийняття Закону України «Про невідприємницькі організації», в якому б фіксувався найбільш загальний і юридично визначений термін для переважної більшості організацій «третього сектору» – невідприємницькі організації, які б мали дві організаційно-правові форми: товариство-членська організація (об'єднання осіб) та установа-нечленська організація (об'єднання майна) [111, с. 121]. У Податковому кодексі необхідно передбачити особливі умови оподаткування організацій «третього сектору», які б стимулювали їх розвиток та залучення фінансів на реалізацію програм.

Сьогодні в наявності варіативність форм взаємодії держави з громадськими організаціями, які можна застосовувати і у процесі забезпечення культурного розвитку країни та державної політики у сфері культури. Прикладами форм реалізації громадських ініціатив є соціальні, освітньо-

наукові, молодіжні, культурологічні, мистецько-творчі проекти та акції, тренінги, дебати, публічні дискусії, громадські ради тощо.

До форм організації роботи громадських організацій з органами публічної влади у забезпеченні реалізації державної політики у сфері культури в Україні можна віднести активне створення клубів за інтересами, творчих майстерень, гуртків народної самодіяльності і творчості, а також вільний доступ до відповідної тематичної інформації.

Зважаючи на євроінтеграційні прагнення України, вітчизняним органам публічної влади особливу увагу слід звернути на урегулювання взаємовідносин з громадськими організаціями у сфері культури. Спираючись на кращий досвід країн-членів ЄС, Україні слід балансувати між запозиченням провідного європейського досвіду щодо співпраці між органами публічної влади та громадськими організаціями у сфері культури та збереженням українських традицій та автентичності.

Із європейського досвіду Україні слід взяти практику піклування про те, щоб конструктивна діяльність громадських організацій у сфері культури здійснювалася в межах комфортного для них правового поля, що призведе до довгострокової діяльності даних організацій, і тим самим забезпечить підтримку з боку цих організацій, що сприятиме актуальному українському культурному розвитку та європейському державотворенню в Україні.

Серед проблемних питань, які вимагають уваги органів публічної влади в Україні необхідно зазначити:

- створення сприятливих умов для виникнення та функціонування громадських організацій у сфері культури, що призведе як до збільшення кількості відповідних громадських організацій, так і до їх різноманітності в соціокультурній сфері, що дозволить краще представляти та захищати інтереси громадян у сфері культури;

- зміна тенденції зосередження великої кількості громадських організацій у сфері культури лише у великих соціокультурних, історичних, економічних центрах країни;

- співвідношення кількості громадських організацій у сфері культури до кількості населення, так як Україна значно поступається країнам-членам ЄС за цим показником;

- необхідно ідеологічно-виважено довести до відома українців їх природну європейськість, їх історичне тяжіння до демократії і водночас, в межах європейського розвитку, необхідність збереження українських національно-культурних традицій. Для цього слід розробити й здійснити цілу низку теоретично й практично продуманих заходів, які будуть направлені на усвідомлення українцями їх приналежності до європейського громадянського суспільства й водночас на виховування почуття гордості за своє національно-культурне та історичне минуле, сьогодення та майбутнє;

- подолати закритість системи органів публічної влади, що, в свою чергу, сприятиме активізації діяльності відповідних громадських організацій на благо національно-культурного розвитку.

У контексті даного питання слід зазначити, що в залежності від територіального розміщення й функціонування громадських організацій, їх самоідентифікація різниться. Вивчаючи дане питання доходимо висновків, що громадські організації, які розташовані на заході країни є більш проєвропейськими, ніж ті, які знаходяться на сході країни.

На відміну від громадських організацій, що знаходяться в країнах ЄС, у вітчизняних організаціях відсутній довгостроковий, стратегічно-виважений план своєї вузько-направленої, соціокультурної, специфічної діяльності й поетапної співпраці між органами публічної влади та громадськими організаціями у сфері культури України. Для України характерною є відсутність довгострокового бюджетного фінансування програм та проєктів громадських організацій, в тому числі таких, що мають пріоритетне значення для державної політики в сфері культури.

Станом на сьогодні в Україні спостерігається активізація діяльності громадських організацій саме в сфері соціокультурної, ідеологічної діяльності. Органам публічної влади слід звернути на цей факт особливу увагу, адже за

допомогою громадських організацій у сфері культури органи публічної влади можуть проваджувати ідеологічно виважену політику держави направлену на усвідомлення населенням європейського напрямку розвитку нашої країни у поєднанні із самоідентифікацією та самоусвідомленням себе як самодостатньої української нації.

Органам публічної влади, опираючись на досвід ЄС, слід проводити активну діяльність щодо залучення громадських організацій відповідного напрямку до участі у соціокультурних грантових проектах. Це дасть можливість даним громадським організаціям реалізовувати інноваційні проекти в соціокультурній сфері, в соціально-економічній ефективності яких держава не впевнена.

На відміну від країн-членів ЄС в Україні спостерігається загальний дефіцит громадянської активності населення, який розповсюджується на громадські організації різного напрямку. Типові причини для цього:

- вирішення громадянами нагальних проблем життєдіяльності (відповідно до базових ступенів «піраміди потреб» Абрахама Маслоу);
- непоінформованість громадян про існування, завдання та цілі відповідних громадських організацій;
- пасивна інформаційна діяльність самих громадських організацій тощо.

Задля досягнення мети своєї діяльності – культурного розвитку України, громадським організаціям відповідного напрямку необхідно виробити чіткий план дій щодо презентації своєї діяльності, використовуючи безкоштовні інформаційні джерела: мережа «Інтернет», соціальні мережі, розповсюдження інформаційних листівок у місцях великого скупчення громадян, «сарафанне» радіо, міні-презентації своєї діяльності тощо.

З метою конструктивної співпраці між органами публічної влади і громадськими організаціями у сфері культури на благо соціокультурного розвитку та розвитку громадянського суспільства в Україні, керівництву органів публічної влади необхідно змінити свій світогляд та філософію й, зрештою, скористатися ініціативами громадських організацій, що

представляють й виражають думки громадськості, залучивши до реалізації цих ініціатив ресурси самих же громадських організацій.

Отже, нинішньому керівництву органів публічної влади необхідно усвідомити той факт, що сучасні громадські організації різного напрямку є невід'ємною складовою демократичного суспільства держави. Від соціально-корисної активності громадських організацій, підтримки широких верств населення, конструктивної співпраці з ними з боку органів публічної влади залежить інтенсивність становлення й розвитку громадянського суспільства нашої країни.

Беручи за основу досвід країн ЄС, українській владі необхідно взяти за основу вироблення реально дієвого, а не формального плану підтримки громадських організацій, адже їх кількість, різноманітність видів й спроможність до розвитку – показник розвитку громадянського суспільства.

Вибудовуючи довготривалу у перспективі стратегію культурного розвитку України у поєднанні із вибором європейського розвитку, у питанні покращення стану фінансування проектів громадських організацій, органами публічної влади на всіх рівнях, необхідно здійснити підтримку довгострокових програм і проектів громадських організацій відповідного напрямку.

Запозичуючи досвід ЄС, Україні необхідно проводити політику щодо збільшення кількості та покращення якості громадських консультативно-дорадчих органів при органах публічної влади в сфері культури. Необхідно активізувати проведення консультацій між органами публічної влади та відповідними громадськими організаціями на постійній, конструктивній основі.

Найсуттєвіше завдання, яке стоїть зараз перед всіма суб'єктами громадянського життя України: усвідомити необхідність життєдіяльності громадських організацій, задля розбудови демократичної української держави й побудови спроможного громадянського суспільства.

Висновки до розділу 3

Узагальнюючи результати дослідження, що були досягненні у контексті третього розділу, маємо такі висновки.

Серед негативних тенденцій, які об'єктивно перешкоджають становленню ефективної взаємодії органів публічної влади з громадськими організаціями, визначено такі: відсутність достатньої нормативно-правової бази; низький рівень довіри з боку громадян до інститутів громадянського суспільства; відсутність попиту на громадські організації з боку державних структур; відсутність чіткого розподілу сфер впливу між інститутами громадянського суспільства й органами публічної влади; слабкість системи прямих і зворотних зв'язків між органами публічної влади та інститутами громадянського суспільства, низький рівень правової культури і політичної самореалізації громадян; збереження патерналістської позиції значної частини суспільства.

Доведено, що органи публічної влади мають виступати ініціатором співпраці та конструктивної взаємодії, брати на себе головуючу роль у питанні координації взаємовідносин між собою.

За результатами систематизації напрямів модернізації інструментарію взаємодії громадських організацій у сфері культури з органами публічної влади запропоновано концептуальну модель механізмів взаємодії громадських організацій у сфері культури з органами публічної влади, в основу якої покладено визначення і втілення принципів стратегічного управління інноваційним співробітництвом при реалізації програмних заходів та яка передбачає точний поділ функцій учасників взаємодії та стимулювання їх ініціативності.

Констатовано, що нерозвиненість партнерських відносин громадських організації у сфері культури з органами публічної влади зумовлює слабку спроможність до моніторингу та контролю за діяльністю органів публічної

влади, а також стримує застосування технологій забезпечення прозорості та ефективності державної політики.

За результатами систематизації інструментів взаємодії громадських організацій у сфері культури й органів публічної влади в Україні доведено необхідність посилення його інноваційною складовою, а також зосередження зусиль на використанні інформаційного потенціалу, налагодження електронних форм взаємодії та впровадження спеціальних інформаційних обмінів.

Доведено, що в Україні механізми взаємодії органів публічної влади і громадських організацій у сфері культури можуть стати ефективними за умов реалізації базових принципів стратегічного управління інноваційним співробітництвом, зафіксованих у відповідному державному програмному документі, що орієнтований на створення сприятливих умов для налагодження партнерської співпраці та належної артикуляції потреб громад.

У ході побудови стратегії культурного розвитку України у поєднанні із вибором вектора європейського розвитку запропоновано реалізувати в українських реаліях такий європейський досвід: у питанні мобілізації потенційних джерел фінансового забезпечення взаємодії громадських організацій у сфері культури з органами публічної влади встановити збір на розвиток сфери культури від доходів юридичних осіб (відрахування 1% від прибутків підприємств, річний прибуток яких перевищує 1 млрд грн); у питанні інституційної модернізації взаємодії громадських організацій у сфері культури з органами публічної влади на рівні регіону запровадити практику заснування Фондів сучасного мистецтва на умовах багаторічного контракту і співфінансування обласною державною адміністрацією та Міністерством культури та інформаційної політики України.

Внесено практичні рекомендації щодо вдосконалення механізмів взаємодії громадських організацій у сфері культури з органами публічної влади:

1. Міністерству культури та інформаційної політики України пропонуємо:

- розробити та затвердити План трансформації існуючої моделі державного управління у сфері культури у модель громадсько-державної підтримки культури, в якій провідну роль відіграватимуть громадські органи регулювання розвитку цієї сфери;

- створити при Міністерстві Кабінет технології міжсекторного партнерства для здійснення координації реалізації соціокультурних програм та проектів у межах України, а також надання допомоги у залученні до реалізації програм та проектів закладів культури;

- розробити та затвердити Програму розвитку суспільних консультацій між громадськими організаціями і державними закладами культури;

- разом з обласними державними адміністраціями розробити та затвердити спільний документ під назвою «Стратегія розвитку регіонів України у сфері культури», на реалізацію заходів якого передбачити співфінансування. У контексті стратегії передбачити план заходів розвитку регіонів у сфері культури; строки його виконання; відповідальних виконавців; шляхи залучення коштів (обсяги і джерела фінансування); строки звітування про хід реалізації Стратегії.

2. Верховній Раді України запровадити проведення щорічних парламентських слухань про стан взаємодії органів публічної влади з громадськими організаціями у сфері культури.

3. Структурним підрозділам у сфері культури місцевих державних адміністрацій, виконавчим органам у сфері культури місцевих рад рекомендуємо створити відділи/сектори з питань зв'язків з громадськістю та взаємодії з міжнародними організаціями.

Реалізація вищезазначених рекомендацій сприятиме поліпшенню рівня та якості взаємодії громадських організацій у сфері культури з органами публічної влади в Україні, розширить можливості громадських ініціатив у культурній політиці та стимулюватиме розвиток інституційної спроможності громадянського суспільства.

Основні положення і результати досліджень третього розділу дисертації опубліковано у наукових працях [32, 34, 36, 38, 42, 48, 50, 51, 196, 198].

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

У дисертації сформульовано та вирішено наукове завдання державного управління, що полягає в удосконаленні механізмів взаємодії громадських організацій у сфері культури з органами публічної влади, з урахуванням досвіду країн ЄС, і наданні практичних рекомендацій щодо їх конструктивної співпраці.

Відповідно до поставлених у роботі завдань, узагальнення результатів проведеного дослідження надало можливість сформулювати низку висновків і пропозицій, що мають теоретичне і практичне значення.

1. Охарактеризовано теоретичні засади взаємодії громадських організацій у сфері культури з органами публічної влади. Визначено, що загострення проблем екологічного, соціально-економічного, морально-етичного характеру, вирішення яких тісно пов'язане із необхідністю культурного розвитку громадянського суспільства, а також необхідність подолання дисбалансу між духовною і практичною сторонами суспільного буття українського суспільства, актуалізує проведення модернізації інструментарію реалізації державно-управлінської діяльності при підготовці регіональних програм культурно-економічного розвитку, розробці соціокультурних проектів та методичних рекомендацій щодо об'єднання зусиль держави та інститутів громадянського суспільства.

За результатами з'ясування ролі і значення громадських організацій у сфері культури в процесі побудови громадянського суспільства встановлено, що громадські організації у сфері культури досягли конкретних успіхів у питаннях артикуляції інтересів та захисту прав певних груп і категорій населення. З урахуванням особливостей діяльності громадських організацій та специфіки сфери культури запропоновано визначення сутності дефініції «громадські організації у сфері культури». З метою отримання більш повної інформації про громадські організації під час їх реєстрації запропоновано

відповідним органам застосовувати спеціально розроблену класифікаційну рамку громадських організацій у сфері культури, в основу якої покладено такі критерії: статус; тривалість функціонування; вплив у суспільстві; напрям культурного розвитку України; кількісний склад; профіль функціонування; культуротворча діяльність людини.

2. Розкрито особливості функціонування механізмів взаємодії громадських організацій у сфері культури з органами публічної влади, зокрема, запропоновано авторське визначення поняття «механізм взаємодії громадських організацій у сфері культури з органами публічної влади». Зазначено, що специфіка механізмів взаємодії громадських організацій, саме у сфері культури, з органами публічної влади визначається наявністю особливих рис у представників сфери культури, таких як харизматичність, комунікабельність, публічність, що впливає на якість комунікації та результативність досягнення задалегідь поставлених цілей. У межах дослідження теоретичного підґрунтя функціонування механізмів взаємодії громадських організацій у сфері культури з органами публічної влади виділено такі механізми комплексної дії: організаційний; нормативно-правовий, інституційний, міжнародного співробітництва та координаційний.

3. За результатами оцінювання ефективності взаємодії громадських організацій у сфері культури з органами публічної влади в Україні визначено основні чинники, які гальмують розвиток елітарної культури як Півдня, так і усієї України, а саме: недосконалість відповідної нормативно-правової бази; зростання комерціалізації соціокультурної діяльності низької якості; переповнення культурного простору України зразками зарубіжної, не завжди високоякісної масової культури. Визначено головні завдання державної культурної політики з метою захисту традиційно-етнічної складової української національної культури: культурний протекціонізм з боку української держави; матеріальне стимулювання розвитку вітчизняної культури із застосуванням програмно-цільового підходу; забезпечення балансу в реалізації українських та імпортованих товарів і послуг культурних індустрій на вітчизняному ринку;

створення та забезпечення активної діяльності центрів української культури за кордоном.

Системно представлено пропозиції органам місцевого самоврядування та органам управління у сфері культури щодо розробки та реалізації Концепції розвитку Півдня України у сфері культури, домінантами якої є міжкультурний діалог; консолідація полінаціонального населення; становлення свідомого громадянина-патріота України. Внесено науково обґрунтовані пропозиції щодо впровадження польського досвіду в Україні з урахуванням таких положень: державна культурна політика, яка покликана сприяти культурному розвитку, – явище історичне; вона не може бути однаковою для різних періодів, навіть для країни в цілому; вона повинна бути на одному й тому самому етапі варіативною, враховувати сучасну соціокультурну ситуацію, історичні традиції як держави, так і її регіонів.

4. Системно представлено напрями вдосконалення механізмів взаємодії громадських організацій у сфері культури з органами публічної влади в Україні в контексті демократизації і побудови громадянського суспільства. Запропоновано концептуальну модель механізмів взаємодії громадських організацій у сфері культури з органами публічної влади, в основу якої покладено визначення і втілення принципів стратегічного управління інноваційним співробітництвом при реалізації програмних заходів, спрямованих на формування в Україні довіри громадян до інститутів громадянського суспільства, посилення попиту на громадські організації з боку державних структур, та передбачено розподіл сфер впливу між інститутами громадянського суспільства й органами публічної влади, застосування сучасного комунікативного інструментарію, впровадження стандартів інформаційного обміну, створення правових та фінансових умов для налагодження партнерських відносин. На основі дослідження питань модернізації інструментарію взаємодії між громадськими організаціями у сфері культури й органами публічної влади наведено пропозиції щодо

інструментарного посилення спроможності громадських організації у сфері культури до моніторингу та контролю за органами публічної влади.

5. Внесено практичні рекомендації щодо вдосконалення механізмів взаємодії органів публічної влади і громадських організацій у сфері культури з урахування досвіду ЄС. Обґрунтовано стратегічні напрями розвитку механізмів взаємодії органів публічної влади і громадських організацій у сфері культури, що орієнтовані на: створення сприятливих умов для налагодження партнерських відносин; мобілізацію потенційних джерел фінансового забезпечення реалізації програм/проектів розвитку сфери культури; проведення на регіональному рівні інституційної модернізації взаємодії органів публічної влади і громадських організацій у сфері культури, з метою розв'язання проблеми ефективності і дієвості функціонування соціокультурних інституцій у напрямі формування, збереження і поширення національної свідомості, ідеології, національних ціннісних орієнтирів та ідеалів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрущенко В. П. Організоване суспільство. Проблема організації та суспільної самоорганізації в період радикальних трансформацій в Україні на рубежі століть: досвід соціально-філософського аналізу. К. : ТОВ «Атлант ЮЕмСі», 2005. 498 с.
2. Бабінова О. О. Взаємодія органів державного управління і місцевого самоврядування з громадськістю: теоретико-методологічний аспект : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з держ. упр. : 25.00.01. Київ, 2006. 20 с.
3. Бабінова О. О. Концептуально-технологічні проблеми взаємодії органів державного управління та місцевого самоврядування України з громадськістю. Проблеми трансформації територіальної організації влади : зб. матеріалів та док. / наук. ред. М. Пухтинський. К., 2005. С. 321–329.
4. Баглей Б. Громадські організації – основа самоорганізації українського суспільства. Актуальні проблеми державного управління на новому етапі державотворення: матеріали наук.-практ. конф. за міжнар. участю, м. Київ, 31 трав. 2005 р. : у 2 т. / за заг. ред. В. І. Лугового, В. М. Князева. К., 2005. Т. 1. С. 203–204.
5. Багмет М. О., Ляпіна Л. А. Значення всеукраїнських культурно-просвітницьких об'єднань у зміцненні міжетнічної взаємодії. Наукові праці : науково-методичний журнал. Т. 23. Вип. 10. Політичні науки / ред. П. М. Тригуб та ін. Миколаїв : ЧДУ ім. Петра Могили, 2002. С. 18–24.
6. Багмет М. О., Ляпіна Л. А. Політико-правові аспекти державного регулювання етнонаціональних процесів у період розбудов України. Миколаївщина багатонаціональна: з історії етнічних спільнот регіону / Л. Каймазарова, І. Гармашов, О. Гриневич, А. Шілов. Миколаїв: Атол, 2005. С.11-120.

7. Бакальчук Б. О. Культурна самобутність як фактор національної безпеки України: гуманітарний аспект. URL: www.niisp.gov.ua/vydanna/panorama.
8. Бартош Венглярчик, Gazeta Wyborcza, 20.02.2011. URL: <http://www.istpravda.com.ua/digest/2011/02/20/26023/>.
9. Беззубко Л. В. Проблеми взаємодії місцевої влади та територіальної громади : монографія / під заг. ред. д.е.н., проф. В. В. Дорофієнка. Донецьк : СПД Купріянов В. С., 2009. 334 с.
10. Бодров А. В. Історичні аспекти становлення та розвитку недержавних організацій в Україні. Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. пр. Харків, 2006. № 2(28) : У 2 ч. Ч. 1. С. 248–256.
11. Братковський М. Л. Довіра як механізм реалізації публічної влади: монографія. Донецьк : «ВІК», 2010. 287 с.
12. Братковський М. Л. Формування механізмів реалізації публічної влади на підставі довіри : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра наук з держ. упр. : 25.00.02. Донецьк, 2011. 34 с.
13. Буздуган Я. М. Роль громадського контролю в управлінні соціально-економічним розвитком суспільства. Харків : Віче, 2012. № 7. С. 14–16.
14. Бутирська Т. О. Оптимізація взаємодії державної влади і громадянського суспільства (управлінський аспект) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з держ. упр. : 25.00.02. Одеса, 2004. 20 с.
15. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
16. Ващук О. М. Конституційно-правовий статус громадських організацій України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Київ, 2004. 207 с.
17. Взаємодія органів державної влади та громадянського суспільства : навч. посіб. / за наук. ред. д-ра соц. наук, проф. Ю. П. Сурміна, д-ра іст. наук, проф. А. М. Михненко ; авт. кол. : Ю. П. Сурмін, А. М. Михненко, Т. П. Крушельницька та ін. К. : НАДУ, 2011. 388 с.

18. Висоцький О. Ю. Історія української культури: навч. посіб. Дніпропетровськ: НметаУ, 2005. 130 с.
19. Відкритість інформації як основний чинник взаємодії органів державної влади та громадських об'єднань. Громадські організації та органи державного управління : питання взаємовідносин : монографія / за заг. ред. Н. Р. Нижник, В. М. Олуйка. Черкаси, 2009. Розд. 1. 5. С. 83–88.
20. Войтович Р. В. Вплив глобальної демократії на розвиток системи державного управління перехідних суспільств. Вісник Національної академії державного управління при Президентові України : наук. журн. 2013. № 1. С. 5–14.
21. Войтович Р. В. Вплив глобалізації на систему державного управління (теоретико-методологічний аналіз) : монографія / за заг. ред. В.М. Князева ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. К. : НАДУ, 2007. 679 с. Бібліогр. : с. 646–675 (470 назв). ISBN 966-619-218-7.
22. Войтович Р. В. Глобалізація та її вплив на систему державного управління: аналіз, проблеми, перспективи : монографія. Центр дослідж. пробл. публіч. упр. Чернівці : Технодрук, 2011. 368 с. Бібліогр. : с. 346–367 (350 назв). ISBN 978-966-8658-87.
23. Волкова Д. Є. Конституційне законодавство України про громадські організації: стан та перспективи гармонізації з європейськими стандартами : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.02 «Конституційне право; муніципальне право». Одеса, 2015. 25 с.
24. Волкова Д. Є. Міжнародні стандарти про внутрішню структуру громадських організацій. Юрид. вісник. 2012. № 1. С. 71–77.
25. Волкова Д. Є. Міжнародні стандарти створення громадських організацій. Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. пр. Одеса, 2012. Вип. 64. С. 88–94.
26. Волкова Д. Є. Перспективи вдосконалення організаційно-правової форми громадських організацій в Україні. Правове життя сучасної України :

матеріали Міжнар. наук. конф. проф.-викл. складу Нац. ун-ту «Одеська юридична академія». Одеса, 2012. С. 284–286.

27. Волошина А. В., Лациба М. В. Ефективна організація роботи громадської ради: метод. рек. / укр. незалеж. центр політ. дослідж. Київ : Агентство «Україна», 2011. 76 с.

28. Воробьев Ю. Л. Коммуникативное взаимодействие гражданского общества и структур публичной власти как управленческий процесс : автореф. дис. на соискание ученой степени докт. соц. наук : спец. 22.00.08 «Социология управления». М., 2008. 37 с.

29. Гаєва Н. П. Загальні засади взаємодії органів державної влади і об'єднань громадян. Органи державної влади України : монографія / за ред. В. Ф. Погорілка. Київ : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2002. С. 471–483.

30. Гаєва Н. П. Форми взаємодії органів державної влади і об'єднань громадян. Органи державної влади України : монографія / за ред. В. Ф. Погорілка. Київ : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2002. С. 483–505.

31. Глондис Д. Польські громадські організації та інформування з питань європейської інтеграції. URL: <https://eu.prostir.ua/data?t=1&q=1856>.

32. Гололобов С. М. Координування діяльності органів державної влади та громадських організацій і об'єднань в сучасній Україні. Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. Харків : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2016. Вип. 2 (50). С. 1–6.

33. Гололобов С. М. Правовий статус громадських організацій України в контексті європейських стандартів. Молодий вчений. 2016. №4(31). С. 636–640.

34. Гололобов С. М. Специфика взаимодействия органов государственной власти с общественными организациями: реалии современной Украины. Держава та регіони. Сер.: Державне управління. 2016. №4(56). С. 4–7.

35. Гололобов С. М. Варіативність типології громадських організацій. Наукові праці / Чорном. нац. ун-т ім. Петра Могили ; ред. кол. : Смельянов В. М. (голова) та ін. Миколаїв, 2017. Державне управління ; вип. 278. т. 290. С. 23–29.
36. Гололобов С. М. Правові засади діяльності громадських організацій у ЄС: національно-культурний аспект. Публічне адміністрування: теорія та практика : ел. зб. наук. пр. ДРІДУ НАДУ при Президентіві України / гол. ред. С. М. Серьогін. Вип. 2(18). Дніпро : ДРІДУ НАДУ при Президентіві України, 2017. С. 1–13.
37. Гололобов С. М. Розвиток громадянського суспільства в Україні: специфіка співробітництва органів публічної влади з громадськими організаціями. Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. ОРІДУ / гол. ред. М. М. Іжа. Вип. 3(71). Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2017. С. 33–37.
38. Гололобов С. М. Формування громадянського суспільства в ЄС на рубежі тисячоліть: нормативно-правовий доробок Європейської Комісії. Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування : ел. наук. фак. вид. ХНТУ / гол. ред. І. П. Лопушинський. Вип. 1. Херсон : ХНТУ, 2019. URL: http://el-zbirn-du.at.ua/2019_1/14.pdf.
39. Гололобов С. М. Особливості взаємодії між органами публічної влади та громадськими організаціями в республіці Польща: уроки для України. Актуальні проблеми та перспективи розвитку публічного управління : матеріали Всеукр. підсумк. наук.-практ. конф. за міжнар. участю, 25 жовт. 2013 р. Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2013. С. 223–224.
40. Гололобов С. М. Українська культура в євроінтеграційних процесах: ризики та шляхи їх мінімізації. Європейська інтеграція в контексті світових глобалізаційних процесів : матеріали наук.-практ. конф., 19 груд. 2013 р. за заг. ред. М. М. Іжі, В. М. Кривцової. Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2014. С. 155–157.
41. Гололобов С. М. Криза національно-культурного розвитку України у роки незалежності: шляхи її подолання. Аркасівські читання : матеріали IV

Міжнар. наук.-практ. конф., 11-12 квіт. 2014 р. Миколаїв: МНУ ім. В. О. Сухомлинського, 2014. С. 148–150.

42. Гололобов С. М. Громадські організації України та ЄС: порівняльний аналіз. Актуальні проблеми європейської інтеграції та євроатлантичного співробітництва України : матеріали 11-ї регіон. наук.-практ. конф., 15 трав. 2014 р. за заг. ред. Л. Л. Прокопенка. Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2014. С. 126–128.

43. Гололобов С. М. Особливості культури в інформаційному суспільстві. Інформаційне суспільство та сталий розвиток : матеріали наук.-практ. семінару, 16 трав. 2014 р. Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2014. С. 29–32.

44. Гололобов С. М. Сучасний стан взаємовідносин між органами державної влади та громадськими організаціями: практичний аспект. Реформування публічного управління: теорія, практика, міжнародний досвід : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. за міжнар. участю, 31 жов. 2014 р. Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2014. С. 118–120.

45. Гололобов С. М. Позашкільна освіта Миколаївщини як чинник національно-культурного розвитку Півдня України. Літня Школа освітян України (III Міжнар. та VIII Всеукр. школа метод. досвіду) : матеріали Літньої Школи освітян України (III Міжнар. та VIII Всеукр. школа метод. досвіду), 16-20 черв. 2014 р. Науковий часопис «Вересень» МОІППО. Миколаїв : Видавництво МОІППО, 2015. № 1-2(7-71). С. 43–47.

46. Гололобов С. М. Вітчизняні заклади культури у сільській місцевості в контексті євроінтеграційних процесів. Європейська інтеграція в контексті світових глобалізаційних процесів : матеріали наук.-практ. конф., 24 груд. 2014 р. за заг. ред. М. М. Іжі, В. М. Кривцової. Одеса : ОРІДУ НАДУ при Президентові України, 2015. С. 147–150.

47. Гололобов С. М. Проблемні аспекти взаємодії між органами державної влади та громадськими організаціями в Україні. Реформування публічного управління: теорія, практика, міжнародний досвід : матеріали

Всеукр. наук.-практ. конф. за міжнар. участю, присв. 20-річчю утворення інституту. 29-30 жов. 2015 р. Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2015. С. 90–91.

48. Гололобов С. М. Участь громадських організацій у здійсненні громадського контролю: правові засади. Правові аспекти публічного управління: теорія та практика : матеріали VII наук.-практ. конф. 10 груд. 2015 р. за заг. ред. Л. Л. Прокопенка. Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2015. С. 20–23.

49. Гололобов С. М. Взаємодія органів державної влади з громадськими організаціями в контексті реалізації євроінтеграційних прагнень України. Європейська інтеграція в контексті світових глобалізаційних процесів : матеріали наук.-практ. конф., Одеса, 24 груд. 2015 р. за заг. ред. М. М. Іжі, В. М. Кривцової. Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2016. С. 174–177.

50. Гололобов С. М. Довіра українців до громадських організацій: результати досліджень. Сучасна українська держава: вектори розвитку та шляхи мобілізації ресурсів : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Одеса, 13 лют. 2016 р. Одеса : ПНПУ ім. К. Д. Ушинського, 2016. С. 168–170.

51. Гололобов С. М. Інформаційні ресурси діяльності недержавних організацій. Інформаційне суспільство та сталий розвиток : матеріали наук.-практ. семінару у форматі Міжнар. відео-конф., 17 трав. 2016 р. Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2016. С. 30–34.

52. Гололобов С. М. Діяльність громадських організацій Польщі в питанні євроінтеграції: приклад для України. Європейська інтеграція в контексті світових глобалізаційних процесів : матеріали наук.-практ. конф., 15 груд. 2016 р. за заг. ред. М. М. Іжі, В. М. Кривцової. Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2017. С. 153–156.

53. Гололобов С. М. Реформування механізмів співпраці органів публічної влади і закладів культури. Реформування публічного управління та адміністрування: теорія, практика, міжнародний досвід : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. за міжнар. участю, 26 жов. 2018 р. Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2018. С. 90–91.

54. Гололобов С. М. Теоретико-практичні засади взаємодії громадських організацій з органами державної влади: реалії України. Науковий часопис «Вересень» МОППО. Миколаїв, 2016. №1-2(72-73). С. 67–74.

55. Гололобов С. М. Програма розвитку культури Миколаївщини: аналіз з позиції євроінтеграційних прагнень України. Європейська інтеграція в контексті світових глобалізаційних процесів : матеріали наук.-практ. конф., 15 груд. 2017 р. за заг. ред. М. М. Іжі, В. М. Кривцової. Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2017. С. 153–156.

56. Гололобов С. М. Польський досвід взаємодії громадських організацій у сфері культури з органами публічної влади: уроки для України. Актуальні проблеми європейської та євроатлантичної інтеграції України : матеріали 17 регіон. наук.-практ. конф., Дніпро, 14 трав. 2020 р. / за заг. ред. Л. Л. Прокопенка. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2020. 392 С. С. 172–174.

57. Горячук В.Ф., Дуков Д.Ф. Державна регіональна політика та угоди щодо регіонального розвитку в контексті європейського вибору. Теорія та практика державного управління: зб. наук. праць. Харків, 2016. Вип. 1 (52). С. 166–170.

58. Горячук В.Ф., Дуков Д.Ф. Методичні підходи до оцінки бюджетних програм та шляхи їх удосконалення. Економічні інновації. Одеса, 2016. Вип. 61. С. 71–84.

59. Гриценко О., Солодовник В. Пророки, пірати, політики і публіка. Культурні індустрії й державна політика в сучасній Україні / наук. ред. Кілієвич О. Київ : «К.І.С.», 2003. 168 с.

60. Громадські організації у дискурсі демократизації суспільства: монографія / Мін-во освіти і науки, молоді та спорту України, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова ; за науковою ред. В. П. Беха ; редкол. : В. П. Бех (голова), Г. О. Нестеренко (заст. голови) та ін. К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. 680 с.

61. Громадянська мережа ОПОРА. Дослідження «Європейські громадські асоціації як інструмент впливу українського громадянського

суспільства на євроінтеграційні перетворення в Україні». Громадянська мережа ОПОРА. Львів, 2010. URL: <http://pandia.ru/text/79/512/26743.php>.

62. Громадянське суспільство : проблеми і напрями інституційного розвитку : навч. посіб. / уклад. : Ю. П. Сурмін, Т. П. Крушельницька, В. В. Карлова та ін. ; за заг. ред. д-ра соціол. наук, проф. Ю. П. Сурміна. Київ : НАДУ, 2008. 56 с.

63. Гудима Н. Громадські об'єднання та організації як фактор забезпечення відкритості та прозорості державного управління. Проблеми трансформації системи державного управління в умовах політичної реформи в Україні: матеріали наук.-практ. конф. за міжнар. участю (м. Київ, 31 трав., 2006) / ред. О. Ю. Оболенський, В. М. Князев. К., 2006. У 2 т. Т. 1. С. 115–117.

64. Дегтярьова І. О. Вплив культури на конкурентоспроможність території : концептуальні аспекти. Сучасна регіональна політика: освіта, наука, практика : матеріали підсумк. наук.-практ. конф. за міжнар. участю, 28 жовт. 2011 р. : [у 2 т.]. Одеса, 2011. Т. I. С. 37–39.

65. Домбровська С. М., Хмиров, І. М., Шведун, В. О. Financial support of initiatives of public organizations by public authorities. Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. – 2017. – Т.1. № 22. – С. 470-478

66. Домбровська С. М., Гусаров О.О., Дуднева Ю.Е. Проблеми та перспективи розвитку державного управління: монографія. Х.: УПА, 2014. 172с.

67. Домбровська С. М., Нікіпелова Є. М., Помаза-Пономаренко А. Л. Уніфікація правового механізму України та Республіки Польща щодо зміцнення національної безпеки : монографія. Х.: НУЦЗУ, 2019. 256 с.

68. Дрешпак В. Забезпечення діалогу органів публічної влади з територіальною громадою: теоретичні та прикладні аспекти. В. Дрешпак, Н. Липовська. Аспекти публічного управління. 2015. № 5-6(19-20). С. 57–65.

69. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад. : Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін. ; за ред.

Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. Київ : НАДУ, 2010. 820 с. URL:

http://www.academy.gov.ua/NMKD/library_nadu/Encycloped_vydanniy/14ff57eb-06bd-4b2b-8bfb-ead7f286d5dd.pdf.

70. Європейська конвенція про визнання юридичними особами міжнародних неурядових організацій. Інформ.-пошук. система із законодавства України «Право. Версія Проф». URL: <http://www.akros.com.ua/menu/view/itemId/23>.

71. Європейська конвенція про захист прав людини й основних свобод : міжнародний документ від 16 груд. 1966 р. URL: <http://portal.rada.gov.ua>.

72. Законодавство України про культуру. Київ : К.І.С., 2009. 214 с.

73. Законодавче регулювання діяльності неприбуткових організацій: світовий досвід та рекомендації для України. Лабораторія законодавчих ініціатив. URL: http://www.parlament.org.ua/index.php?action=publication&id=8&ar_id=42&as=0.

74. Закон України «Про благодійництво та благодійні організації» від 16.09.1997 №531/97-ВР. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/531/97-%D0%B2%D1%80>.

75. Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» від 5 лип. 2012 р. № 5073-VI. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5073-17>.

76. Закон України «Про громадські об'єднання» від 22 берез. 2012 р. № 4572-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4572-17>.

77. Закон України «Про звернення громадян» від 2 жовт. 1996 р. № 393/96-ВР. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80>.

78. Закон України «Про культуру» від 14 груд. 2010 р. № 2778-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

79. Закон України «Про молодіжні та дитячі громадські організації» від 1 груд. 1998 р. № 281-XIV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/281-14>.

80. Закон України «Про об'єднання громадян» від 16.06.1992 №2460-XII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2460-12>.
81. Закон України «Про позашкільну освіту» від 22.06.2000 № 1841-III. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1841-14>.
82. Закон України «Про політичні партії в Україні»: Прийнятий 05.04.2001 р. Відомості Верховної Ради України. 2001. №23. С.118.
83. Закон України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» від 15 верес. 1999 р. № 1045-XIV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1045-14>.
84. Закон України «Про громадські організації» № 5026-VI зі змінами від 22.06.2012. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
85. Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації» від 23 квіт. 1991 р. № 987-XII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/987-12>.
86. Зеленько Г. Україна – Польща : від суспільних рухів до партійних систем. Наукові записки : зб. / Нац. акад. наук України, Ін-т політ. і етнонац. дослідж. К., 2000. Вип. 11. С. 302–311.
87. Інтеграція громадянського суспільства України до загальноєвропейського простору. Міжнародний фонд «Відродження». URL: <http://www.irf.ua/index.php>.
88. Інформаційний компонент діяльності НДО. Абрамов Л. К., Азарова Т. В. Кіровоград: ІСКМ, 2009. 80 с.
89. Історія української та зарубіжної культури: навч. посіб. / Б. І. Білик, Ю. А. Горбань, Я. С. Калакура та ін.; за ред. С. М. Клапчука, В. Ф. Остафійчука. Київ : Вища шк., Т-во «Знання», КОО, 1999. 326 с.
90. Історія української та зарубіжної культури : навч. посіб. / Ред. С. М. Клапчук, В. Ф. Остафійчук. 4-те вид., переробл. та доп. Київ : Знання-Прес, 2002. 351 с.
91. Калінкіна Н. В. Партнерські відносини між владою та «третім сектором» у соціальній державі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з держ. упр. : 25.00.02. Харків, 2008. 19 с.

92. Кандагура К. С. Громадські організації як комунікатори між органами державної влади та громадськістю. Сучасна регіональна політика: формування, реалізація та розвиток публічної служби : матеріали підсумк. наук.-практ. конф. за міжнар. участю, 23 верес. 2010 р. / ред. кол.: М. М. Іжа та ін. Одеса, 2010. С. 281–283.
93. Кандагура К. С. Механізми впровадження комунікативних проектів у побудові взаємовідносин влади з громадськістю : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з держ. упр. : 25.00.02. Київ, 2011. 20 с.
94. Ковбасенко Л. І. Організаційно-педагогічні основи діяльності сучасного позашкільного навчального закладу: метод. посіб. Київ : Либідь, 2000. 53 с.
95. Козлов К. І. Громадські організації: класифікація, місце та роль у розвитку регіону. Теорія та практика державного управління. Вип. 6: Нові механізми регіонального розвитку: матеріали наук.-практ. конф., 12 груд. 2003 р. Харків, 2004. С. 87–89.
96. Кокошко Ф. І. Культурно-освітні організації Півдня України в 1917 – на початку 1920-х років. Наукові праці : наук.-метод. журнал. Т. 2. / ред. П. М. Тригуб та ін. Миколаїв: Видавничий відділ НФ НаУКМА, 1999. С. 32–39.
97. Колодій А. На шляху до громадянського суспільства. URL: http://political-studies.com/wp-content/uploads/2010/01/Kolodiy_Na_Slyahu.pdf.
98. Колодій А. Перешкоди на шляху інституціалізації громадянського суспільства в Україні: матеріали наук.-практ. конф. за міжнар. участю «Суспільні реформи та становлення громадянського суспільства в Україні», (Київ, 30 трав. 2001 р.) / Українська Академія державного управління при Президентові України. Т. 1–3. Київ, 2001. Т. 1. С. 50–53. URL: <http://political-studies.com/?p=161>.
99. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31.10.2003 р. ВВР України. 2007. № 49. С. 20–48.
100. Конституція України : Прийнята ВР України 28 черв. 1996 р. зі змінами. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

101. Концепція позашкільної освіти та виховання. Управління освітою. 2005. С. 5–6.
102. Кордон М. В. Українська та зарубіжна культура : підруч. для вузів. 3-тє вид. Київ : Центр учбової літератури, 2010. 586 с.
103. Кормич Л. І., Шелест Д.С. Громадські об'єднання та політичні партії сучасної України. Київ : АВРІО, 2004. 262 с.
104. Корнат А. Громадські організації та їх управлінська роль у процесі активізації діяльності громади. Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. ОРІДУ / гол. ред. М. М. Їжа. Одеса, 2010. Вип. 3(43). Т. 2. С. 133–135.
105. Кравчук В. М. Взаємовідносини громадських організацій і держави в умовах формування громадянського суспільства в Україні (теоретико-правові аспекти) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2009. 20 с.
106. Крисанов Д. Україна і Польща в євроінтеграційному процесі. Економіка України. 2004. № 8. С. 91–92.
107. Культура Південноукраїнського регіону. Питання міжетнічної комунікації : навч. посіб. / заг. ред. А. Г. Михайлик. Миколаїв : Вид-ць Прокопчук Л. О., 2010. 322 с.
108. Культура Півдня України: матеріали Міжрегіон. наук.-практ. конф. «Поліетнічна культура Півдня України: історичні особливості формування та сучасні проблеми розвитку» / ред. А. Г. Михайлик. Миколаїв ; Одеса: ТОВ Від, 2007. 198 с.
109. Культурологія: Теорія та історія культури: навч. посіб. / за ред. І. І. Тюрменко, О. Д. Горбула. Київ : Центр навчальної літератури, 2004. 368 с.
110. Кульчицька О. В. Роль громадських організацій кінця ХІХ – початку ХХ ст. в культурному житті Півдня України. Наукові праці : наук.-метод. журнал. Т. 120. Вип. 107. Історія / ред. П. М. Тригуб та ін. Миколаїв : ЧДУ ім. Петра Могили, 2010. С. 29–33.
111. Купрій В. Держава й громадські організації: від політики панування до політики соціального партнерства. Суспільні реформи та становлення

громадянського суспільства в Україні : матеріали наук.-практ. конф. за міжнар. участю (30 трав. 2001 р., м. Київ). К., 2001. Т. 1. С. 118–121.

112. Купрій В. Місцева влада і громадські організації: від політики планування до соціального партнерства. Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. праць. Вип. 2 (8). Дніпропетровськ, 2002. С. 183–188.

113. Купрій В. О. Організації громадянського суспільства як суб'єкти вироблення державної політики : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з держ. упр. : 25.00.01. Київ, 2007. 20 с.

114. Купрій В., Паливода Л. Громадська експертиза та громадський моніторинг діяльності органів влади: навч. посіб. Київ : Макрос, 2011. 200 с.

115. Куц Ю. О. Державне регулююче управління національно-культурними товариствами як фактор стабілізації етнонаціонального буття. Актуальні проблеми державного управління. збір. наук. праць. Харків, 2001. №3 (11). С. 63–70.

116. Леухіна А. Взаємодія між об'єднаннями громадян та інститутами держави: концепція й можливі моделі. URL: www.library.ukma.kiev.ua.

117. Лебедева Я. В. Роль регіону у формуванні державної культурної політики. Регіональна політика на сучасному етапі державотворення : проблеми децентралізації, ризики та перспективи впровадження : пленарне засід., рек. та матеріали щоріч. наук.-практ. конф. 31 жовт. 2006 р. / гол. ред. М. М. Іжа. Одеса, 2006. С. 164–167.

118. Львов В. С. Правознавство: навч.-метод. посіб. Запоріжжя : Вид-во ЗДІА, 2009. 139 с.

119. Ляпіна Л. А. Діяльність національно-культурних товариств у Південному регіоні України на сучасному етапі. URL: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/ukrpolituk>.

120. Максим'як Л. Л. Вдосконалення системи міжрегіонального і транскордонного співробітництва у сфері культури. Сучасна регіональна політика: формування, реалізація та розвиток публічної служби : матеріали

підсумк. наук.-практ. конф. за міжнар. участю, 23 верес. 2010 р. Одеса, 2010. С. 385–388.

121. Менджул М. В. Види громадських організацій в Україні. Часопис Київського університету права. 2009. № 1. С. 184–188.

122. Менджул М. В. Громадські організації як суб'єкти цивільного права : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право». Київ, 2011.

123. Менджул М. В. Розвиток громадських організацій в Україні: істор.-прав. аналіз. Часопис Київського університету права. 2008. № 4. 125–130.

124. Менджул М. В. Сучасний етап розвитку громадських організацій в Україні: істор.-прав. аналіз: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. «Лісабонська стратегія як визначальний чинник європейської інтеграції в галузі освіти і науки», (Ужгород (Україна) – Гирляни (Словаччина), 6-9 трав. 2008 р.) / М-во освіти і науки України, Закарпат. держ. ун-т. Ужгород : Ліра, 2008. С. 200–207.

125. Менджул М. В. Цивільно-правовий статус громадських організацій : монографія. Ужгород : Видавництво О. Гаркуші, 2010. 200 с.

126. Мепарішвілі Х. Н. Феномен національно-культурного субстату в аспекті організаційно-правових механізмів державної підтримки розвитку національно-культурних об'єднань громадян. Реформування системи державного управління та державної служби: теорія і практика : матеріали наук.-практ. конф. за міжнар. участю, 22 жовт. 2010 р. / ред. В. С. Загорський, А. В. Ліпенцев. Львів, 2010. У 2 ч. Ч. 1. С. 411–415.

127. Миколаївщина багатонаціональна: з історії етнічних спільнот регіону / Л. Каймазарова, І. Гармашов, О. Гриневич, А. Шилов. Миколаїв : Атол, 2005. 329 с.

128. Міжнародне публічне право. Том 1: навч. посіб. / за заг. ред. В. Ф. Антипенка. Київ : НАУ, 2012. 420 с. URL: http://megalib.com.ua/content/8916_Ponyattya_i_uridichna_priroda_derjavnoi_teritorii.html.

129. Міжнародні організації : навч. посіб. / за ред. О. С. Кучика. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ : Знання, 2007. 749 с.

130. Місце мови у формуванні державної політики сучасної України, а також проблеми, пов'язані з цим (за матеріалами преси півдня України 1991 – 1998 рр.). Політика: історія і сучасність: зб. наук. праць. Вип. 1. Миколаїв-Одеса: ТОВ Від, 2002. С.130–137.

131. Мішина Н. Органи самоорганізації населення та громадські організації в Україні: порівняльне дослідження правового статусу. Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. пр. ОРІДУ. Одеса, 2006. Вип. 1 (25). С. 179–184.

132. Морально-етичні особливості взаємовідносин органів влади та громадських об'єднань. Громадські організації та органи державного управління: питання взаємовідносин : монографія / за заг. ред. Н. Р. Нижник, В. М. Олуйка. Черкаси, 2009. Розд. 2. 7. С. 207–221.

133. Музейна мережа Півдня та Сходу України. Рутинський М. Й. Музеєзнавство : навч. посіб. Київ : Знання, 2008. 428 с. С. 178–192.

134. Надрага В. І. Взаємодія владних структур, політичних і громадських організацій як засіб підвищення ефективності управління на регіональному рівні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з держ. упр. : 25.00.02. К., 2003. 20 с.

135. Налагодження механізмів взаємодії уряду з неурядовими громадськими організаціями : наук.-метод. розробка / авт. кол.: С. А. Чукут (наук. кер.), Н. М. Драгомирецька, О. В. Загвойська та ін. Київ : НАДУ, 2011. 80 с.

136. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>.

137. Національна екологічна політика України: оцінка і стратегія розвитку. Програма розвитку ООН, Глобальний екологічний фонд. Київ, 2007. 186 с.

138. Національна культура в сучасній Україні / гол. ред. колегії І. Ф. Курас. Київ : Асоціація «Україно», 1995. 336 с.

139. Неурядові організації держав-членів ЄС як основа механізму взаємовідносин. Громадські організації та органи державного управління: механізм взаємовідносин : монографія / за заг. ред. Н. Р. Нижник, В. М. Олуйко. Черкаси, 2009. Розд. 1–3. С. 33–58.

140. Неурядові організації Європейського Союзу: порівняльний аналіз громадських організацій України. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2002. 48 с.

141. Новак В. В. Організаційно-правові питання соціального партнерства органів державної влади та громадських об'єднань в Україні: стан та перспективи розвитку: рук. дис. на здобуття наук. ступ. канд. наук з держ. упр. за спец.: 25.00.01 – теорія та історія державного управління. Інститут законодавства Верховної Ради України. Київ, 2008.

142. Новіков М. М. Об'єднання громадян у механізмі взаємодії держави і громадянського суспільства : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Харків, 2002. 18 с.

143. Новохацький В. Д. Неурядові організації як фактор розбудови громадського суспільства в Україні : дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02. Дніпропетровськ, 2005. 189 с.

144. Основи демократії : посіб. / М. Бессонова, О. Бірюков, С. Бондарчук та ін. ; заг. ред. А. Колодій ; М-во освіти і науки України, Ін-т вищої освіти АПН України, Укр.-канд. проект «Демократична освіта», Ін-т вищої освіти. Київ : Вид-во «Ай Бі», 2002. 684 с.

145. Пащенко В. І. Відносини держави з неурядовими організаціями: ресурсний аспект. Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. пр. / гол. ред. С. М. Серьогін. Дніпропетровськ, 2006. Вип. 4 (26). С. 65–74.

146. Питання культури Півдня України в світовому аспекті сьогодення : збір. наук. праць викладачів та аспірантів (присвячується 25-річчю Миколаївській філії) / Міністерство культури та мистецтв України ; Київський

державний університет культури та мистецтв ; Миколаївська філія. Миколаїв : Можливості Кіммерії, 1998. 216 с.

147. Південь України: етноісторичний, мовний, культурний та релігійний виміри : зб. наук. праць III Міжнар. наук. конф., 15-16 квіт. виміри : зб. наук. праць III Міжнар. наук. конф., 15-16 квіт. 2011 р., Одеса / відп. ред. М. І. Михайлуца. Одеса : ВМВ, 2011. 397 с.

148. Паливода Л. Збірник звітів за результатами оцінки діяльності органів виконавчої влади за напрямком «взаємодія з громадськістю»: К. : БФ «Творчий центр ТЦК». 2018. 72 с.

149. Політика держави у сфері культурного розвитку. Управління соціальним і гуманітарним розвитком : навч. посіб. : у 2-х ч. Ч. 2 / ред. В. П. Трощинський, В. А. Скуратівський. Київ, 2010. С 48–87.

150. Постанова Кабінету Міністрів України від 3 листоп. 2010 р. № 996 «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» (зі змінами). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-%D0%BF/page>.

151. Правознавство: Підручник / Авт. кол.: Демський С. Е., Ковальський В. С., Колодій А. М. (керівник авт. кол.) та ін.; за ред. В. В. Копейчикова. 7-е вид., стер. Київ : Юрінком Інтер, 2003. 736 с.

152. Проект «Концепції Державної цільової національно-культурної програми розвитку культури і мистецтва на період до 2017 року». URL: <http://www.mincult.gov.ua>.

153. Проект «Концепції Державної цільової програми інноваційного розвитку української культури на 2009-2013 рр.». URL: <http://www.mincult.gov.ua>.

154. Радченко О. Діалектика взаємодії державних режимів і громадянського суспільства: ціннісний вимір. URL: http://www.nbu.gov.ua/e-journals/tppd/2009-1/zmist/R_1/Radchenko.pdf.

155. Радченко О. В., Савченко І. Г. Ціннісний вимір соціальної відповідальності в демократичній державі : монографія. Харків : ХНУВС, 2008. 200 с.

156. Ратцен Д., Мур Д., Дарем М. Правові основи діяльності некомерційних організацій в Центральній та Східній Європі. Громадянське суспільство. 2009. № 4 (11). С. 26–32.

157. Резолюція Копенгагенської наради Конференції з людського виміру Організації по безпеці та співробітництву в Європі. Інформ.-пошук. система із законодавства України «Право. Версія Проф». URL: <http://www.akros.com.ua/menu/view/itemId/23>.

158. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 лют. 2016 р. № 119-р «Про схвалення Довгострокової стратегії розвитку української культури – стратегії реформ». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/119-2016-%D1%80>.

159. Рябов С. С. До проблеми визначення поняття «громадянське суспільство». URL: http://www.library.ukma.kiev.ua/e-lib/NZ/NZV20_2002_spets160_ryabov_ss.pdf.

160. Сербіна Є. Проблема взаємодії громадських організацій з органами державної влади у забезпеченні реалізації культурної політики в Україні. Культура і життя. 2010. №3. С. 72–79.

161. Серьогін С. М. Державний службовець у відносинах між владою і суспільством : монографія. Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2003. 456 с.

162. Сірик Д. Організаційно-правові форми участі громадян у діяльності виконавчої влади. Підприємництво, господарство і право. 2008. № 9. С. 48–51.

163. Стан локальної демократії в містах України: роль громад та органів місцевого самоврядування : Аналітичний звіт за підсумками проекту «Моніторинг діяльності органів місцевого самоврядування у сфері розвитку локальної демократії». URL: <http://novapdf.com>.

164. Стойка А. В. Механізми ефективної взаємодії органів державної влади і громадських об'єднань на регіональному рівні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з держ. упр. : 25.00.02. Донецьк, 2006. 19 с.
165. Тоффлер Э. Метаморфозы власти. Пер. с англ. М. : ООО Изд-во АСТ, 2003. 669 с.
166. Тоффлер Э. Третья волна. Москва, 1999. 277 с.
167. Указ Президента України «Про сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні» від 26 лют. 2016 р. № 68/2016. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/68/2016>.
168. Українська культура в європейському контексті / Ю. П. Богуцький та ін. ; ред. Ю. П. Богуцький. Київ : Знання, 2007. 679 с.
169. Федорчак О. В. Класифікація механізмів державного управління. Демократичне врядування. 2008. № 1. URL: http://www.nbu.gov.ua/e-journals/DeVr/2008-01/O_Fedorchak.pdf.
170. Фесенко В. Глобальне громадянське суспільство й Україна: вплив міжнародних та закордонних неурядових організацій на соціально-політичні процеси в Україні. Суспільні реформи та становлення громадянського суспільства в Україні : матеріали наук.-практ. конф. / за заг. ред. В. І. Лугового, В. М. Князева. Київ : Вид-во УАДУ, 2001. С. 27.
171. Філософія політики: корот. енцикл. словник / авт.-упоряд. : В. П. Андрущенко та ін. Київ : Знання України, 2002. 670 с.
172. Філософія політики : хрестоматія : у 4 т. / ред. кол. Л. В. Губерський, авт.-упоряд. В. П. Андрущенко. Київ : Знання України, 2003. Т. 1. 364 с.
173. Форостян А. Ф. Мистецькі товариства Півдня України (II половина XIX ст.), їх освітня та виховна роль. Науковий вісник Миколаївського державного університету : зб. наук. праць. Вип. 12. Педагогічні науки. Т. 3 / ред.: В. Д. Будак, В. П. Андрущенко, І. Д. Бех. Миколаїв : МДУ, 2006. 262 с.
174. Фрицький Ю., Ішуніна Н. Повернення гміни: Польська реформа самоврядування і громадські організації. Віче. 2002. № 6. С. 34–39.

175. Фундаментальні принципи статусу неурядових організацій в Європі від 5 лип. 2002 р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_209.
176. Цивільний кодекс України від 16 січ. 2003 р. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40–44. Ст. 356.
177. Чернявська Л. Н. Суб'єктність міжнародних неурядових організацій у світовій політиці : дис. ... канд. політ. наук : 23.00.04. Київ, 2007. 235 с.
178. Шаян О. Л. Розробка та впровадження політичних рішень у демократичному суспільстві : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02 «Політичні інститути та процеси». Київ, 2005. 16 с.
179. Шморгун О. Україна: Шлях відродження : Економіка, політика, культура : общественно-политическая література. Київ : Фондація ім. О. Ольжича, 1994. 204 с.
180. Штиршов О.М. Роль інститутів громадянського суспільства у процесі здійснення демократичних змін Публічне управління та регіональний розвиток. 2020. № 8. С. 369-395.
181. Штиршов О.М., Ємельянов В.М. Взаємодія держави та інститутів громадянського суспільства: досвід країн ЄС. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2020. № 6. – URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/>
182. Юрійчук Є. П. Електоральна та референдумна легітимація влади на пострадянському просторі: зовнішньополітичні аспекти : монографія. Чернівці : Чернівецький національний ун-т, 2012. 480 с.
183. Яценко В. А. Громадська думка в системі механізмів державного управління : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з держ. упр. : 25.00.02. Київ, 2010. 20 с.
184. Commission discussion paper «The Commission and Non-Governmental Organisations: Building a Stronger Partnership», 2000. URL: http://ec.europa.eu/transparency/civil_society/ngo/comments/eccvat.pdf.
185. Communication from the Commission «On the collection and use of expertise by the Commission: Principles and Guidelines», COM (2002) 713 final.

Brussels,

11.12.2002.

URL:

http://ec.europa.eu/governance/docs/comm_expertise_en.pdf.

186. Communication from the Commission to the Council and the European Parliament «On Strengthening the European Neighbourhood Policy». – COM(2006) 726 final. Brussels, 4 December 2006. P. 7.

187. Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, «Civil Society Dialogue between the EU and Candidate Countries», COM(2005) 290 final, Brussels 29.06.2005.

188. Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European economic and social committee and Committee of the Regions «The Commission's contribution to the period of reflection and beyond: Plan-D for Democracy, Dialogue and Debate», COM(2005) 494 final – 13.10.2005. URL: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-05-1272_en.htm.

189. Communication from the European Commission «European Transparency Initiative. A framework for relations with interest representatives (Register and the Code of Conduct)». COM(2008) 323 final. Brussels, 27.5.2008.

190. EC, 2008 «European Transparency Initiative. A framework for relations with interest representatives (Register and Code of Conduct)», Communications from the Commission, COM (2008) 323 final – 27.5.2008, Commission of the European Communities, Brussels. URL: http://www.internationaldemocracywatch.org/attachments/310_Communication%20European%20Transparency%20Initiative.pdf.

191. EC, «Follow-up to the Green Paper «European Transparency Initiative», Communications from the Commission, Commission of the European Communities. URL: http://www.ecgi.org/commission/documents/com2003_0284en01.pdf.

192. European Commission (2002). Communication «Towards a reinforced culture of consultation and dialogue – General principles and minimum standards for consultation of interested parties by the Commission». COM(2002) 704 final.

- Brussels, 11.12.2002. URL:
http://ec.europa.eu/governance/docs/comm_standards_en.pdf.
193. European Commission (2001). European Governance. A White Paper. Brussels, 25.7.2001, COM(2001) 428 final. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52001DC0428>.
194. European Commission, Impact Assessment Guidelines, 15 June 2005, SEC (2005) 791.
195. European Convention on the Recognition of the Legal Personality of International Non-Governmental Organisations [CETS № 124]. URL: http://www.coe.int/t/e/ngo/public/legal_standards/Legal_standards_en.asp#TopOfPage.
196. Gololobov S. Normative and Legal Framework for the Functioning of Foreign and International Non-Government Organizations. Public Policy and Economic Development. 2016. №9(13). С. 131–140.
197. Green Paper «European Transparency Initiative», COM (2006) 194 final – 3.5.2006. URL:
http://europa.eu/documents/comm/green_papers/pdf/com2006_194_en.pdf.
198. Oleksandr SLOBOZHAN, Anastasia SHULGA, Kateryna MANUILOVA, Ivan NOVOSELSKYI, Serhii HOLOLOBOV (2020) Decentralization Processes as Outstanding Feature of Modern Information Society in the Context of Post-Pandemic Development Postmodern Openings. Vol. 12. No. 4. pp. 131- 138.
199. Recommendation CM/Rec(2007)14 of the Committee of Ministers to member states on the legal status of non-governmental organisations in Europe. URL: http://www.coe.int/t/e/ngo/public/legal_standards/Legal_standards_en.asp.
200. Support to civil society – a new financial facility under the Instrument for Pre-Accession Assistance (IPA). URL:
<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=MEMO/08/141&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>.

201. «The weakness of civil society in post-Communist Europe» (Marc Morjé Howard). URL: https://books.google.com.ua/books?id=uthoQgP9tsUC&printsec=frontcover&hl=ru&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false.

202. White Paper «European Social Policy – A way forward for the Union» COM (94) 333 final. URL: http://europa.eu/documentation/official-docs/white-papers/pdf/social_policy_white_paper_com_94_333_a.pdf.

203. Ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach, Dz. U z 2001 r., Nr 79 poz. 855 z późn. zm.

ДОДАТКИ

Додаток 1

МИКОЛАЇВСЬКА ОБЛАСНА РАДА

вул.Адміральська, 22, м.Миколаїв, 54001, тел./факс: (0512) 37-05-48, 37-25-23
E-mail: oblrada@mksat.net, Web: http://mk-oblrada.gov.ua, код ЄДРПОУ 25696652

11.05.2018 № 449-15/05-18 на № _____ від _____

ДОВІДКА ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ

результатів дисертаційного дослідження
Гололобова Сергія Миколайовича,
аспіранта Одеського регіонального інституту державного управління
Національної академії державного управління
при Президентіві України

Видана аспіранту кафедри глобалістики, євроінтеграції та управління національною безпекою ОРІДУ НАДУ при Президентіві України Гололобову Сергію Миколайовичу про те, що результати його наукового дослідження на тему «Теоретичні засади взаємодії органів державної влади з національно-культурними громадськими організаціями» використані при підготовці «Програми розвитку культури у Миколаївській області на 2017-2018 роки» затвердженої рішенням Миколаївської обласної ради від 22 грудня 2016 року № 8.

При підготовці Програми були використані наукові напрацювання Гололобова С.М. щодо аналізу сучасної законодавчої та нормативно-правової бази функціонування галузі культури; аналізу діяльності державних установ, організацій та закладів культури Миколаївщини; шляхів мінімізації

негативних факторів загальносоціального значення, які гальмують розвиток галузі культури (розділ 1 «Загальні положення» Програми).

Під час розробки Заходів щодо реалізації Програми були враховані пропозиції Гололобова С.М. щодо:

- забезпечення участі закладів культури та мистецтва області у міжнародних грантових програмах та проектах, створення відповідної матеріальної бази для їх впровадження згідно з вимогами міжнародних фондів та організацій (п. 1.4);

- надання допомоги обласним відділенням, осередкам та організаціям творчих спілок України під час підготовки та проведення тематичних заходів і презентацій, творчих вечорів, конкурсів, фестивалів, конференцій, зустрічей тощо (п. 1.7);

- презентації діяльності закладів галузі у засобах масової інформації та за допомогою новітніх інформаційно-комунікативних технологій (п. 1.10);

- популяризації об'єктів культурної спадщини шляхом підготовки та видання каталогів пам'яток за видами і категоріями публікацій статей у наукових та періодичних виданнях (п. 6.9);

- участі спеціалістів сфери культури, мистецтва та освіти у міжнародних, всеукраїнських, обласних семінарах, фахових нарадах, навчальних програмах з метою підвищення кваліфікації (п. 8.1);

- організації і проведення всеукраїнських, міжобласних та обласних форумів, семінарів, навчань, засідань «круглих столів» тощо за спеціальними фаховими тематиками для спеціалістів галузі (п. 8.2).

Голова обласної ради

В.В.Москаленко

У К Р А І Н А
МИКОЛАЇВСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ЦЕНТР ПЕРЕПІДГОТОВКИ ТА
ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ПРАЦІВНИКІВ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ
ВЛАДИ, ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ, ДЕРЖАВНИХ
ПІДПРИЄМСТВ, УСТАНОВ І ОРГАНІЗАЦІЙ

вул. Шевченка, 64, м. Миколаїв, 54001, тел./факс: (0512) 47-98-13, тел. 47-41-87, 67-00-85
 E-mail: mo-cppk@mk.gov.ua, www.mcprk.mk.ua Код ЄДРПОУ 22439951

04.05.2012 № 102/03-10/12

На № _____ від _____

ДОВІДКА ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ

результатів дисертаційного дослідження

Гололобова Сергія Миколайовича на тему:

«Теоретичні засади взаємодії органів державної влади з національно-культурними громадськими організаціями»

Громадські організації є невід'ємною складовою будь-якого демократичного суспільства. Від суспільно-політичної активності громадських організацій залежить сталий розвиток громадянського суспільства. Позитивна динаміка збільшення кількості громадських організацій, розширення сфер та видів їх діяльності, спроможності до організаційного розвитку є, звичайно, важливими показниками розвитку громадянського суспільства в Україні. На сьогодні очевидно, але водночас і складною для вирішення, є проблема деструктивної співпраці між органами державної влади і національно-культурними громадськими організаціями, яка, у свою чергу, гальмує поступальний національно-культурний розвиток України.

Тому, актуальність дисертаційного дослідження Гололобова Сергія Миколайовича на тему: «Теоретичні засади взаємодії органів державної влади з національно-культурними громадськими організаціями», його теоретичне та практичне значення не викликає сумнівів. На основі аналізу європейського та вітчизняного досвіду Гололобовим С. М. розроблено пропозиції щодо конструктивної взаємодії між громадськими організаціями та органами державної влади, які мають наукову та практичну цінність.

Результати, висновки та рекомендації дисертаційного дослідження аспіранта кафедри глобалістики, євроінтеграції та управління національною безпекою ОРІДУ НАДУ при Президентіві України С. М. Гололобова були використані Миколаївським обласним центром перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, органів місцевого

самоврядування, державних підприємств, установ і організацій (далі – центр) для навчально-методичного забезпечення процесу підвищення кваліфікації державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування.

Зокрема, окремі результати наукової роботи та рекомендації щодо організації діяльності національно-культурних громадських організацій та їх взаємодії з органами державної влади з урахуванням досвіду ЄС центр використовує при складанні окремих навчальних модулів/тем за професійною програмою підвищення кваліфікації державних службовців (модуль ЗН5: «Гуманітарно-соціальний розвиток українського суспільства»; тема 3: «Взаємодія органів влади та громадянського суспільства»), а також під час проведення короткотермінових семінарів.

Зазначені матеріали та рекомендації успішно апробовані в навчальному процесі з підвищення кваліфікації представників органів публічної влади Миколаївської області, в тому числі, при розробці навчально-методичної літератури для слухачів центру.

Директор центру

Д. М. Дибченко

ВІТОВСЬКА РАЙОННА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ

пр. Богоявленський, 306, м. Миколаїв, 54050, тел./факс: (0512) 60-02-54, тел. 64-47-99
E-mail: vitovska@mk.gov.ua, www.vitovska.mk.gov.ua Код ЄДРПОУ 04056730

18.05.2018 № 1504/01-15/18 На № _____ від _____

ДОВІДКА ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ**результатів дисертаційного дослідження****Гололобова Сергія Миколайовича****на тему****«Теоретичні засади взаємодії органів державної влади з національно-культурними громадськими організаціями»**

Видана **ГОЛОЛОБОВУ Сергію Миколайовичу** – аспіранту кафедри глобалістики, євроінтеграції та управління національною безпекою ОРІДУ НАДУ при Президентіві України про те, що результати і пропозиції його дисертаційного дослідження на тему «Теоретичні засади взаємодії органів державної влади з національно-культурними громадськими організаціями» дійсно були використані в роботі Вітовської районної державної адміністрації Миколаївської області:

- при підготовці Програми економічного і соціального розвитку Вітовського району на 2018-2020 роки «Вітовщина-2020», затвердженої рішенням Вітовської районної ради від 22 грудня 2017 року № 37;
- під час «Продовження терміну дії комплексної соціальної Програми розвитку культури у Вітовському районі на 2013-2015 роки до 2021 року», затвердженої рішенням Вітовської районної ради від 22 грудня 2017 № 18;
- під час розширеної наради заступника голови Вітовської районної державної адміністрації з керівниками структурних підрозділів соціально-

гуманітарного напрямку (11.12.2017 р., мала зала Вітовської РДА, м. Миколаїв, пр. Богоявленський, 306); підсумкової річної наради завідувача сектору культури Вітовської районної державної адміністрації з керівниками закладів культури Вітовського району Миколаївської області (20.12.2017 р., велика зала Вітовської РДА, м. Миколаїв, пр. Богоявленський, 306);

- структурним підрозділом Вітовської районної державної адміністрації – сектором культури Вітовської районної державної адміністрації – шляхом розробки та затвердження Плану роботи сектору культури Вітовської районної державної адміністрації на 2018 рік затвердженого заступником голови Вітовської районної державної адміністрації від 22 грудня 2017 р.;

- Вітовським районним організаційно-методичним центром – шляхом розроблення і направлення, з метою використання в роботі, керівникам закладів культури клубного типу Вітовського району методичних рекомендацій на тему «Національно-культурний розвиток України у роки Незалежності: криза, євроінтеграційні процеси, інформаційне суспільство»; «Внесок, функціонування державних і громадських організацій, органів публічної влади в контексті національно-культурного розвитку Півдня України»; «Вітчизняні заклади культури у сільській місцевості в контексті євроінтеграційних процесів»;

- матеріали Третього розділу дисертаційного дослідження що розкривають проблеми взаємодії між громадськими організаціями і органами державної влади та пропонують шляхи їх вирішення були надіслані сектором культури Вітовської районної державної адміністрації головам об'єднаних територіальних громад, сільським/селищним головам Вітовського району для практичного використання в роботі (лист від 10.01.2018 №5).

Голова райдержадміністрації

О.М.Демчук

ВІТОВСЬКА РАЙОННА РАДА
Миколаївської області

пр.Богоявленський, 306, м. Миколаїв, 54050, тел.: (0512)64-47-90, факс 64-47-59
E-mail: jovtnevarada@ukr.net, Web: http://jovtnevarada.gov.ua, код ЄДРПОУ 24787097

18.05.2018 № 251-03-24 на № _____ від _____

ДОВІДКА

**про впровадження результатів дисертаційного дослідження
на тему**

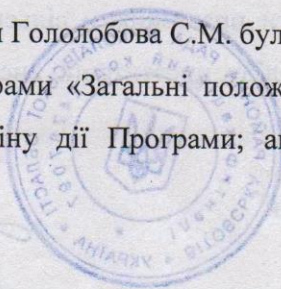
**«Теоретичні засади взаємодії органів державної влади з національно-
культурними громадськими організаціями»**

Гололобова Сергія Миколайовича

Видана ГОЛОЛОБОВУ СЕРГІЮ МИКОЛАЙОВИЧУ – аспіранту кафедри глобалістики, євроінтеграції та управління національною безпекою Одеського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України про те, що результати його наукового дослідження на тему «Теоретичні засади взаємодії органів державної влади з національно-культурними громадськими організаціями» використані в роботі Вітовської районної ради сьомого скликання, під час розробки і прийняття рішення Вітовською районною радою «Про продовження терміну дії комплексної соціальної Програми розвитку культури у Вітовському районі на 2013-2015 роки до 2021 року» від 22.12.2017 № 18.

Дисертаційні напрацювання Гололобова С.М. були використані:

- у першому розділі Програми «Загальні положення»: обґрунтування необхідності продовження терміну дії Програми; аналіз соціокультурної

ситуації в районі, діяльності закладів культури; аналіз нових законодавчих та нормативно-правових актів галузі культури; виявлення проблемних питань функціонування галузі в рамках реалізації державної культурної політики, демократизації та побудови в Україні громадянського суспільства і запропонування механізмів їх вирішення;

- у третьому розділі «Фінансове забезпечення Програми» - запроваджено реалізацію шляхів залучення додаткових коштів на реалізацію Заходів Програми за рахунок джерел, не заборонених чинним законодавством України.

Науковий доробок Гололобова С.М. використаний під час розробки Заходів щодо реалізації Програми:

П. 1.1. Забезпечення функціонування та розвиток мережі закладів культури, мистецтв району;

П. 1.1.4. Активізація роботи, спрямованої на залучення коштів спеціального фонду, отримання грантів від участі у міжнародних проектах та програмах, надання підтримки та створення сприятливих умов для реалізації зазначених проектів і програм;

П. 2.1. Підтримка діяльності клубних закладів, створення умов для розвитку самодіяльної народної творчості та народного мистецтва;

П. 2.2. Забезпечення діяльності закладів освіти у сфері культури і мистецтва;

П. 3.2. Організація і проведення міжрайонних та районних культурно-мистецьких акцій;

П. 5.1. Участь фахівців сфери культури, мистецтв та освіти у міжнародних, всеукраїнських, обласних наукових конференціях, семінарах, симпозіумах тощо;

П. 5.2. Організація і проведення районних семінарів з метою надання методичної допомоги працівникам сільських будинків культури, сільських клубів; «круглих столів», презентацій, виставок тощо.

Голова районної ради

I.С.Матвеев

**МИКОЛАЇВСЬКА ОБЛАСНА (КРАЙОВА)
ОРГАНІЗАЦІЯ**

НАРОДНОГО РУХУ УКРАЇНИ

Адреса: 54030, м. Миколаїв, вул. Велика Морська, 45,
тел./факс 37-41-67, E-mail: mnru@ukrpost.ua

Р/р 26004996108073 у Миколаївській філії ПУМБ,
МФО 334851 код ЄДРПОУ 20872392

№ 18/08-1

„25” травня 2018 р.

АКТ

**про впровадження результатів дисертаційного дослідження на тему
«Теоретичні засади взаємодії органів державної влади з національно-культурними
громадськими організаціями»
аспіранта кафедри глобалістики, євроінтеграції та управління національною
безпекою**

**ОРІДУ НАДУ при Президентові України
Гололобова Сергія Миколайовича**

Комісія у складі:

Голова комісії:

- *Ю.В.Діденко* – голова Миколаївської обласної організації Народного Руху України, Народний депутат України IV скликання, член Політради Народного Руху України, президент громадської організації «Миколаївський фонд «Дітям України», головний редактор загальноукраїнського тижневика «Український Південь», член Національної спілки журналістів України, к.і.н.;

Члени комісії:

О.Г.Малицький – голова Інгульської районної організації м. Миколаєва НРУ; *Є.М.Светушенко* – голова Центральної районної організації м. Миколаєва НРУ; *В.І.Олексій* – голова Вітовської районної організації Миколаївської області НРУ; *О.В.Бадалова* – заступник виконавчого директора громадської організації «Миколаївський фонд «Дітям України»

цим Актом засвідчує, що результати дисертаційного дослідження Гололобова С.М. на тему «Теоретичні засади взаємодії органів державної влади з національно-культурними громадськими організаціями» (розробка теоретико-методологічних засад організації діяльності національно-культурних громадських організацій та їх взаємодії з органами державної влади з урахуванням досвіду ЄС і

надання практичних пропозицій щодо їх конструктивної взаємодії) були практично використані Миколаївською обласною організацією Народного Руху України у своїй діяльності:

- з метою підвищення теоретично-практичного рівня членів організації, Гололобов С.М. підготував та провів:
  - «круглий стіл» за темою «Громадські організації в національно-культурному розвитку України» (05.12.2017 р., м. Миколаїв, Центральний р-н, вул. Велика Морська, 45);
  - інформаційну годину за тематикою «Аналіз нормативно-правової бази культурної політики України та взаємодії між громадськими організаціями і органами державної влади» (09.11.2017 р., м. Миколаїв, Центральний р-н, вул. Велика Морська, 45);
- під час підготовки та реалізації обласних соціокультурних проектів та акцій: XXI конкурс української патріотичної пісні «Червона калина» (02.12.2017 р., м. Миколаїв, пр. Центральний, 166); VII конкурс читців української патріотичної сучасної поезії ім. В.Бойченка (14.10.2017 р., м. Миколаїв, пр. Центральний, 166); відкритий конкурс гумору та сатири «Сміхослов» (01.04.2018 р., м. Миколаїв, пр. Центральний, 166); конкурс шевченківської поезії «Заповіт» (09.03.2018 р., м. Миколаїв, пр. Центральний, 166) оргкомітетом були реалізовані наукові пропозиції Гололобова С.М. щодо: 1) запровадження суспільних консультацій з недержавними організаціями; 2) активне залучення до реалізації вищезазначених проектів такої соціальної групи як молодь;
- керівництво громадської організації «Миколаївський фонд «Дітям України» запровадило у свою діяльність напрацювання Гололобова С.М. щодо реалізації досвіду громадських організацій ЄС відносно вироблення довгострокового, стратегічно-виваженого плану своєї вузько-направленої, специфічної діяльності й поетапної співпраці з органами публічної влади шляхом внесення змін та доповнень до Плану роботи Фонду на 2018 рік.

Голова комісії

Члени комісії:

Ю.В.Діденко

О.Г.Малицький

Є.М.Євтушенко

В.І.Олексій

О.Бадалова

Стан наукової розробленості проблем взаємодії громадських організацій у
сфері культури з органами публічної влади

<i>Дослідники</i>	<i>Напрямок дослідження</i>
Е.Еверіт, К.Карнейро, Ч.Лендрі, С.Манді, К.Манхейм, Ф.Матарассо, А.Перотті, Л.Уайт, А.Флієр	Культурна політика як проблема соціокультурного процесу. Її чинники й особливості
Ю.Вілков, М.Кармазінова, Б.Парахонський, М.Пірен, В.Скуратівський, В.Ткаченко, В.Трощинський.	Етнополітичний аспект проблеми взаємообумовленості культури та державного управління на рівні окремого суспільства
В.Андрущенко, Г.Атаманчук, Л.Губерський, Д.Дзвінчук, Л.Левчук, В.Луговий, В.Майборода, І.Надольний, Ю.Павленко, В.Ребкало, П.Ситник, В.Шинкарук	Різноманітні аспекти ролі державного управління у процесах, що відбуваються в сфері духовної культури, розглядаються у працях
Г. Атаманчук, В. Бакуменко, Л. Гогіна, Л. Загайнова, Ю. Іванченко, Т. Крушельницька, С. Кравченко, А. Михненко, І. Надольний, Р. Науменко, С. Пригородова, І. Розпутенко, Є. Ралдугін, О. Руденко, Г. Ситник, Ю. Сурмін, Ф. Шамхалов, Л. Штика, А. Яскевич	Особливості взаємодії між собою різних суб'єктів державотворення
Є.Базовкін, В.Кремень, О.Балакірева, В.Мельниченко, В.Бибчек, Б.Гаєвський, Л.Кормич, Д.Шелест, С.Бабій, В.Литвин, В.Муляр, О.Якубовський	Питання ролі й місця громадських об'єднань та організацій у сучасному державотворенні
С. Братусь, В. Качанова, Г. Кудрявцева, Г. Міщенко, П. Седугін	Окремі аспекти участі громадських організацій у цивільно-правових відносинах
Н. Гаєва, О. Ващук, Є. Додіна	Конституційно-правовий та адміністративно-правовий статус громадських організацій

Джерело: сисематизовано автором

Систематизація досліджень щодо становлення та подальшого розвитку громадських організацій в Україні.

Наукові праці	Напрямок дослідження
Статті «Громадські організації як інститути громадянського суспільства» та «Роль неурядових організацій у розбудові громадянського суспільства в сучасній Україні». Автор С.Круглик	Автор досліджує роль та вплив громадських організацій на становлення демократії та розвиток громадянського суспільства
Стаття «Неурядові організації у суспільно-політичному житті України: межі участі та пріоритети діяльності». Автор Є.Пожидаєв [163]	Автор розглядає діяльність громадських організацій в суспільно-політичних процесах
Дисертація «Неурядові організації як інститут громадянського суспільства: методологія дослідження та стан в Україні». Автор В.Пащенко [145]	Автор досліджує стан та перспективи розвитку громадських організацій в Україні
«Держава й громадські організації: від політики панування до політики соціального партнерства». Автор В.Купрій [111-114]; «Співробітництво між місцевими органами влади та недержавними суб'єктами, що надають соціальні послуги: невикористаний потенціал чи прихований ризик?». Автор Р.Тофтисова-Матерон; «Сотрудничество общественных организаций и органов местного самоуправления – основа гражданского общества». Автор Р.Балицький; «Морально-етичні особливості взаємовідносин органів влади та громадських об'єднань». Автори Н.Нижник, В.Олуйко [19;132;139]	Автори досліджують специфічні особливості та складний характер взаємовідносин між органами публічної влади і громадськими організаціями
«Конституційно-правовий статус громадських організацій в Україні». Автор О.Ващук [16]; «Адміністративно-правовий статус громадських організацій в Україні». Автор Є.Є.Додіна	Дослідження публічно-правової проблематики, пов'язаної з громадськими організаціями. Дані дослідження базуються на дещо застарілому, з позиції сьогодення, законодавчому полі і автори або взагалі не торкаються наявності міжнародних стандартів у сфері утворення і функціонування громадських організацій, або обмежуються тільки міжнародними стандартами щодо права на об'єднання
<i>Однак, разом із широким висвітленням у наукових працях ролі громадських організацій у становленні демократії, громадянського суспільства, чітко не сформовано та не конкретизовано подаються аспекти проблем взаємодії органів публічної влади та громадських організацій.</i>	

Джерело: сисематизовано автором

Класифікація механізмів державного управління
за функціональним призначенням та за суб'єктом управління

<i>За функціональним призначенням</i>	<i>За суб'єктом управління</i>
Економічні механізми державного управління	Механізми управління, які використовуються органами законодавчої влади
Мотиваційні механізми державного управління	Механізми управління, які використовуються Президентом
Організаційні механізми державного управління	Механізми управління, які використовуються органами виконавчої влади
Політичні механізми державного управління	Механізми управління, які використовуються органами судової влади
Правові механізми державного управління	Механізми управління, які використовуються органами місцевого самоврядування

Джерело: за даними [169]

Періодизація розвитку української культури

<i>Період</i>	<i>Характеристика періоду</i>
Перший період розвитку української культури охоплює часовий відрізок від її витоків і до прийняття християнства, – це культура східнослов'янських племен дохристиянської доби.	Глибокий слід в історії української культури залишили племена трипільської культури (IV-III тис. до н. е.), для яких властивим був уже доволі високий рівень виробничої культури; значного рівня досягла тут і духовна культура. За твердженням М.Суслопарова, саме тут існував перший у Європі літеро-звуковий алфавіт [168, с. 12]. Розгром Боспорського царства і Малої Скіфії створили сприятливі умови для широкого розселення слов'янських племен, зокрема, й на землі сучасної України. Саме з цього періоду й розпочинається справжня історія України, історія культури її народу.
Другий період розвитку української культури припадає на час існування княжої держави – Київської Русі та Галицько-Волинського князівства. Це українська культура Княжої доби.	Держава Київська Русь – могутня ранньофеодальна військово-деспотична імперія – стала провідною матеріальною основою розвитку культури. А запровадження християнства долучило українців до культурно-етичних цінностей, що й понині становлять основу сучасної західної цивілізації [168, с. 14].
Третій період розвитку української культури припадає на литовсько-польську добу в історії нашого народу.	Розвиток української культури в литовсько-польську добу позначений тісною взаємозалежністю та взаємопереплетінням національно-визвольної боротьби і руху за відродження української культури. У ході цього руху створювались культурні цінності, що стали основою розвитку української культури протягом наступних століть [168, с. 14].
Четвертий період розвитку української культури припадає на козацько-гетьманську добу.	Період характеризується новим історичним контекстом, зумовленим закінченням Визвольної війни у середині XVII ст., з одного боку, і поступовим обмеженням, а згодом і втратою автономії Україною наприкінці XVIII ст., з іншого. Визначальним тут виступає чинник національної державності, яка, проіснувавши понад 130 років, все ж таки змогла істотно сформувати спрямованість, характер та інтенсивність культурних процесів в Україні [168, с. 15].
П'ятий період української культури є часами від зруйнування Гетьманщини і до початку XX століття.	П'ятий період розвитку української культури охоплює часовий відрізок у 150 років, років великої неволі нашого народу – від часів зруйнування Гетьманщини і до початку XX століття. Його доцільно поділити умовно на три під-періоди: перший – кінець XVIII – кінець 50-х років XIX ст., що є часом її становлення як новітньої культури з народним демократизмом і народною мовою; другий – 60-90-ті роки XIX ст. – час її входження у загальнослов'янський та світовий культурний процес; і третій –

	початок ХХ ст. – час утвердження її як великої національної культури світового значення й резонансу [168, с. 16].
Шостий період: початок ХХ ст. – кінець 80-х рр. ХХ ст.	Шостий період розвитку української культури є часом нового міжвоєнного та повоєнного поневолення України її східними та західними сусідами й охоплює період від початку ХХ ст. до кінця 80-х рр. Трагізм його феномену полягає у тому, що українська культура, як і в давні часи, вже втретє була втратила свою національну духовну еліту [168, с. 17].
Сьомий період: кінець 80-х рр. ХХ ст. і до сьогодні.	Сьомий період розвитку української культури тільки-но розпочався і триває у нових історичних умовах. Це – сучасний період, що охоплює часовий відрізок від кінця 80-х рр. ХХ ст. і до сьогодні. Історичний акт про державну незалежність України (24 серпня 1991 р.) відкрив нові обрії перед українською культурою, яка вперше здобуває можливість творитися й розвиватися як єдина національна культура материка й зарубіжжя.

Джерело : продовжено періодизацію за матеріалами [168]

АНКЕТА

2019 р.

Метою дослідження є визначення провідних чинників активного зростання кількості громадських організацій саме у сфері культури та посилення їхньої безпосередньої участі в політичних і соціокультурних подіях в країні.

В анкетуванні беруть участь представники громадських організацій у сфері культури. Усім респондентам гарантується анонімність відповідей.

I блок

У першому блоці Ви маєте зробити позначення навпроти зазначеної відповіді.

ПРЕДСТАВЛЕНА ВАМИ ОРГАНІЗАЦІЯ БУЛА СТВОРЕНА...	
20 років тому	
17 років тому	
15 років тому	
13 років тому	
10 років тому	
7 років тому	
5 років тому	
3 роки тому	
1 рік тому	
Не знаю	

II блок

У другому блоці респонденти мають визначитися за п'ятибальною шкалою щодо пріоритетності відповіді (0 балів – зазначена позиція взагалі не є пріоритетною; 5 балів – зазначена позиція є дуже пріоритетною).

1. ЩО СТАЛО ПРИЧИНАМИ СТВОРЕННЯ ВАШОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ?						
	0	1	2	3	4	5
Необхідність представляти інтереси певної групи людей						
Бажання увійти у суспільно-політичне життя населеного пункту, регіону, країни						
Бажання впливати на підготовку, прийняття та реалізацію управлінських рішень органами						

публічної влади						
Анексія Криму (2014 р.), збройна агресія у Донецькій і Луганській областях України, Антитерористична операція на Сході України (АТО) і Операція об'єднаних сил (ООС)						
Загроза національному суверенітету України та її територіальній цілісності, що виникла з 2014 року						
Потреба у реалізації волонтерської діяльності						
2. ЩО Є ПРИЧИНАМИ ВЗАЄМОДІЇ ВАШОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ІЗ ОРГАНАМИ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ?						
	0	1	2	3	4	5
Необхідність представляти інтереси певної групи людей						
Необхідність отримання нових знань, умінь, навичок тощо						
Потреба у консультаціях від фахівців, експертних порадах						
Бажання проінформувати громадськість про існування та діяльність організації						
Залучення до діяльності організації більше прихильників серед працівників органів публічної влади						
Підвищення статусу організації, її діяльності та проектів						
Бажання зробити діяльність організації партисипативною (участь, партнерство з органами публічної влади)						
Необхідність виконати взяті на організацію зобов'язання та грантові вимоги від організацій-донорів та міжнародних організацій						
Потреба у адвокації діяльності організації (лобіювати, представляти і захищати інтереси)						
Бажання увійти у суспільно-політичне життя населеного пункту, регіону, країни						
Бажання впливати на підготовку, прийняття та реалізацію управлінських рішень органами публічної влади						

Щиро дякуємо за Вашу участь у дослідженні.